

ROSTRA

ECONOMICA

LUSTRUMNUMMER

NO. 175: 7^e LUSTRUM
INTERVIEW PAIS
20 ANDERE OUD-REDACTEUREN

NOOR DE BRUIN ZOEKT COLLEGA'S.

Drs Noor de Bruin, 35, financieel beleidsmedewerkster bij de gemeente Amsterdam.

Ze werkt bij de sector Beleidsadviesing en Begroting van de secretarie-afdeling Financiën. Haar pakket bestaat uit volkshuisvesting, bouw- en woningtoezicht, vrouwenemancipatie en bejaardenzorg.

Werken voor de stad is voor haar de uitdaging om te helpen bij het scheppen van randvoorwaarden voor de democratische besluitvorming met als doel een optimale dienstverlening door de overheid.

Speciaal voor afgestudeerde bedrijfseconomen liggen er in dit kader heel wat uitdagingen bij de gemeente Amsterdam. Dat begint eigenlijk al met stageplaatsen en interessante afstudeerprojecten, maar de gemeente Amsterdam heeft met haar ruim 70 bedrijven en diensten voor hen zeker ook zeer belangrijk en afwisselend werk.

Want voor elk gemeentelijk onderdeel komen onderwerpen aan de orde zoals investeringsselecties, meerjarenplannen, begrotingen, analyses en prognoses. Daarbij komt dat de gemeentelijke organisatie volop in beweging is en veel carrièremogelijkheden te bieden heeft. Want de mobiliteit is hoog en het gebruik maken van de carrièrekansen wordt gestimuleerd met opleidingsfaciliteiten, die uitstekend vergelijkbaar zijn met de mogelijkheden die het bedrijfsleven biedt.

**ONZE BROCHURE
"WERKEN
VOOR DE STAD"
LIGT VOOR JE KLAAR.**

Als je met je financieel-economische opleiding een uitdaging ziet in de implementatie van marktgericht denken en handelen in de overheidssector, lees dan de brochure "Werken voor de Stad". Je vindt 'm op de NOBAS-kamer (nr. 2162) en op de informatietafel tegenover de onderwijsadministratie. Noor de Bruin en een aantal collega's op andere posten plus burgemeester Van Thijn en wethouder

De Grave vertellen daarin waarom Amsterdam niet alleen een stad is om van te houden, maar zeker ook een stad met een dynamische, uitdagende werkkring.

**SOMMIGE MENSEN HOUDEN NIET ALLEEN VAN AMSTERDAM.
ZE WERKEN ER OOK VOOR.**

HET ZEVENDE LUSTRUM VAN ROSTRA ECONOMICA

Vijf-en-dertig jaar oud is ons faculteitsblad, zeventig jaar is onze faculteit begin 1992. Rostra kunnen we dus als een nakomertje beschouwen en nakomertjes zijn vaak talentvol. Dat geldt ook voor het blad.

Het is de jaren door, min of meer geregeld blijven verschijnen, heeft kans gezien een niet-aflatende stroom redacteuren in zijn dienst te stellen, en dat indiceert het genoemde talent.

Volgens het Statuut heeft het blad de bedoeling de communicatie binnen de faculteit te bevorderen en een bijdrage te leveren aan de meningsvorming omtrent zaken die van belang kunnen worden geacht voor de faculteit. De niet-aflatende stroom redacteuren is daar voor zover ik dat kan beoordelen goed in geslaagd. Er wordt op verantwoorde wijze nieuws gepresenteerd en achtergrond-informatie gegeven, zodat ieder actief faculteitslid op de hoogte kan blijven van ontwikkelingen binnen de faculteit en daarbuiten in de grote wereld.

De berichtgeving is redelijk onbevangen, en is prijzenswaardig onafhankelijk van bestuursorganen en groeperingen binnen en buiten de faculteit.

De plaats van het blad in de faculteit is duidelijk. We zouden het niet graag willen missen. Maar..... er ontbreekt iets, en dat zijn andersgeaarde bijdragen. Ik denk aan literaire. Het lijkt me een goed idee in het nu aanvangende zes-en-dertigste levensjaar met zo iets te beginnen.

Als eigen startbijdrage bied ik iets aan. Het is niet meer dan een aanzet. Ik stel me voor dat de lezers worden uitgenodigd dit beginfragment tot een goed eind te brengen. Nog mooier zou het zijn als ze eigen verhalen zouden aanbrengen.

Sterkte.

De begrafenis van Zoethuis was een schandaal. Bijna niets klopte er. Het enige wat er in de organisatie klopte was de aanwezigheid van het lijk. Dit was echter nauwelijks een verdienste van de organisatoren. Het begon al bij de uitvaart uit de rouwkamer. De stoet reed naar onze mening de verkeerde richting uit. Beslist niet naar de begraafplaats Westerlaken waar we heen moesten, misschien wel naar Strahof, hoewel dat niet zeker was, omdat er meer begraafplaatsen die richting uit lagen.

We probeerden de aandacht van de lijkwagenchauffeur te trekken, maar hoe?

We zaten midden in de stoet. Het beste leek vaart te minderen, uit de stoet te breken, en de lijkwagen langs een omweg in te halen.

We braken uit de stoet, en reden rechtsaf. Het beroerde was dat wij nu plotseling de rol van lijkwagen bleken te vervullen. Ongeveer de helft van de oorspronkelijke stoet reed nu achter ons aan. Bij dit onvermijdelijke legden we ons neer. We verhoogden onze snelheid. Volgens berekening zouden we bij de volgende kruising linksaf moeten, en dan later nog eens.

Onze snelheid was nu beslist te hoog.

We maakten ons daar geen zorgen over, we wisten ons met zovelen.

LJKREDE

In de buurt van het kruispunt waar we hoopten de kopstoet te ontmoeten, zagen we niets daarvan. Wat doen? Wachten leek het best. Eindelijk kwam de kopstoet plechtig aanglijden. Ik stapte uit, en hield de lijkwagen aan. Inderdaad bleek de chauffeur van mening te zijn een ander lijk te vervoeren. Hij was het met me eens dat Zoethuis' lijk naar Westerlaken moest. Dát het Zoethuis' lijk was, daar viel niet aan te twijfelen, gelet op de teksten van de rouwlinten "Dank, Zoethuis", "De afdeling 's-Gravenzande van de schrijversbond" enzovoort.

We gingen naar Westerlaken koersen. Een moeilijkheid was weer in de stoet te komen, met al die nasleep. Ook dat lukte.

Welgemoed gingen we nu naar de begraafplaats. Het binnenrijden, het langzaam oprijden, het stoppen lukten prima. Dat hadden we al zo vaak gedaan in de loop der jaren.

Ik weet nog niet of het wel een goed idee geweest was de oude Ceder de lijkrede te laten houden. Hij was zo oud dat de wereld voor hem steeds meer ging draaien om hemzelf. Zo ook in deze lijkrede. Hij begon heel vief, dat viel me mee. Hij begon te spreken over de eerste dekaden van de schrijversbond, en kwam tenslotte na ongeveer twintig minuten aan bij de periode dat Zoethuis in de schrijversbond actief was geweest. "Ik herinner me nog de bijeenkomst gewijd aan Eksistentie en schrijver. Ik hield daar een rede, o ja, Zoethuis was er ook bij. Het was een zeer geanimeerde vergadering daar in de Oude Amsterdamse Doelen, reeds lang onder de slopershamer verdwenen. Zoethuis was het toen volkomen met me eens, zo zei hij na afloop." Zo scharrelde de oude Ceder nog drie kwartier door. Het viel me eigenlijk nog mee dat hij het over Zoethuis had, en niet over een der in de zaal zittenden.

H.NEUDECKER, DECAAN VAN
DE ECONOMISCHE FACULTEIT

INHOUDSOPGAVE

Blad van de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie van de Universiteit van Amsterdam
Nummer 175 maart/april 1991
Uitgave ter gelegenheid van het 7^e lustrum.

Redactie:
Andreas de Groot van Embden
Margreth Hoek
Dr. E. de Jong
Alexander Maljers
Jeroen van Roon
Marcel van Schagen
Drs. M. Schulp
Hugo Strikker
Bas Verheijen

Fotograaf:
Corinne van der Ploeg

Adreswijzigingen:
Studentenadministratie, Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam

De redactie is bereikbaar op:
Kamer 2386 Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam
Telefoon : (020) 5252497
Ingezonden brieven, artikelen en studierapportages kunnen worden ingekort

Voorpagina:
Oude Rostra's

Oplage:
9x per jaar in een oplage van 6000 ex.

Advertenties:
Tarieven op aanvraag verkrijgbaar.
Opdrachten schriftelijk t.a.v. de penningmeester

Advertenties in dit nummer van:
ABN AMRO Bank
Arthur Andersen
ASA Studentenuitzendbureau
Coopers en Lybrand
Gemeente Amsterdam
KPMG
Micro Rental
Moret, Ernst & Young
Price Waterhouse
Procter & Gamble
PTT Nederland
TRN Groep
Uitzendbureau de Werkstudent
Unilever
VB Accountants

Zet- en drukwerk:
De Bussy Ellerman Harms B.V.

ISSN 0166 - 1485

Voorwoord	3
Prof.dr.Neudecker, decaan F.E.E.	
Redactioneel	5
Symposium	6
Jeroen van Roon, Bas Verheijen	
Bedrijvenspel	9
Alexander Maljers	
De man van de twee fasen	10
Hugo Strikker	
Il n'y a qu'un pas?	12
Henk Nordemann	
Meisje met het bloemetje	14
Andréé Oudt	
Veertig jaar ontwikkelingsproblematiek	16
Ynto de Wit	
Recessies: dieper en langer	19
Rolf Schöndorf	
Nieuwe uitdagingen in de ontwikkelingseconomie	20
Pieter Bottelier	
Effectenbeurs en Optiehandel	22
Martin Fase	
Turbulentie in de financiële wereld	25
Dick Meys	
Vervlogen jaren	33
Frans Hendriks	
Rostralia	34
De wedergeboorte van Rostra	35
Hans Amesz & Jan Honout	
Bedrijf, regio en omgeving	38
Jan Lambooy	
Het mens in de economie	41
Iris de Veer	
Vijfendertig jaar Macro-economie	42
Rob de Klerck	
Innovatie indicatoren	44
Maria Brouwer	
De gulden harder?	46
Marleen Janssen Groesbeek	
Is Adam Smith nog in leven?	48
Jos de Beus	
Rostra als forum	51
Margreth Hoek	
Waarom zijn er non-profits	52
Maarten Schulp	
Strategie en Wiisselkoersen	55
Eelke de Jong	
Verkiezingen:	56
Age contra Nobas, een debat	
A Huis Ouverts	59
Lucette Plug	
Quanti est Sapere	59
Mark Bronstein	

REDACTIONEEL

"Het mag een gelukkig verschijnsel genoemd worden wanneer degenen die een bepaalde studierichting volgen de behoefte gevoelen aan onderling contact." Met deze bescheiden rechtvaardiging werd de eerste editie van Rostra Economica in de jaren vijftig ingeluid. Rostra werd indertijd opgericht als het nieuwsorgaan van de SEF die dan ook het financieel beheer van Rostra voerde. Twee van de vier oprichters van Rostra, oud-minister Pais en emeritus-hoogleraar Nordemann, laten in deze lustrumeditie naast enkele andere oud-redacteuren hun licht schijnen op onze faculteit in de 'mieterse' jaren vijftig.

Voor de 'couleur locale' van het Amsterdamse studentenleven in die dagen heeft Rostra de kwaliteitsomroep van de Nederlandse televisie ingeschakeld. Het resultaat is de zesdelige televisieserie van de VPRO op de zondagavond.

MONSTERVERBOND

Rostra werd indertijd uitgegeven op A5-formaat, keurig gezet en met relatief veel buitenredactionele bijdragen. De 'harmonische' verhoudingen tussen Rostra en de SEF kwamen in de jaren zestig onder druk te staan. De SEF vond de exploitatie van Rostra te duur worden. Een interim-oplossing werd gevonden door Rostra samen met de economische faculteit van de VU uit te gaan geven: Rostra Economica Amstelodamensia. Het monsterverbond UvA - VU heeft 3 jaar stand gehouden, van 1965 tot 1968. Toen was definitief "de SEF op oorlogspad" (Rostra nov. 1967). Het was de voorlopige ondergang van Rostra. De emotionele kant van deze tragedie leest U uiteraard in deze lustrumeditie.

Maar daar is het niet bij gebleven. De behoefte aan een faculteitsblad als 'spreekgestoelte' voor de economische gemeenschap was te sterk. De heroprichting van Rostra was onvermijdelijk en vond plaats in 1970 onder de hemelbestormende aanvoering van professor Klant. In deze lustrumeditie vindt U het kleurrijk relaas van de 'wedergeboorte' van Rostra in de gloriejaren van Ajax.

Rostra bestond toentertijd uit twee A4-vellen. Een kort maar krachtig faculteits-'blad', al waren de meningen daarover nogal verdeeld. Vanaf 1973 begon Rostra de werkelijkheid een tikje serieuzer te nemen en zelfs maatschappijkritische trekken te vertonen! In de cartoons moesten met name de politiek en het internationale bedrijfsleven het ontgelden. De artikelen werden getypt en rechtstreeks op kringlooppapier gepubliceerd.

ROSTRA NIEUWE STIJL

Die tijden zijn nu helemaal voorbij. Tegenwoordig is Rostra uitgegroeid tot een efficiënt, wetenschappelijk verantwoord en professioneel uitgegeven economisch magazine. Er wordt niets meer aan het toeval overgelaten. Interviews, congresverslagen, publicaties van de nieuwste onderzoeksresultaten aan onze faculteit en het organiseren van symposia behoren tot de kernactiviteiten van Rostra Economica anno 1991.

De lay-out van Rostra Economica wordt continu gestroomlijnd volgens de meest moderne DTP-technieken. Zelfs de papiersoort wordt niet met rust gelaten. Iedere Rostra-editie is weer een béétje gladder dan de vorige. De huidige Rostra-redactie heeft milieutechnische aspecten natuurlijk ernstig in overweging genomen maar is voorlopig bezweken voor het argument dat het er allemaal nóg mooier uitziet.

Wat is tegenwoordig het nut van een faculteitsblad? Ach, Kennedy zei ooit: "Don't ask what you can do for the party, but what the party can do for you." In deze dubbeldikke lustrumeditie komen nogal wat oud-redacteuren aan het woord van wie de namen U bekend in de oren zullen klinken. En jawel, menig Rostra-redacteur is doorgedrongen tot de hoogste regionen in de vaderlandse politiek, behoort tot de 'captains of industry' of is hoogleraar aan een economische faculteit.

Ook de sprekers van het symposium, topmensen uit overheid en bedrijfsleven, zijn uiteraard moeiteloos uit de Rostra-colofons gehaald. Maljers legde in de jaren vijftig met het Rostra-redacteurschap de basis voor een glanzende carrière bij Unilever. Mederedacteur Szász uit die tijd beweegt zich momenteel aan de top van De Nederlandsche Bank. Voor Van Ittersum was Rostra in de jaren zestig de start van een loopbaan in de financiële wereld.

Rostralezer, U ziet het. Na een Rostra-redacteurschap geldt 'the sky is the limit'. En het is alleen maar erger geworden. Rostra kan haar redacteuren tegenwoordig nauwelijks langer dan een jaar vasthouden. Zeer recentelijk nog is een viertal redacteuren in één klap weggekocht door het bedrijfsleven. Rostra zoekt daarom nieuwe redacteuren. Succes gegarandeerd na minimaal één jaar redacteurschap. Bel dus 525-2497. Schrijf voor Rostra. En word beroemd.

Bel, schrijf en word beroemd.

Het is zo eenvoudig.

Symposium

JEROEN VAN ROON, BAS VERHEIJEN

Op vrijdag 19 april organiseert Rostra Economica een symposium met als onderwerp 'Strategische beleidsvorming in een dynamische omgeving'. Sprekers zijn drie prominente oud-redacteuren van Rostra; Prof.dr. A. Szász (directeur DNB), Drs. F.A. Maljers (voorzitter Unilever N.V.), Drs. B.F. Baron van Ittersum (voorzitter Amsterdamse Effectenbeurs). De middag wordt geleid door oud-redactielid Prof.dr. J.G. Lambooy.

STRATEGISCH BELEID

De toekomst is per definitie onzeker. Bedrijven en financiële instellingen hebben in de loop van de tijd een manier ontwikkeld om met die onzekerheid om te gaan: strategische planning, ook wel strategische beleidsvorming genoemd. Het is het proces waarin de doeleinden voor de toekomst worden vastgesteld en de wegen waarlangs deze kunnen worden bereikt.

Strategische beleidsvorming kan gericht zijn op een aantal zaken. Ten eerste op het vergroten van het anticiperend vermogen van een organisatie. De 'radarfunctie' van een instelling moet zo groot mogelijk zijn. Een instelling moet leren om van buiten naar binnen te kijken om niet met verrassingen te worden geconfronteerd.

Ten tweede kan strategische beleidsvorming gericht zijn op het vergroten van het strategisch bewustzijn. Alle neuzen moeten binnen een organisatie dezelfde kant op wijzen. Werknemers bij een bepaalde organisatie moeten hetzelfde antwoord geven als er wordt gevraagd naar de strategie van de instelling.

Een derde doel van strategische beleidsvorming is de actiegerichtheid. Strategische planning kan de actiegerichtheid vergroten.

SYMPOSIUM

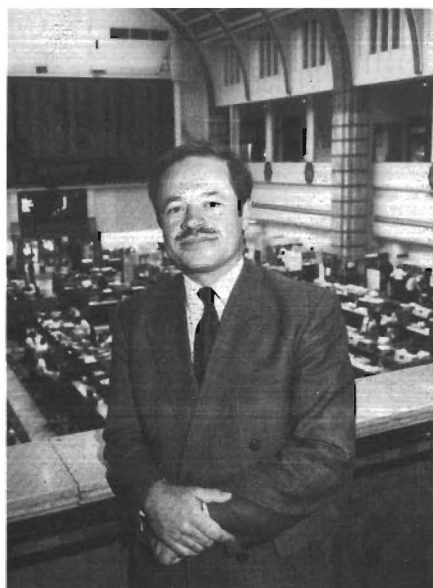
Tijdens het symposium dat Rostra 19 april organiseert, zullen drie personen aan het woord komen die dagelijks actief met strategische beleidsvorming bezig zijn. Economen die in de afgelopen jaren hebben bewezen tot de besten op hun vakgebied te behoren. Drie sprekers met grote expertise, maar opererend vanuit zeer verschillende economische invalshoeken.

Maljers, voorzitter Unilever N.V., is het hoofd van een multinational. Hij zal ingaan op een aantal bedrijfseconomische vragen. Is het vaststellen van een bedrijfsstrategie uitsluitend de taak van de hoogste leiding van een bedrijf? Spelen intuïtie, creativiteit en ervaring

de belangrijkste rol bij het bepalen van de strategie? Wat is de bijdrage van wiskundige modellen en economische voorspellingen? Welke strategie moet worden gevolgd met het oog op de eenwording van de Europese markt?

Van Ittersum, voorzitter van de Amsterdamse Effectenbeurs, bepaalt het beleid van een bijzondere financiële instelling. Hij is van mening dat de Brusselse regelgeving zich moet beperken tot het creëren van een 'level playing field' op hoofdpunten en ruimte moet laten voor eigen dynamische ontwikkelingen van de nationale markten in onderlinge concurrentie. Verder zou Amsterdam, wil zij zich als financieel centrum kunnen handhaven, fiscaal aantrekkelijke condities moeten bieden. De overwogen afschaffing van de dividendvrijstelling zet Amsterdam op een onoverburgbare achterstand. Twee beleidstrategische stellingen waar van Ittersum onderandere dieper op in zal gaan.

Szász, directeur van De Nederlandse Bank, beweegt zich aan de top van een monetaire organisatie. Szász

Van Ittersum

zal ingaan op de huidige internationale beleidcoördinatie en de lessen die de EMU daar voor de toekomst uit zou kunnen trekken. Welke koers zou Europa moeten volgen?

Het Rostra symposium over 'Strategische beleidsvorming in een dynamische omgeving' vindt plaats op 19 april, aanvang 15.00 uur, in de Mozes en Aäron Kerk te Amsterdam. De toegang is gratis. Einde om ongeveer 17.00 uur.

STELLINGEN VAN ITTERSUM

- De Europese effectenmarkten hebben internationaal te kampen met versnippering en verouderde, veelal overgereguleerde structuren die ze onaantrekkelijk maken voor beleggers en bedrijfsleven uit de VS en Japan.

- De Brusselse regelgeving moet zich beperken tot het creëren van een "level playing field" op hoofdpunten en ruimte laten voor de eigen dynamische ontwikkeling van de nationale markten in onderlinge concurrentie.

- De Europese effectenbeurzen dienen een efficiënte gezamenlijke infrastructuur te creëren, teneinde tegemoet te komen aan de behoefte van de in toenemende mate op internationale schaal opererende ondernemingen en beleggers, om op Europese schaal kapitaal aan te trekken, respectievelijk te beleggen.

- Wil Amsterdam zich als internationaal financieel centrum handhaven, dan zal het ook fiscaal aantrekkelijke condities moeten kunnen bieden. De overwogen afschaffing van de dividendvrijstelling zet Amsterdam op een onoverburgbare achterstand.

STELLINGEN MALJERS

- Het uiteindelijk vaststellen van de bedrijfsstrategie is uitsluitend de taak van de hoogste leiding van het bedrijf. Het gebruik van stafafdeling en/of externe adviseurs, kan de besluitvorming vergemakkelijken maar nooit vervangen.

- Intuïtie, creativiteit en ervaring

SZÁSZ

Prof.dr. A. Szász, geboren op 28 maart 1932 te Jogjakarta (Indonesië), behaalde zijn doctoraal examen economie aan de UvA in 1959. Vervolgens promoveerde hij aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. In 1960 trad Szász in dienst bij De Nederlandse Bank N.V., waarvan hij sedert 1973 directeur is. Naast deze functie is Szász lid van het Monetair Comité van de EG, plaatsvervanger van de President van de Nederlandse Bank in de Groep van Tien en in het Comité van centrale bankpresidenten van de EG, en vervult hij een bijzonder hoogleraarschap Europese Studies aan de UvA.

Szász

spelen de belangrijkste rol bij het bepalen van de strategie. De bijdrage van wiskundige modellen en economische voorspellingen kan in bepaalde gevallen verhelderend zijn, maar wordt meestal sterk overschat.

- De theorie van de strategische beleidsvorming is het best geformuleerd door de 19-e eeuwse Duitse militaire strategen Clausewitz en Moltke. Veel van de meer moderne strategische bestsellers lijken meer een bijdrage te leveren aan het financiële welzijn van de auteurs dan aan dat van bedrijven.

- Het formuleren van een strategie is betrekkelijk eenvoudig, het goed uitvoeren ervan is veel en veel moeilijker.

- Een eerste vereiste bij de uitvoering is het overtuigen van - het overgrote deel - van het management dat de strategie goed is voor het bedrijf (en op zijn minst niet tegen hun eigen belang). Meer strategieën falen door gebrek aan medewerking dan door enige andere oorzaak.

- Bij het uitvoeren van de strategie gaat het er niet alleen om de regels te

ITTERSUM

Drs. B.F. Baron van Ittersum werd in 1939 te Bloemendaal geboren; na het gymnasium te hebben voltooid, behaalde hij het doctoraal-examen in de economische wetenschappen aan de UvA.

In 1967 trad van Ittersum als beleidsmedewerker in dienst bij het Ministerie van Financiën. In 1970 volgde zijn aanwijzing als assistent van Dr. P. Lieftinck, toenertijd Executive Director van het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank te Washington.

Teruggekeerd naar het Ministerie van Financiën werd van Ittersum in 1976 benoemd tot Directeur Binnelands Geldwezen. In 1977 volgde zijn benoeming tot Directeur Buitenlandse Financiële Betrekkingen. In deze hoedanigheid fungeerde hij onder meer als Bewindvoerder van de Europese Investeringsbank te Luxemburg, Commissaris van de Nederlandse Credietverzekering Maatschappij NV te Amsterdam en als lid van verscheidene nationale en internationale commissies.

Sinds 1981 is van Ittersum Voorzitter van de Amsterdamse Effectenbeurs (Vereniging voor de Effectenhandel). Als zodanig was hij van 1985 tot 1988 vice-president, respectievelijk president van de Internationale Beurzenfederatie (FIBV) te Parijs. Hij is plaats vervangend voorzitter van de Bankraad, Bestuursraad Stichting Toezicht Effectenverkeer, vice-voorzitter van het Nederlands Instituut voor het Bank- en Effectenbedrijf en vervult commissariaten bij de Kas-Associatie NV en het Nederlands Centraal Instituut voor het Giraal Effectenverkeer (Necigef) te Amsterdam.

Vanaf 9 juli 1990 is van Ittersum tevens benoemd tot vice-voorzitter, en met ingang van 1 mei 1991 tot voorzitter van het EG-Beurzenfederatie.

volgen, maar ook om de regels aan te passen.

- Zonder geluk vaart niemand wel. Napoleon: "Ik wens geen veldmaarschalken die geen geluk hebben".

- Het grootste gevaar bij de uitvoering van de strategie is om te veel te snel te willen doen. Overbelasting van management en staf is een zeer veel voorkomende reden voor het mislukken (of ernstig vertragen) van overigens zinvolle projecten.

- De eenwording van de Europese

MALJERS

Drs. F.A. Maljers, geboren in 1933 te Middelburg, studeerde economie aan de UvA van 1951 tot 1957 (afstudeervak conjunctuurtheorie). Na zijn militaire dienst tradt hij in 1959 als trainee bij Unilever binnen, waar hij achtereenvolgens werkte in verkoop, marktonderzoek en productmanagement.

Begin 1966 vertrok Maljers als directie-voorzitter van een kleine joint-venture naar Colombia. Twee jaar later vervulde hij een zelfde functie in Turkije.

In 1970 werd Maljers directievoorzitter van Van den Bergh en Jürgens te Rotterdam en in 1974 trad hij toe tot de Raad van Bestuur, verantwoordelijk voor "Edible Fats and Dairy".

Sinds 1982 is Maljers lid van het 'Special Committee', de uit drie personen bestaande hoogste leiding van Unilever en sinds 1984 is hij tevens Voorzitter van Unilever NV, één van de twee holding maatschappijen. Naast deze functies vervult Maljers verscheidene commissariaten (o.a. ABN - Amro).

Maljers

markt biedt meer mogelijkheden dan in Nederland nog vaak wordt aangenomen. Het zal overigens wel langer duren dan de magische datum 31 december 1992 voordat alle kansen ook benut kunnen worden.

- In Oost Europa is nog veel tijd en geld nodig voor er een redelijke functionerende markteconomie zal zijn. Zoals zo vaak is het vinden van de juiste vorm van samenwerking en van de beste partner van veel belang voor het succes op de lange termijn. Daarom geldt hier misschien nog wel meer dan elders; haastige spoed is zelden goed. ■

”

Wie een carrière bij
Price Waterhouse start, loopt
het risico snel door te groeien.

”

Carrièreplanning is voor aankomende bedrijfs-economen vooral een afweging tussen risico en rendement. Waarbij opleiding, begeleiding en doorgroeimogelijkheden een belangrijke rol spelen.

Sterke persoonlijkheden die bereid zijn zich in te zetten voor de organisatie, verantwoordelijkheid willen dragen, commercieel kunnen denken en een gezonde dosis ambitie hebben, kunnen bij Price Waterhouse al snel heel ver komen. Wie bij Price Waterhouse komt werken, promoveert namelijk al na twee jaar tot Senior, waarna een snelle doorgroei tot Assistant Manager, Manager, Senior Manager en uiteindelijk tot het Partnership mogelijk is.

Price Waterhouse Worldfirm.

Price Waterhouse is een wereldwijde organisatie die voorziet in uitgebreide dienstverlening op het gebied van accountancy, belasting- en organisatieadvies. In Nederland is Price Waterhouse gevestigd in Den Haag, Amsterdam, Rotterdam en Deventer.

Bij deze vestigingen bestaat grote behoefte aan jonge, bijna of net afgestudeerde bedrijfs-economen die kiezen voor een carrière in de accountancy.

**Investeren in de toekomst is
investeren in mensen.**

Price Waterhouse kent een zeer uitgebreid programma van interne opleidingen die niet alleen in Nederland, maar ook in de overige Europese landen gegeven worden.

Daarnaast zorgt Price Waterhouse voor intensieve begeleiding door ervaren managers van Price Waterhouse die als vraagbaak fungeren, en die tevens zorg dragen voor een voortdurende persoonlijke begeleiding.

Kiezen voor Price Waterhouse betekent een keuze voor een stimulerende dynamische omgeving waar carrière-kansen ruimschoots aanwezig zijn. Wie geïnteresseerd is, neemt vrijblijvend contact op met Marjolein Meijer van Personeelszaken (tel.: 070 - 3108434).

Price Waterhouse

De Price Waterhouse Groep is een wereldwijd opererende organisatie van Accountants, Organisatie- en Belastingadviseurs.

Rostra Bedrijvenspel

ALEXANDER MALJERS

Veel studenten economie weten nu al dat zij na hun studie het management in willen. De meesten van hen hebben het idee dat ze daar nu al gericht mee bezig zijn door het volgen van vakken die voor een manager goed van pas kunnen komen. Tijdens de studie zijn er echter weinig mogelijkheden ervaring als manager op te doen. Een uitgelezen manier om enige ervaring op te doen is mee te spelen in het Management Simulatie Spel dat Rostra voor haar 7e lustrum organiseert.

Simulaties komen al duizenden jaren in vele verschillende vormen voor. De Griek Demosthenes bekwaamde zich in het spreken voor grote menigten door op het strand te proberen met een mond vol kiezelsteentjes zijn stem boven de wind te verheffen.

WEINIG RISICO

Tegenwoordig kennen we simulaties om piloten op te leiden, simulaties met militaire doeleinden en tal van simulaties die bedoeld zijn om mensen te trainen in allerlei moeilijk te doceren vaardigheden. Er is een aantal redenen om een simulatie te verkiezen boven de praktijk.

Alvorens iemand in de praktijk goed kan functioneren is ervaring vaak een vereiste, de risico's die de praktijk met zich meebrengt zijn veel te groot, zoals bij het besturen van moderne vliegtuigen. Simulaties kunnen het analytisch denkvermogen aanscherpen. Veel mensen hebben moeite uit grote hoeveelheden informatie de noodzakelijke delen te halen, of noodzakelijke informatie als zodanig te herkennen. Een ander belangrijk doel van simulaties is het stimuleren van creativiteit. In een simulatie kunnen mensen zonder veel risico te lopen allerlei weinig voor de hand liggende beslissingen nemen. Vaak merkt men dan dat deze beter uitpakken dan zij van te voren hadden voorspeld.

Een belangrijk doel van simulaties is het verbeteren en bestuderen van de communicatieve processen binnen groepen en tussen individuen. Allerlei problemen die in de praktijk veel voorkomen, zoals het niet op tijd doorspelen van informatie aan de juiste persoon, komen vaak in een simulatie naar voren. Als mensen zich tijdens een simulatie van een dergelijk probleem bewust worden, is het in de praktijk vaak al voor de helft opgelost. Tijdens een simulatiespel dat is ontwikkeld door Stanford University, kennen de verschil-

lende teamleden elkaar niet en kunnen zij slechts met elkaar communiceren door briefjes te schrijven. Hierdoor worden ten eerste de schriftelijke vaardigheden getraind en ten tweede is achteraf de informatiestroom zeer goed te analyseren.

VUMAS

Tijdens het lustrum zal gebruik worden gemaakt van VUMAS (Vrije Universiteit Management Simulatie). VUMAS is een computerondersteunde management simulatie. Het oorspronkelijke idee van VUMAS is afkomstig van prof.dr. Th.P. van Hoorn en drs A. de Bruin. De eerste is bij ons verbonden aan de leerstoel bedrijfsorganisatie en arbeidsverhoudingen. Het spel is later uitgewerkt door medewerkers van de V.U., die in het begin van de jaren zeventig de eerste computerversie voor SARA ontwikkelden. In 1985 werd de eerste versie die geschikt was voor een gewone P.C. ontwikkeld en 1987 is een beslissingsondersteunend systeem aan het spel toegevoegd. Dit maakt het voor de deelnemers mogelijk diverse scenario's met behulp van een P.C. door te rekenen.

De simulatie is tegenwoordig geheel in de handen van Rematch B.V., een jong bedrijf dat is opgericht door vier (oud-)medewerkers van de V.U.. VUMAS richt zich op een breed scala van beslissingen die moeten worden genomen. Op de gebieden van marketing, productie, inkoop, sociale zaken en financiën moeten voortdurend allerlei beslissingen worden genomen. Om het spel nog realistischer te maken, vinden deze vaak plaats onder grote tijdsdruk. Ook kunnen er allerlei problemen gesimuleerd worden, zoals stakingen en prikacties. Het maken van het meeste winst is uiteraard een doel van het spel, daarnaast wordt voor alle teams een 'concurrentie-score' gemaakt die onder andere afhangt van marktverkenning-, prijszetting-, financieel en

personeelsbeleid. Winnaar van het spel is het team dat de hoogste concurrentie-score haalt.

CHEMIE

Aan de simulatie doen 5 bedrijven mee. Deze concurreren met elkaar in de chemische sector. De uitgangspositie van alle bedrijven is hetzelfde. Er is in het laatste jaar een kleine winst geboekt, bij een omzet van 8 miljoen gulden. Elk bedrijf heeft 5 directeuren die met zijn allen verantwoordelijk zijn voor het beheren van het bedrijf. Het is de bedoeling dat aan het spel ook n team van het wetenschappelijk personeel meedoet, zij kunnen dan hun kwaliteiten met die van de studenten meten. Behalve het feit dat het spel leerzaam en nuttig is, is het vooral leuk om te doen. Er is nog plaats voor een aantal studenten die aan het spel mee willen doen. Het spel vindt plaats op 19 april as. op de faculteit. Het duurt tot drie uur 's middags en is gratis voor alle deelnemers. Heb je interesse? Bel op (525 24 97) of schrijf een briefje naar Rostra Economica, Jodenbreestraat 23, 1011NH, Amsterdam.

Het bedrijvenspel wordt gesponsord door Unilever N.V.. Wij danken Micro rent en P.C. Oké voor het beschikking stellen van apparatuur. ■

**Rostra Economica
Bedrijvenspel
Datum: 19 april 1991
Plaats: FEE
Inschrijving: Rostra
Economica
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam
Tel. 020 - 525 24 97**

De man van de Twee Fasen

HUGO STRIKKER

Pais is één van de oprichters van Rostra. Hij dankt zijn algemene bekendheid aan de periode 1977-1981, toen hij als minister (VVD) van Onderwijs en Wetenschappen nader kennis maakte met de onderwijswereld. En de onderwijswereld met meneer Pais. Rostra sprak met de architect van de Twee Fasen Structuur over universitair onderwijs in de afgelopen 40 jaar.

In 1954 rondde Pais de studie economie af. Negentien jaar later promoveerde hij tot doctor in de economische wetenschappen. Hij is werkzaam geweest bij de Rijkspostspaarbank, in de laatste jaren persoonlijk adviseur van de directeur-generaal van de PTT. Van 1967 tot 1974 was hij lector in de staathuishoudkunde aan de Universiteit van Amsterdam. In 1974 volgde zijn benoeming tot gewoon hoogleraar.

Maar daarmee zou Pais geen minister zijn geworden. Hij was ondertussen altijd al bij de politiek betrokken. Oorspronkelijk was Pais lid van de PvdA. Maar hij verloor het geloof in de strak gereglementeerde wijze waarop de socialistische samenleving wilden hervormen. Zijn overstap naar het liberale front illustreerde Pais naar Churchill (Elseviers Magazine 6/9/1980): "Wie jong is en niet socialistisch stemt, heeft geen gevoel. Maar wie wat ouder is en nog socialistisch stemt, heeft geen verstand." Vanaf 1967 zat Pais voor de VVD in de gemeenteraad. Hij bewoog zich als raadslid op zeer uiteenlopende terreinen. Daarbuiten steunde hij ook acties tegen de fluoridering van drinkwater en de laag overkomende vliegtuigen boven Buitenveldert.

In 1977 werd Pais door Hans Wiegel persoonlijk als onderwijsminister binnengehaald. Pais kreeg daarmee de verantwoordelijkheid over het grootste departement. Onderwijs en Wetenschappen nam ongeveer een vijfde van de totale begroting in beslag. Schrandere, eigenzinnig, arrogant. Het zijn trefwoorden die de pers (onder andere De Tijd 23/11/1979) indertijd met Pais in verband bracht.

Momenteel is Pais onder andere honorair vice-president van de Europese Investeringsbank.

HALFGODEN

Maar terug naar het begin. Pais begon zijn studie economie in Amsterdam eind jaren veertig: "De groep eerstejaars telde toen 110 personen. De groep telde 3 vrouwen, waarvan er uiteindelijk slechts één doorgegaan is, mevrouw

Bruyn-Hundt. De universiteit was in die dagen een kleinschalige aangelegenheid. Professoren bezaten de status van halfgoden. Dat veranderde snel in de jaren zestig. Er kwam een uitgebreide staf van wetenschappelijk medewerkers.

MAMMOETWET

Er bestond nog wel degelijk een zekere standsgebondenheid in het voortgezet onderwijs. Arbeiders stuurden hun kinderen doorgaans niet naar de hogere burgerschool (HBS) en het gymnasium, maar veeleer naar de MULO (ongeveer HAVO, HS) of de ambachtsschool. Voor katholieke gezinnen bestond er een andere mogelijkheid: het seminarie. Mensen zetten hun kind op de priesteropleiding om verdere scholing op een eenvoudige manier te kunnen bekostigen. De financiering speelde een rol bij de standsgebondenheid. De HBS en het gymnasium waren een voorbereiding op de universiteit, die de arbeiders toch moeilijk konden bekostigen.

Pais: "Daarin is met de Mammoetwet in 1968 verandering gekomen. Het centrale idee achter de Mammoetwet is geweest de standsgebondenheid van het voortgezet onderwijs te doorbreken. Mensen stonden

niet langer op jonge leeftijd voor een cruciale beslissing die hen voor de rest van hun leven zou tekenen. Er begon ook meer wegen te leiden naar de universiteit."

MASSALITEIT

Los gezien van de Mammoetwet was er al een massale gang naar de universiteit op gang gekomen. De naoorlogse geboortegolf ging studeren. Door de Mammoetwet werd de massaliteit van het universitair onderwijs louter versterkt. Pais zelf doceerde indertijd Pijptheorie aan de economische faculteit van de Universiteit van Amsterdam.

Pais: "Colleges met 100 personen waren geen uitzondering. Maar ik geloof dat de massaliteit op zich niet negatief hoeft te zijn voor de kwaliteit van het onderwijs. Je kunt beter stellen dat de structuur van de universiteit domweg niet was voorbereid op de veranderde instroom van studenten, zowel kwantitatief als kwalitatief."

Niet alleen de grootte van het aantal studenten was gewijzigd, maar ook de samenstelling. De studenten waren diverser geworden. Bij de universiteit moest het besef doordringen dat er voor zoveel meer studenten ook aangepaste bestuursvormen moesten komen. Pais: "Een universiteit moet mijns inziens met de tijd meegaan. De

Pais is een van de oprichters van Rostra Economica

problemen die zijn ontstaan rond het onderwijs op de universiteit hebben voor een groot deel te maken met de moeite van de universiteit in te spelen op maatschappelijke veranderingen."

ONBEPERKTE STUDIEDUUR

Voor de studenten waren de veranderingen concreet. Minder draagkrachtige ouders konden voor hun studerende kinderen een studiebeurs krijgen die een ouderlijke bijdrage overbodig zou moeten maken. Ouders met een hoger inkomen werden geacht nog wel een en ander zelf bij te dragen. Dit leidde tot de situatie dat juist kinderen van draagkrachtiger ouders financieel afhankelijk bleven - van diezelfde ouders. Dat is in feite zo gebleven tot de invoering van de Wet Studiefinanciering. En dan was er de onbeperkte studieduur. Er bestond geen maximum aantal jaren waarbinnen de studie moest worden afgerond.

Pais: "Het was mogelijk geworden dat mensen zich voor meerdere studies inschreven en dan maar zagen of, waar en wanneer ze er een punt achter zouden zetten. Onder mijn voorganger van Kemenade heeft staatssecretaris Klein reeds de introductie van een beperking van de studieduur aan de orde gesteld. Het probleem van een onbeperkte studieduur werd algemeen erkend. Daarbij is ook de situatie in het buitenland in beschouwing genomen. Daar was een studietijd van acht jaar en meer ook ongebruikelijk. 'Met de tijd meegaan' gaat ook op voor een vergelijking met het buitenland. Ik vind het van belang de buitenlandse ontwikkelingen in de gaten te houden. Je moet niet halsstarrig proberen van het buitenland af te wijken, zonder overigens te beweren dat daar uitsluitend goede dingen gebeuren."

TWEE FASEN STRUCTUUR

Het was dus zaak de ideologie van 'hogere onderwijs voor velen' in een maatschappelijk efficiënt kader te zetten. Dat wil zeggen 'betaalbaar houden'. Maar dat niet alleen. De structuur van de universitaire onderwijs moest op dit streven ingericht worden. Onder Pais heeft dit experiment een wettelijk kader gekregen: de Wet Twee Fasen Structuur. Hij weet daarin natuurlijk het liberale beginsel van leven en laten leven onder woorden te brengen. Pais: "Het idee van 'hogere onderwijs voor iedereen' gaat bij mij iets verder. Ik ben er voorstander van het universitaire onderwijs zo in te richten, dat de individuele keuzevrijheid zoveel mogelijk gewaarborgd wordt. We

moesten af van het paternalisme. Studerende mensen zijn nog niet volkomen zelfstandig. Het moet mogelijk gemaakt worden voor hen op jonge leeftijd een universitaire titel te behalen en daarmee vroeg een zelfstandige positie in de maatschappij op te bouwen. Zij moeten niet tot hun 25e of 26e in de banken blijven. Anderzijds moet hen die dat willen en kunnen de kans geboden worden door te stoten tot de wetenschappelijke top."

"Overschooling is geen probleem"

Er was dus reden voor een fasering in het wetenschappelijk onderwijs. Met een fasering zouden zowel de keuzemogelijkheden van studerende als de 'maatschappelijke efficiency' worden gediend. Pais: "De eerste fase moet een breed studie-aanbod voor studenten inhouden. De propaedeuse is in deze fase een selectiestadium: een oriënteringsperiode waarna studerende nog van koers kunnen veranderen. Ik wilde hiervoor oorspronkelijk één jaar geven, dat zijn er twee geworden. De eerste fase wordt afgesloten met een doctoraalexamen. Met het doctoraaldiploma hebben afgestudeerden een volwaardige entree op de arbeidsmarkt.

De tweede fase zou ingevuld moeten worden met zogenoemde 'centres of excellence', waar wetenschappers zich op het hoogste internationale niveau zouden kunnen meten."

Het klinkt nog steeds prachtig. Maar komen de ontwikkelingen tot dit moment overeen met de voorstelling die U er zich indertijd van maakte?

Pais: "Het loopt uiteraard nooit zoals je het verwacht. Maar ik constateer ook dat de universiteiten in bepaalde opzichten niet zijn ingegaan op de geschapen kaders. Ik betreur het dat de invulling van de postdoctorale opleidingen en de 'centres of excellence' nauwelijks van de grond is gekomen. Voor de eerste fase is die invulling

iets beter, maar hier vind ik de integratie van HBO en universiteit onvoldoende voortschrijden. De scheiding tussen HBO en universiteit is mij nog te strikt."

Maar verder weigert Pais een oordeel uit te spreken over de financiële consequenties voor universiteit en studerende van het brede studie-aanbod 'voor iedereen'. Pais: "Ik ga hier voor Rostra, een blad dat ik overigens hoog acht, niet even uit de school klappen hoe ik denk over de huidige Wet Studiefinanciering. Mijn politieke verantwoordelijkheid eindigde in 1981. Ik zou nu graag op een ander onderwerp overgaan."

U moedigt mensen aan, onder de slogan 'hogere onderwijs voor iedereen', te gaan studeren en een academische titel te behalen. Het aantal academici zal hierdoor aardig toenemen. Maar is deze stimulans wel wenselijk? Is de maatschappij wel voorbereid op de grote toevloed van afgestudeerden? Met andere woorden: zijn er wel banen voor al die academici?

Pais: "Ik denk dat die kansen er voldoende zijn. Ik geloof niet in het probleem van de zogenoemde hedendaagse 'overschooling'. Naar mijn mening is er in onze eeuw nog steeds eerder te weinig talent ontwikkeld dan teveel. Daarvan ben ik overtuigd. Overigens is er een heel andere situatie ontstaan. De conjuncturele ontwikkeling kan niet gestuurd worden vanuit het universitair onderwijsbeleid. De bezuinigingsproblematiek heeft het geheel een andere dimensie gegeven."

MAMMOETTANKER

Tenslotte even teruggekomen op de vraag waarom in het universitaire bestel de veranderingen zo moeizaam doorgevoerd worden. Pais licht dit als volgt toe: "Mijn voorganger op het ministerie, van Kemenade, heeft het (universitaire) onderwijs eens vergeleken met een mammoettanker. Als je die van koers wil veranderen, duurt dat een hele tijd nadat je het roer omgegooid hebt.

Je moet het onderwijsaanbod in onderlinge samenhang zien, van basis-onderwijs tot universiteit en daarna. Dit beslaat een periode van bijna twee decennia. Het beleid moet dat in het oog houden. Net als in een onderneming is continuïteit van groot belang. En daar moet een nieuwe minister behoedzaam doorheen fietsen. Want elke vier jaar staat er in de politiek wel weer iemand op die met zijn ideeën het heil over de mensen denkt te brengen."

Il n'y a qu'un pas?!

HENK NORDEMANN

Prof.dr. H.H.J. Nordemann RA was redacteur van mei 1953 tot februari 1955. Hij stond aan de wieg van Rostra. Nordemann vertelt over het ontstaan van Rostra en hoe het blad in leven werd gehouden door de inzet van enkele enthousiaste redacteurs. Tegenwoordig is Nordemann accountant bij KPMG Klynveld.

Vele jaren vormde het jaarboek van de SEF - de Studievereniging der Economische Faculteit - het communicatiemiddel "par excellence" binnen de faculteit.

Vele jaren werd het ook bekritiseerd, zowel om zijn vorm: eenmaal per jaar een weinig aanzienlijk boekwerkje, als zijn inhoud: een mengeling van huishoudelijke mededelingen, collegeroosters, studie-inlichtingen, literatuurlijsten, adreslijsten van docenten en (alle!) studenten en ja zelfs enkele bijdragen met wetenschappelijke pretentie.

"De reeks jaarboeken van de SEF zijn als een voetspoor, het enig blijvende van de veelsoortige activiteiten van de studievereniging, slechts een afspiegeling van het essentiële ervan. Zoals in een spoor elke afdruk voorafgegaan en gevolgd wordt door andere, die slechts

weinig van elkaar verschillen, hebben ook de Jaarboeken veel gemeen" zo heet het in het woord vooraf van het Jaarboek 1952, het laatste in een lange rij. Een woord, waaruit weinig inspiratie kon worden geput, bijna symbolisch voor het einde van een langgerekt, nauwelijks opwindend spoor!

NIEUW FENOMEEN

En dan verschijnt in mei 1953 een nieuw fenomeen binnen de Faculteit: Rostra Economica, in een oplage van 1.000 x 1e jaargang no. 1, met een voorwoord van de toen alom bekende en geliefde burgemeester van Amsterdam: Aernout d'Ailly, van de Rector Magnificus G. van den Bergh, de voorzitter van de Faculteit prof. Hennipman (geboren 1911, dus dit

jaar 80 jaar geleden en still going strong) en last but not least van de toenmalige voorzitter van de SEF, J(an) Hengeveld.

Het aloude SEF Jaarboek wordt vervangen door een tijdschrift dat een grotere verspreiding zal krijgen en een ietwat andere inhoud.

Veel strijd heeft het gekost, aldus Hengeveld, de moeilijkheden die zulk een introductie in de weg stonden en door gevoelens van traditie werden versterkt, te overwinnen. Bijzondere betekenis wordt toegekend aan artikelen van studenten die hun pen voelen vibreren; vooral als deze ook nog van wetenschappelijk niveau konden zijn.

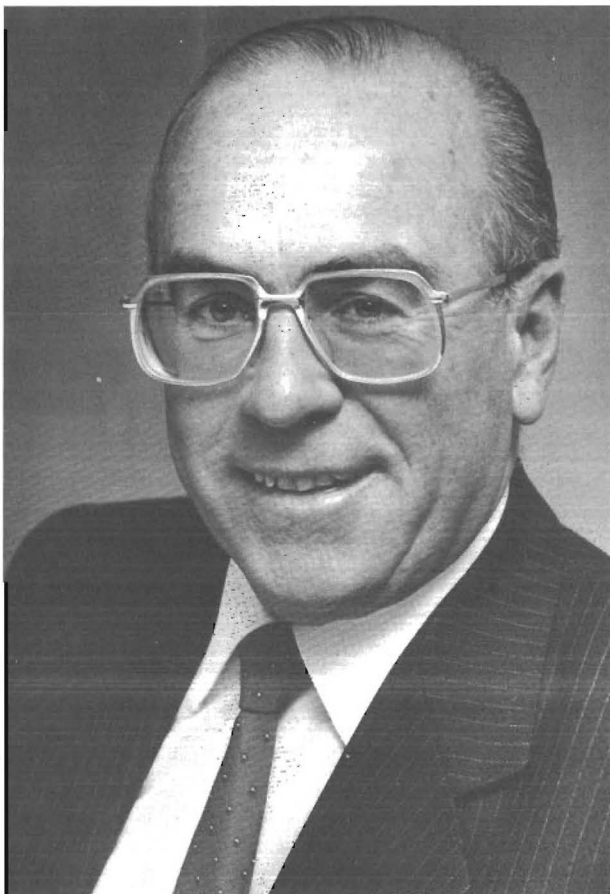
Stimuleren van de vrije gedachtenuiting wordt één der credo's van de jonggeborene, die daarnaast een katalysator moet worden voor het gevoel van saamhorigheid dat, zo heet het "bij veel studerenden nog ver te zoeken is".

PROEFJAAR VOOR ROSTRA

Een telkens weerkerend tijdschrift met de onder economen onvermijdelijke mededelingen en eigen artikelen zal ongetwijfeld sterk in die richting kunnen werken. Een prachtige, maar achteraf gezien wel wat naïeve gedachte.

Voorlopig was Rostra één (proef)jaar beschoren. Aan de eerste redactie viel de taak te beurt te bewijzen dat het nieuwe idee geen doodgeboren kindje zou worden.

Die eerste redactie, die bestond uit J(ohan) van Beeck, A(rie) Pais, P(aul) van Philips en schrijver dezer regelen, werd waarschijnlijk via de bestaande netwerken tot stand gebracht. (Hoe is mij nooit precies duidelijk geworden.) De veronderstelling dat het Corps de lakens ook hier uit deelde, bleek zeker onjuist. Ikzelf was het enige ASC-lid en als zodanig bevriend met de SEF-voorzitter. Pais en Van Philips genoten toen al een zekere bekendheid in het wetenschappelijke deel van de Faculteit. Van Beeck op zijn beurt was bevriend met Pais.

Nordemann

Dan was er natuurlijk de noodzakelijke mix van sociaal- en bedrijfseconomen vereist.

Achteraf gezien lijkt het niet onjuist vast te stellen dat het met name Arie Pais was, van wie de grootste stimulans uitging om "er wat van te maken" het redactiecolophon vermeldde dan ook zijn adres ("Frans van Mierisstraat 44") als redactie-adres. Hetgeen toentertijd en ook in latere jaren geen eenvoudige opgave bleek te zijn.

Zoals veelal bij tijdschriften was ook hier de zorg van, in ieder geval de eerste, Rostra-redactie een redelijke frequentie met een redelijke inhoud bereiken. Gelukkig was er die eerste jaren een niet onbevredigende belangstelling van de zijde van schrijvende economen, zij het dat, als altijd de kwaliteit van een wisselend niveau was.

Met foto's werd minder spaarzaamlijk omgesprongen dan in de Jaarboekperiode.

VOORSPOEDIGE STUDIETIJD

Een aardig voorbeeld vormt het nummer van October 1953 (2e jaargang nr. 3!) met een welkom aan de intredende eerste jaars, met de grootste wens "dat U een aangename en voorspoedige studietijd (let wel: er

werd niet gezegd: studententijd!) zult gaan beleven en dat de Economische studie U dat zal geven wat U er van verwacht" (wat dat zou kunnen of moeten zijn werd aan de fantasie der lezer - 1e jaars overgelaten).

Van de vier eerste redacteurs werden er later drie hoogleraar aan "onze" faculteit en twee Minister.

Teleurstellingen tijdens de studie zouden een goede oefening kunnen zijn voor het later in de maatschappij kunnen incasseren en pareren van tegenslagen. En dan volgt op een 6-tal bladzijden een overzicht van de curriculae der hoogleraren en lectoren, de meeste met hun foto's met - toen uiteraard - als eerste Prof.dr Th. Limperg en als laatste diens dochter mejuffrouw later Drs. Elly Limperg, hoofd van het onvolprezen Seminarium voor Bedrijfs-huishoudkunde.

Het recente weerzien van deze beelden heeft mij wel ietwat "geroerd", moet ik vaststellen.

Door het redacteurschap werden

onze contacten met de docenten versterkt, of misschien beter: gelegd; iets waar ikzelf altijd veel vreugde aan heb beleefd, zeker wanneer je bedenkt hoe groot in die tijd de afstand tussen de hooggeleerde en de student was: wij stonden op bij het binnenkomen van de professor, vroegen belet via een formulier, hoorden en schreven. De belangrijkste hoorcolleges waren bestemd voor twee jaargangen te zamen, in de Aula van de Oudemanshuispoort gegeven, dictaat op de knie met opdruk "Eigendom Universiteit van Amsterdam". Een prachtige gelegenheid voor het ronselen van scribenten.

SLOTWOORD

Van de vier eerste redacteurs werden er later drie hoogleraar aan "onze" Faculteit en twee Minister. Een toeval- ligheid? Zeker wel. Desalniettemin uit historisch oogpunt voor de huidige lezers van Rostra misschien wel interessant. En voor de huidige redactie mogelijk een werkend perspectief!?

Beide, lezers en redactie wordt alle goeds toegewenst zowel individueel als gezamenlijk: want saamhorigheid onder economen blijft altijd nog de moeite en dus het nastreven waard.

MARIE CURIE (1867-1934). ONTDEKTE DE ELEMENTEN RADIUM EN POLONIUM ONTVING TWEE MAAL EEN NOBEL-PRIJS.

PROGRESS WAS NEVER CREATED BY 'STANDARD' PEOPLE.

Wat is het verschil tussen de groten en de grootsten? Talent? Kennis? Doorzettingsvermogen? Of geld? Zou kunnen. Maar het belangrijkste onderscheid zit in een mentaliteit.

Een eigen visie, van mensen die bereid zijn desnoods recht tegen de stroom in te roeien om hun doel te bereiken. I let zijn die mensen die de wereld nieuwe mogelijkheden geven. Of gaven.

Zoals bijvoorbeeld Marie Curie.

Of William Procter en James Gamble. Zij deelden de vaste overtuiging dat de consument behoefte heeft aan superieure producten.

Een visie die vorm heeft gekregen in een multinationalaal bedrijf, dat zich op de Nederlandse markt presenteert met A-merken als Ariel, Pampers, Vidal Sassoon en

Punica. Maar de filosofie dat alleen het beste goed genoeg is, geldt niet alleen voor de produkten. We investeren ook in de kwaliteit van onze mensen, waarbij individuele behoeften centraal staan. Het principe van on-the-job-training is dan ook diep verankerd in de cultuur van Procter & Gamble.

Zakelijke beslissingen nemen we op basis van een goede balans tussen de harde cijfers en gutfeeling. Dat geldt niet alleen voor finance, sales en marketing, maar ook voor alle andere vakgebieden.

Academici die deze visie met ons delen kunnen voor meer informatie contact opnemen met Procter & Gamble Nederland, postbus 1345, 3000 BH Rotterdam, telefoon 010-468 79 11.

PROCTER & GAMBLE

Het meisje met het bloemetje

ANDRÉE OUDT

Mevr. drs. A. Oudt was de eerste vrouwelijke redacteur van Rostra in de periode 1955-1956. Hieronder enkele zeer oorspronkelijke opmerkingen van haar hand over de universiteit in de jaren vijftig, stage lopen in de jaren zestig en 'carrière maken' in het algemeen. Momenteel doceert mevrouw Oudt economie aan de Open Universiteit in Nijmegen.

Mijn verhaal begint bij mijn eindexamen biologie. Mijn leraar had een bijzondere belangstelling voor mieren. Bij mijn voorbereiding had ik daar dus extra aandacht aan besteed. In die tijd had een gecommiteerde evenwel het heft in handen en de mijne was allerminst geporteerd voor een gesprek over mieren. Botten en gewrichten moesten aan de orde komen. Florissant ging het niet. Misschien uit wanhoop stelde hij mij de vraag: "En wat is nu een tijdsgewricht?" Ik tastte volledig in het duister. "Dat is de tijd waarin wij nu leven," zei hij. Ik snapte er niets van.

Na zoveel jaren ben ik zo eigenwijs geworden dat ik geloof dat zijn definitie niet geheel correct is. Ik meen dat als je de tijd van nu vergelijkt met die van vroeger, je rekening moet houden met de werking van tijdsgewrichten. In het onderstaande volgen er een aantal, benoemd of onbenoemd.

VAN DER SCHROEFF

Een van mijn eerste Rostra-activiteiten was het interview met Van der Schroeff aan zijn ziekbed. Ik was net tweedeaars en nieuw in de redactie. Het leek me doodeng. Ik werd gerustgesteld. Ik zou voor het decorum meegaan. Daar zou nu nooit meer iemand over piekeren. Meegaan wel, maar dan op eigen kwaliteiten en niet als het onmisbare meisje met het bloemetje. In het kielzog van Bernard (?) Sarphati ging ik mee naar Heemstede. Aan het bed van Van der Schroeff stelden we geen enkele vraag. Van der Schroeff nam zelf het initiatief en voerde het woord. Van der Schroeff was altijd aan het acteren. Zijn Sinterklaascolleges waren beroemd.

Vergaderingen van Rostra waren meestal bij mij. Redacteurs schrijven in het algemeen, maar ik kan me maar een stuk herinneren dat ik ooit in Rostra heb gepubliceerd. En ik geloof zelfs na mijn redactietijd. Een vriendin en ik schreven het samen. Wij ergerden ons aan het toenemend aantal meisjes dat op college verscheen in lange broek en jongens die meenden het colbertjasje aan de kapstok te kunnen laten han-

gen. Niet te geloven dat ik eens zo'n truttig stuk kon schrijven! Mogen de tussenliggende tijdsgewrichten mij verschonen?

Aan mijn redactietijd kwam een einde toen ik in het SEF-bestuur kwam. Floor Maljers vond beide erebanen voor hetzelfde meisje teveel van het goede. Blijkbaar was ik de eerste vrouwelijke redacteur van Rostra. Dus toch nog baanbrekend werk verricht!

NAAR AMERIKA

Na mijn doctoraalexamen ging ik een half jaar naar Amerika voor een stage via AIESEC. Een warenhuis in Chicago had mij voorgespiegeld dat ik daar de 'fundamentals of merchandising' zou leren. Reden voor mij om bij de Bijenkorf een reiskostenvergoeding te vragen. Mij werd de deur gewezen met de opmerking dat dergelijke 'fundamentals' niet bestonden.

In het warenhuis in Chicago was ik niet meer dan een goed betaalde verkoopster. Na een week waagde ik het op de personeelsafdeling te vragen hoe het met de 'fundamentals' zat. Die zou ik door goed observeren gewaar kunnen worden. Ik werkte op een afdeling van geïmporteerde goederen, variërend van een Groningse koffiepot (die we uiteindelijk de dag voor Kerstmis konden verkopen voor \$ 39 à f 3,60) tot Zweeds houtsnijwerk en Japanse prullaria. Een Amerikaan wil wel kopen "but I want a fresh one." Stockboy niet altijd beschikbaar.

Dat ik eens zo'n truttig stuk kon schrijven!

Magazijn te bereiken via twee roltrappen naar boven. Na terugkomst met het niet door anderen aangevoerde artikel, bleek vaak dat de klant iets veel interessanter had gevonden. Perpetuum mobile richting roltrappen. Door te observeren leer je veel! Overigens een fantastische tijd.

Veel gezien, veel Amerikanen gesproken. Kerstmis gevierd bij een klant.

Mijn volgende stage was bij de Société Generale in Frankrijk. Een zeer goed verzorgde stage. Ik werkte op verschillende afdelingen van de bank. Vervolgens een paar maanden Parijs.

EERSTE KLEINE

Trouwde in Nederland. Hoog tijd voor een echte baan. Begin jaren zestig. Als nieuwbakken huisvrouw leek een fulltime baan mij onverantwoord. Daarom gingen een aantal leuke banen aan mijn neus voorbij. Een blauwe maandag op een accountantskantoor was al helemaal niks.

Bij toeval terechtgekomen in het onderwijs, ter vervanging van een zieke docent op de Handelsavondschool in Amsterdam. Bij het aanbreken van de zomervakantie wilde ik van iedereen afscheid nemen, maar kreeg toen de verbaasde vraag: "Je gaat toch niet weg?" Ik bleef dus, maar zocht nog steeds naar een echte baan. Een keer werd tijdens een sollicitatiegesprek opgemerkt: "U wilt zeker werken tot de eerste kleine komt!" "So what!" zouden we nu zeggen. Tussen toen en nu hebben er wel een aantal tijdsgewrichten innoverend gewerkt.

Hier en daar nog wat andere scholen. Een jaarlijks terugkerend evenement was de eindexamenperiode. Via connecties van Abraham Mey bij de Inspectie mocht ik ieder jaar als deskundige optreden bij eindexamens HBS-A. Toen verhuisden we naar Nijmegen. Ik gaf nog steeds les op de Handelsavondschool in Amsterdam, gaf waarnemend les op een school in Badhoevedorp en als eerste sprong oostwaarts alvast een avondschool in Arnhem.

Inmiddels had ik ook een dochttertje. Het hele programma van 11 lessen op maandag ging als volgt: zondagavond naar mijn ouders in Hilversum, maandag overdag in Badhoevedorp, dochter ophalen in Hilversum, naar Nijmegen, dochter in de box en ik naar Arnhem. Goed te doen, maar gelukkig tij-

delijk. Tijdens een bijscholingscursus hoorde ik toevallig van een vacature op een school voor volwassenen in Nijmegen. Dat was mijn entree op Craneveldt waar ik nog steeds les geef. Inmiddels kreeg ik ook een zoon. Het ideale van mijn lesgeven 's avonds was dat de kinderen eigenlijk niet in de gaten hadden dat ik weg was. Een heel team van oppassers zorgde ervoor dat het perfect werkte. Overdag de tijd voor de kinderen en 2 avonden in de week werken.

KRUISSING

De kinderen werden groter, het aantal lesuren groeide. Ook overdag. Opeens kwam het moment dat ik me afging vragen of ik tot mijn 65e dit werk wilde blijven doen. Ik voelde me op een soort kruising van wegen staan. Doorgaan was een mogelijkheid, maar had niet mijn voorkeur. Promoveren, leuk. Maar het contact met de universiteit was ik kwijt. Een opleiding als fiscalist leek me wel wat. Tilburg, aantal tentamens, onder andere Openbare Financiën. Dit laatste bevestigde vooral mijn affiniteit met economie. Ik kwam niet echt van de kruising af.

Juist in die tijd benaderde de Open

Universiteit mij met het verzoek of ik daar een basiscursus economie wilde gaan begeleiden. Is uitgegroeid tot 28 uur. Ik begeleid nu een cursus Algemene Economie, Bedrijfseconomie en een inleiding in de Micro-economie. Ik moet zelfs een 'methode-Van der Schroeff'

Van der Schroeff's Sinterklaascolleges waren beroemd

uitleggen waarvan ik tijdens mijn studie nooit heb gehoord. De boodschap van Limperg en Mey tracht ik over te brengen aan de hedendaagse student. Intussen ook een klein overstapje naar het leerstofgebied van de Natuurwetenschappen via de cursus milieu-economie.

CARRIÈRE

Een paar jaar geleden ontmoette ik bij de Vereniging voor de Staathuishoudkunde iemand met wie ik samen op het Seminarium voor Bedrijfshuishoudkunde heb gewerkt. Hij zei: "Het probleem met jou is dat je nooit carrière hebt gemaakt." Het heeft me aan het denken gezet. Wat is carrière?

Ik denk dat het belangrijk is dat je niet vast komt te zitten op een dood spoor. Zo'n situatie voelde ik een aantal jaren geleden. Het heeft me toen geholpen me voor te stellen dat ik op een kruising stond. Ik moest kiezen. Ik heb het geluk gehad dat er een nieuwe afslag was aangelegd. Ik heb nooit spijt gehad van mijn keuze voor de Open Universiteit. Ik kan er mijn energie kwijt en heb weer een doel om mijn kennis te verbreden en te verdiepen. De Open Universiteit heeft een heterogene groep studenten. De begeleiding ervan ervaar ik als een bijzondere belevenis.

Dankzij de gecommitteerde biologie van weleer zie ik dat tijdsgewrichten mij hebben gestuwd naar mijn tegenwoordige positie. Mijn leraar biologie zou kunnen constateren dat mijn arbeidzaamheid lijkt op die van de mieren. ■

JOHN F. KENNEDY (1917-1963). VERNIEUWEND AMERIKAANS STAATSMAN. BELANGRIJK VOORVECHTER VAN GELIJKHEID.

PROGRESS WAS NEVER CREATED BY 'STANDARD' PEOPLE.

Wat is het verschil tussen de groten en de grootsten? Talent? Kennis? Doorzettingsvermogen? Of geld? Zou kunnen. Maar het belangrijkste onderscheid zit in een mentaliteit.

Een eigen visie, van mensen die bereid zijn desnoods recht tegen de stroom in te roeien om hun doel te bereiken. Het zijn die mensen die de wereld nieuwe mogelijkheden geven. Of gaven. Zoals bijvoorbeeld John F. Kennedy.

Of William Procter en James Gamble. Zij deelden de vaste overtuiging dat de consument behoefte heeft aan superieure produkten.

Een visie die vorm heeft gekregen in een multinationaal bedrijf, dat zich op de Nederlandse markt presenteert met A-merken als Ariel,

Punica. Maar de filosofie dat alleen het beste goed genoeg is, geldt niet alleen voor de produkten. We investeren ook in de kwaliteit van onze mensen, waarbij individuele behoeften centraal staan. Het principe van on-the-job-training is dan ook diep verankerd in de cultuur van Procter & Gamble.

Zakelijke beslissingen nemen we op basis van een goede balans tussen de harde cijfers en gutfeeling. Dat geldt niet alleen voor finance, sales en marketing, maar ook voor alle andere vakgebieden.

Academici die deze visie met ons delen kunnen voor meer informatie contact opnemen met Procter & Gamble Nederland, postbus 1345, 3000 BH Rotterdam, telefoon 010-468 79 11.

PROCTER & GAMBLE

Veertig jaar ontwikkelingsproblematiek

YNTO DE WIT

Prof.dr. Y.B. de Wit was Rostra-redacteur van december 1956 tot januari 1961. Momenteel is hij als hoogleraar Ontwikkelingseconomie verbonden aan de V.U.. DeWit gaat in op de geschiedenis van de Ontwikkelingseconomie.

De veertig jaar dat Rostra Economica bestaat valt ruwweg samen met de periode dat het probleem van de ontwikkelingslanden in de "picture" is. In de vijfde jaargang van Rostra werd een speciaal nummer gewijd aan "ontwikkelde gebieden". Dat was toen een echt modern onderwerp waar we maar betrekkelijk weinig van wisten en begrepen. Een mix van "koloniale economie", Keynes en Marshall (die van de Marshall-hulp en niet die van "it's all in Marshall") leek toen een voor de hand liggende receptuur voor een kwaal waarvan de diagnose nog nauwelijks was gesteld.

Inmiddels is er juist in de afgelopen vier decennia op het gebied van economische ontwikkeling en ontwikkelingseconomie ontzettend veel gebeurd. Zowel de feitelijke ontwikkelingen in de Derde Wereld, steeds beter vastgelegd in betrouwbare statistieken, als de beleidservaringen en het vele praktische en beleidsgerichte economisch onderzoek hebben al heel wat kennis en inzicht opgeleverd.

In de jaren vijftig werd de uitspraak van Ragnar Nurkse "a country is poor because it is poor" door velen onderschreven. Daarbij werd dan vaak impliciet aangenomen dat min of meer onveranderlijke factoren als klimaat, ras, cultuur en gebrek aan natuurlijke hulpbronnen de belangrijkste oorzaken van armoede waren en dat ontwikkelingshulp daarin op de een of andere manier een belangrijke verbetering zou kunnen brengen.

De bevolkingsgroei in de ontwikkelingslanden, waarvan het explosieve karakter rond 1960 duidelijk werd, droeg er toe bij dat tegen het eind van de jaren zestig een zeker doem-denken over de mogelijke ontwikkeling van de Derde Wereld ging overheersen. G. Myrdal's fameuze driedelig werk "Asian Drama" kan wat titel, strekking en jaar van publicatie (1968) in dit opzicht als illustratief worden gezien. Velen waren toen van mening dat een substantiële stijging van het inkomen van de miljoenen armen wel eens een fata morgana kon zijn.

Ten onrechte! Een flink aantal ontwikkelingslanden waaronder zeer grote zoals Indonesië, Brazilië en Egypte heeft in de afgelopen decennia - ondanks een aanvankelijk sterk toegenomen en inmiddels al weer afzwakkende bevolkingsgroei - een robuuste economische groei te zien gegeven. Sterker nog: gemiddeld bedroeg de jaarlijkse groei van het inkomen per hoofd (!) zowel in het geheel van de ontwikkelingslanden als in de groep van "low income economies" (dat zijn de armste ontwikkelingslanden) in de periode 1965-1988 ruim 3%. Dat is niet alleen meer dan de 2,3% in de rijke landen gedurende diezelfde periode maar ook historisch gezien uitzonderlijk, namelijk ruim twee keer zo hoog als de groei van de Europese landen in de tijd van hun Industriële Revolutie en die hadden toen maar een bevolkingsgroei van ongeveer 2% tegen de ontwikkelingslanden thans zo'n 2 à 22%.

Die hoge economische groei hebben de ontwikkelingslanden voornamelijk op eigen kracht bereikt en is vooral tot stand gekomen door een bewust en doelgericht economisch beleid dat bovendien kennelijk niet al te slecht is uitgevoerd. Ondanks hun lage inkomenspeil hebben ze kans gezien de bruto binnenlandse besparingen, gemiddeld, tot een historisch uitzonderlijk hoog niveau van ruim 25% van hun BNP op te voeren. Dat gaat ver uit boven het door Rostow geïndiceerde peil van circa 10% dat nodig zou zijn in het stadium van zijn befaamde "Take-off into self-sustained growth".

Hoewel de ontwikkelingshulp sinds 1950 in absolute bedragen gemeten aanzienlijk is toegenomen, tot zo'n \$ 50 à \$ 60 miljard per jaar, is het opvallend dat die kwantitatief maar een zeer gering aandeel heeft geleverd aan de investeringen van ontwikkelingslanden. Dat geldt trouwens ook voor de private kapitaalstroom; gemiddeld hebben ze samen hooguit zo'n 5 à 10% van de investeringen in

ontwikkelingslanden gefinancierd.

Kwalitatief heeft de ontwikkelingshulp overigens, grosso modo, een heel redelijke bijdrage geleverd, al wekken de vele (on)smakelijk verhalen in de media over mislukte projecten, gouden bedden, corruptie en dergelijke ten onrechte vaak een andere indruk.

ONGUNSTIGE ONTWIKKELINGEN

Betekent het bovenstaande dat we terugblikkend op de afgelopen veertig jaar kunnen stellen dat "het probleem" van de ontwikkelingslanden al op een oplossing afstevent en dat het over nog een paar lustra van Rostra van de agenda kan worden geschrappt?

Nee, helaas niet! Ondanks de indrukwekkende economische groei in de afgelopen decennia die vele sombere voorspellingen heeft gelogenstrafte en ondanks de eveneens indrukwekkende prestaties van de ontwikkelingslanden op medisch en educatief gebied zijn er tenminste drie belangrijke ongunstige ontwikkelingen te signaleren.

In de eerste plaats is de inkomensongelijkheid in de wereld uitzonderlijk groot geworden. De op zichzelf hoge groei van de ontwikkelingslanden is bij lange na niet voldoende geweest om te verhinderen dat de kloof tussen arm en rijk aanzienlijk is toegenomen en de neiging heeft nog verder toe te nemen. Met een Gini-coëfficiënt van naar schatting 0,67 is de inkomensverdeling in de wereld als geheel nu al ongelijker dan in welk afzonderlijk land ook. De spanningen die dat onvermijdelijk oproept worden steeds groter - denk bijvoorbeeld aan de steeds moeilijker te bedwingen drang tot internationale migratie van Zuid naar Noord. Het is de vraag hoe lang deze spanningen nog beheerst kunnen worden. Die vraag is des te klemmender omdat de wereldbevolking door sterk toenemende communicatie en steeds grotere verplechting van belangen en bedreigingen duidelijk bezig is één gemeenschap te worden en de ervaring leert dat de inkomensongelijkheid binnen één gemeenschap niet ongestraft té

groot kan worden.

Een tweede ongunstige ontwikkeling die met de voorgaande samenhangt maar er niet noodzakelijkerwijs uit voortvloeit, is de toeneming van de armoede. Uit berekeningen van de VN blijkt dat het percentage van de wereldbevolking dat in absolute armoede leeft weliswaar aan het afnemen is maar dat het aantal mensen waar het om gaat tussen 1970 en 1985 met zo'n 20 % is gestegen tot meer dan één miljard (!), waarvan het merendeel in Zuid Azië en Sub-Sahara Afrika woont. Met andere woorden: ongeveer één op de vijf wereldbewoners leeft onder het absolute bestaansminimum. Uit humanitair oogpunt is dat, vooral in combinatie met de relatieve overvloed waarin de rijkste 20 % van de wereldbevolking leeft, een onduldbare situatie.

De laatste ongunstige ontwikkeling waar we hier op willen wijzen is het toegenomen beslag - of zo men wil de toenemende aanslag - op de natuur als gevolg van de huidige economische groei, zowel in de Derde Wereld als in de rijke landen. Die groei is zodanig van aard dat op de beschikbare hoeveelheden schone lucht, schoon water en andere eindige natuurlijke hulpbronnen, zoals landbouwgrond en

fossiele brandstoffen, steeds sneller wordt ingeteerd door excessief gebruik en ernstige vervuiling. Dat kan natuurlijk niet al te lang doorgaan. Er zullen andere vormen van groei moeten worden ontwikkeld die minder beslag leggen op schaarse natuurlijke hulpbronnen, zodat aan het interingsproces een einde kan komen.

ONTWIKKELINGSHULP

De drie hierboven gesignaleerde ongunstige ontwikkelingen vormen een ernstige bedreiging van de toekomstige welvaart in de wereld, niet alleen voor de ontwikkelingslanden maar ook voor de rijke landen. Als economen en als direct betrokkenen kunnen we ons niet onttrekken aan de plicht om daar wat aan te doen. Als economen moeten we onze kennis van de economische ontwikkelingsprocessen verder ontwikkelen en op grond daarvan relevante oplossingen en alternatieven aandragen. Als direct betrokkenen moeten we er wat voor over hebben, zeker ook financieel, om die ongunstige ontwikkelingen om te buigen. De ondanks de sombere voorspellingen verrassende economische groei van ontwikkelingslanden in de afgelopen decennia geeft hoop dat zo'n

ombuigingsoperatie met succes kan worden bekrond.

Aangezien de ontwikkelingslanden met hun hoog opgevoerde besparingen en hun nog steeds lage inkomenspeil wel in de buurt zullen zitten van hun financiële mogelijkheden, is het zowel billijk als noodzakelijk dat de financiële lasten in de toekomst vooral door de rijke landen zullen worden gedragen.

Voor een belangrijke deel zal dit moeten gebeuren in de vorm van een relatief sterke stijging van de ontwikkelingshulp die zich dan vooral zal moeten richten op de bestrijding van absolute armoede en op het ontwikkelen van meer milieu-vriendelijke vormen van economische groei.

Nederland heeft altijd voorop gelopen als het om ontwikkelingshulp ging. Dat getuigt van visie en we mogen daar wel een beetje trots op zijn. Het is daarom jammer en onbegrijpelijk dat onze regering, juist nu stijging van de ontwikkelingshulp meer nodig is dan ooit, gemeend heeft daarop te moeten gaan beknoften op grond van onze financieel wat uit de hand gelopen overheidshuishouding. Dat getuigt niet van visie op het wereldgebeuren. Gelukkig zijn er vanuit de Nederlandse samenleving duidelijke en sterke signalen gekomen dat velen het met zo'n eventuele beknotting niet eens zijn. Wellicht heeft dat de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking de moed gegeven om onlangs, na het debat over de Tussenbalans, voor te stellen om speciaal met het oog op het milieu de ontwikkelingshulp in de toekomst op te voeren tot 2 % van het BNP. Dat lijkt een realistisch voorstel, zeker als we bedenken dat ons BNP elk jaar met meer dan 2 % stijgt. Het zou ons recht van spreken geven om andere rijke landen aan te sporen hun hulpinspanning op te voeren. Dat is beter dan ons eigen hulp-percentages naar beneden bij te stellen omdat dat van andere landen nog lager is.

Met de gewaardeerde "invisible hand" van Adam Smith moet het mogelijk zijn zowel de internationale ombuigingsoperatie te financieren als ons jaarlijks inkomensextraatje veilig te stellen. ■

De Wit: Ondanks sombere economische voorspellingen, verrassende economisch groei.

Hoe hard moet een manager zijn voor een wasverzachter?

In de marketing/sales bij Unilever.

Een wasverzachter. Door Unilever-werkmaatschappijen wereldwijd op de markt gebracht onder merknamen als Huggie, Snuggle, Robijn of Cajoline. Een produkt dat door miljoenen gezinnen over de gehele wereld wordt gekocht. En dus een business-operatie van betekenis. Maar vooral ook een marketing-operatie van niveau.

Marketing op hoog niveau

Voortdurend moeten marketeers zich de vraag stellen hoe de concurrentie voor te blijven. Haarlijn de specifieke voorkeuren van de consument achterhalen. De juiste positionering kiezen en de beste reclame ontwikkelen. Het prijsbeleid bepalen. En omzetdoelstellingen vaststellen.

De marketeer als beslisser

Voor de operaties en oplossingen waar het hier om gaat, zijn de marketeers in de verschillende landen zelf verantwoordelijk. Zoals trouwens overal in de sterk gedecentraliseerde Unilever-organisatie, waar het merendeel van de beslissingen op werkmaatschappijniveau door de managers zelf wordt genomen. Managers die, elk op hun eigen gebied, als generalisten voor hun taak berekend zijn. Die dus stevig in hun schoenen moeten staan.

Vele produkten wereldwijd

Een wasverzachter is natuurlijk maar één voorbeeld uit de talloze topproducten die de 500 werkmaatschappijen van Unilever in zo'n 75 landen op de markt brengen. Met voedingsmid-

delen zoals diepvriesprodukten, margarine, ijs, thee en soepen. Met wasmiddelen, toiletartikelen en speciale chemische produkten. Stuk voor stuk beroemde merken, vaak de marktleiders. Elk met marketing-operaties van hoog niveau.

Unilever biedt u een managementcarrière

In een managementcarrière bij Unilever gaat het om meer dan een baan. Dat proeft u al uit de informatie die u als student opdoet over Unilever. U merkt het ook in de directe contacten met academici die hun loopbaan bij Unilever al zijn gestart. En u zult het zeker weten als u zelf een van die academici bent die in enkele jaren worden geconfronteerd met wisselende functies in verschillende werkmaatschappijen en in meerdere landen. U groeit door training on-the-job en door interne opleidingen. En u werkt samen met andere managers van hoog niveau uit disciplines als financiën & economie en techniek. Managers die dezelfde zware selectieprocedure hebben doorlopen als uzelf.

Wat is uw meerwaarde voor Unilever?

Unilever verwacht beslist meer van u dan een voltooide studie. Unilever stelt hoge eisen aan uw persoonlijkheid. Aan uw analytische

scherpte en dynamiek. Aan uw ondernemingszin. Aan uw leidinggevende en communicatieve kwaliteiten. Eigenschappen die moeten zijn af te lezen uit de activiteiten die u naast uw (natuurlijk met goede resultaten afgesloten) universitaire studie hebt ontplooid.

Wanneer komt u in aanmerking?

Voor een startpositie in marketing/sales bij Unilever komen kandidaten in aanmerking die niet ouder zijn dan 28 jaar, met een voltooide universitaire studie in economie of bedrijfskunde. Ook academici uit andere richtingen komen in aanmerking, mits duidelijk gemotiveerd voor dit uitdagende vak en met het speciale profiel dat wij eerder hebben geschetst. Het zal u niet verbazen dat wij een strenge selectieprocedure hanteren. Tenslotte gaat het om onze toekomstige (top)managers.

Open sollicitatie

Unilever zoekt continu naar aankomende managers van hoog niveau. Beantwoordt u aan ons profiel? Stuur dan een brief met uw curriculum vitae aan de mevrouw ir. J.A.J. de Ruig, Algemene Personeelszaken Nederland, sectie Management Development, Nederlandse Unilever Bedrijven B.V., Museumpark 1, 3015 CB Rotterdam. Na een eerste beoordeling op papier berichten wij u dan snel of wij u uitnodigen voor onze selectieprocedure. U kunt ook vooraf telefonisch onze brochure "Perspectieven voor Academici bij Unilever" aanvragen: 010 - 464 42 32.

Unilever

Een wereld van mogelijkheden

Recessies: dieper en langer?

ROLF SCHÖNDORFF

Dr. R. Schöndorff was redacteur van Rostra in de periode 1960-1964 en is ex-hoogleraar aan de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Menig Rostra-lezer zal zijn naam herkennen van het Economisch Bijvoegsel van NRC Handelsblad op woensdag. Hij geeft hier een beschouwing over de steeds verder integrerende wereldeconomie.

Bij een zich internationaliserende wereld denk je aan een wereld die uiteindelijk ook een economische unie vormt. Vrij verkeer van goederen en diensten, vrij verkeer van produktiefactoren; één munt; één economisch beleid op wereldniveau. Grenzen vallen weg; ongekende mogelijkheden; nieuwe perspectieven. We hoeven geen betalingsbalans meer bij te houden; er zijn geen tekorten of overschotten meer in het goederen- of kapitaalverkeer.

FINE TUNING

Hoe zou een recessie in zo'n wereld eruit zien? Over de vraag of we recessies kunnen voorkómen, wordt verschillend gedacht. Het geloof in de mogelijkheden van 'fine tuning' van de economiemachinerie is in de achter ons liggende decennia sterk aangestast. Het feit dat een aantal economieën - zoals de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk - zich ondanks al onze kennis over economische processen toch weer in een recessie be-

immers niet worden afgeknepen door een overgewaardeerde valuta die de exportpositie schaadt. Of door een te

Momenteel verkeren een aantal belangrijke landen in een recessie

hoge rentevoet die een buurland afdwingt op straffe van verlies van het vertrouwen van de financiële markten. Buitenlandse oorzaken zullen bij gebrek aan buitenland uitblijven. Maar er bestaan ook binnenlandse oorzaken.

CONJUNCTUURTHEORIETJE

We kunnen een recessie ook bekijken als een periode van afkoeling die nu eenmaal volgt op een periode van opwarmen en oververhitten. Wat stijgt, moet een keer dalen. Als een economie de grenzen van de productiecapaciteit nadert, gaan de prijzen van de produktiefactoren stijgen. Dit vertaalt zich in stijgende goederenprijzen. De overbelaste machinerie begint te haperen, sommige inkomens kunnen de prijsverhogingen niet bijbenen; het vertrouwen in de vooruitgang neemt af; de economie zakt in. Er is ook voor een éénlands - en bijgevolg gesloten - economie nog wel een endogeen conjunctuurtheoretje te bedenken.

Als we mogen aannemen dat we in een tot één geheel versmolten wereld-economie niet slimmer zijn geworden dan we nu zijn, blijven recessies ook in zo'n wereld komen en gaan. Blijf de vraag wat we er aan kunnen doen. Voor zover een beleid van Keynesiaanse 'fine tuning' niet werkt omdat de perfect geïnformeerde economische actoren elke poging tot volumeverandering in prijzen-rook omzetten, heeft ook de gesloten wereldeconomie een probleem. Tegenover dit probleem staat een positief effect. In een gesloten economie kunnen bestedingsimpulsen niet naar het buitenland weglekken. Het is in onze huidige veel-landen economie nogal eens gebeurd dat een land in moeilijkheden geraakte

door op eigen houtje een stimulerend beleid te voeren. Frankrijk heeft zich in de jaren tachtig enkele devaluaties op de hals gehaald door een niet met zijn handelspartners gecoördineerd stimulerend beleid te voeren. In een gesloten economie is dit probleem van de baan. Dat is mooi meegenomen.

VERDEELDE WERELD

Toch ligt er ook een groot nadeel op de loer. Momenteel kent onze wereld een aantal belangrijke landen die in een recessie verkeren - de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk - tegenover een aantal - Japan en Duitsland - waar dit niet zo is. Men is het er vrij algemeen over eens dat de wereldeconomie er slechter voor zou staan als die compenserende krachten er niet zouden zijn. Stel je voor dat de economie van de wereld als geheel ervoor zou staan zoals nu de Verenigde Staten, zonder de compensatie van Japan en Duitsland.

Zou je voorzichtig mogen concluderen dat in een verdeelde wereld met landen die zich niet in dezelfde conjunctuurfase bevinden de recessies minder lang en diep zijn dan in een wereld die één geheel vormt en die zichzelf aan de eigen haren uit het moeras moet trekken?

- Rectificatie -

Drs. D.H. van der Laan, auteur van het artikel "Fokker; hollen en stilstaan" in Rostra no. 174, is geen aio bij de vakgroep Macro-economie zoals staat vermeldt. Hij is werkzaam als UD-er bij de Stichting Luchtvaart-economie. Onze excuses voor deze fout.

vinden, laat al zien dat we er nog niet in geslaagd zijn ze te vermijden.

Zou dit anders worden als er één grote wereldeconomie is? Voor zover recessies buitenlandse oorzaken hebben, is de boodschap dat er geen buitenland meer is, goed nieuws. In dat geval kan de binnenlandse economie

Nieuwe uitdagingen in de ontwikkelingseconomie

PIETER BOTTELIER

Drs. P.P. Bottelier was Rostra-redacteur van maart 1960 tot juli 1962 en studeerde af als ontwikkelingseconoom. Momenteel heeft Bottelier bij de Wereldbank als 'Country Economist & Director' diverse landen in Afrika en Latijns-Amerika onder zijn hoede. Speciaal voor Rostra verhaalt Bottelier over de ontwikkelingen in zijn vakgebied.

Met plezier ga ik in op de uitnodiging van de huidige redactie een stukje bij te dragen aan deze lustrumeditie. Die eer heb ik te danken, zo is mij verteld, aan mijn redacteurschap zo'n dertig jaar geleden. Het lijkt me aardig Rostralezers iets te vertellen over mijn ervaringen als ontwikkelingseconoom en over wat wellicht de nieuwste uitdaging op dit gebied: de bestuurlijke hervorming van de staat.

Toen ik in 1962 afstudeerde, begon ontwikkelingseconomie juist op te bloeien aan de UvA als een respectabele, zelfstandige discipline onder de invloed van Rotterdams Tinbergen en 'onze eigen' Van der Kooy.

Mijn economiestudie aan de UvA werd 'gemaakt' door professoren als Hennipman en Delfgaauw, de giganten uit die jaren. Zoals de meesten van mijn studiegenoten had ik voor hen groot ontzag. Maar om volledig hun lessen te kunnen begrijpen, hadden we de hulp nodig van onze briljante repetitor, Wil Grader.

VREEMDE VALUTA

Het onderwerp van de ontwikkelingseconomie heeft zich voortdurend ontplooid. In de jaren vijftig en zestig lag de nadruk op planning. Als onderdeel van de planning werd er gebruik gemaakt van schattingen van de kapitaalbehoefte met behulp van dynamische-groei-modellen. Daarnaast had de allocatie van kapitaal naar prioriteitssectoren een belangrijke functie bij de planning. Tijdens de McNamara jaren bij de Wereldbank (1968-'81) overspoelden wij de kapitaalverschaffers met schattingen over de geaggregeerde-kapitaalbehoefte van de ontwikkelingslanden. De nadruk lag in die tijd duidelijk op het kapitaal. Velen van ons geloofden dat een tekort van vreemde valuta een dwingende beperking vormde voor verdere ontwikkeling op macroniveau. Aan de beleidskant heerste een verwarde stemming. Structuralisten, sterk in Latijns-Amerika (Prebisch en andere CEPAL-

economen), propageerden of rechtvaardigden een leidende rol van de staat om de nationale industrie in ontwikkelingslanden te stimuleren. De staat had in dat geval controle over productie en de toepassing van beschermingsmaatregelen. We hadden

Mijn economiestudie aan de UvA werd 'gemaakt' door professoren als Hennipman en Delfgaauw, de giganten uit die jaren.

toentertijd nog niet geleerd toegevoegde waarde in internationale prijzen te meten. Onder het mom van ontwikkeling zijn vreselijke fouten begaan door regeringen van onderontwikkelde landen (LDC's) en donoren (!). Sommigen van hen betalen nog steeds de kosten hiervan.

SOCIAAL ONTWIKKELINGSBELEID

Eind jaren zeventig en in de jaren

tachtig kwam steeds overtuigender naar voren dat exportgroei, voornamelijk voor Aziatische landen, een belangrijke factor was voor verdere ontwikkeling en dat een vrijhandelsregime tot een efficiëntere allocatie van middelen zou leiden. Ontwikkelingseconomie kreeg een andere betekenis. De nadruk verschoof van kapitaal naar macro- en sectorbeleid; van overheidssectorontwikkeling naar particuliere sectorontwikkeling; van tolereren van protectionistische maatregelen naar stimuleren van vrije concurrentie. Tegelijkertijd werd het belang van het nastreven van gescheiden sociaal-economische doelstellingen zoals bevolkingsregulering, bescherming van het milieu, beheersing van de armoede en dergelijke, algemeen aanvaard.

DE SCHULDENCRISIS

De schulden crisis van de jaren tachtig heeft de ontwikkelingsproblematiek in een ander perspectief geplaatst, met name in Latijns-Amerika, de Filipijnen, Nigeria en andere landen met hoge schuldenlasten (HIC's). De bui-

Bottelier

tenlandse particuliere kapitaalstroom droogde opeens op. De druk op HIC's om een drastische binnenlandse beleidsaanpassingen door te voeren nam toe met de komst van het Plan-Baker en het Plan-Brady. Deze plannen koppelden de toegang tot multilateraal kapitaal, de herschikking van schulden aan commerciële banken en een vermindering van de algehele schuldenlast aan goede economische beleidsresultaten. De Wereldbank en het IMF zouden het beleid inspecteren en toetsen ten behoeve van de internationale financiële wereld. De internationale financiële impasse die als gevolg hiervan ontstond, was voor vele ontwikkelingslanden onhoudbaar. De handel in schuldpapieren, hoewel betreurenswaardig maar in vele gevallen onoverkomelijk, werd een algemene bron van externe financiering. Vele commerciële banken, vooral in de Verenigde Staten, werden hierdoor bedreigd. Dit geheel gaf de internationale ontwikkelingsproblematiek een nieuwe wending. In toenemende mate begonnen diverse multilaterale instellingen de gevolgen van deze impasse te ondervinden. Hun krediet werd opeens niet zo gewaardeerd als men indertijd had gedacht.

VERSTOORDE RELATIE

De Wereldbank en het IMF bekeken elkaar met argwaan aangezien geen van beide partijen bereid was om voor de verhandelbare schuldpapieren geld neer te leggen. Verder bleek er tussen de Wereldbank en het IMF in sommige gevallen onenigheid te bestaan over de te voeren stabilisatie- en ontwikkelingspolitiek. De uitvoerig in de publiciteit gekomen crisis in Argentinië (1988) is misschien wel het bekendste geval uit deze treurige periode.

Toch wisten de Wereldbank en het IMF weer met elkaar samen te werken en elkaar te respecteren. De Wereldbank erkende het belang van begrotingsevenwicht en het IMF begreep dat het bereiken van een begrotingsevenwicht minstens even belangrijk was als de aanpassingseffecten daarvan op korte termijn. De internationale schuldenproblematiek is nu tien jaar later verre van opgelost.

Er zijn vreselijke fouten begaan

In de ontwikkelingseconomie is nu echter vrijwel unaniem overeenstemming over het centrale belang van een degelijk macro- en sectorbeleid. Er is

daarbij een verbazingwekkende consensus over de inhoud van het beleid. Het belang van internationale financiële hulp blijft natuurlijk onbetwist maar is tegenwoordig veel meer genuanceerd.

HERVORMING VAN DE STAAT

Een nieuwe uitdaging in de ontwikkelingseconomie op dit moment is de hervorming van de staat. In toenemende mate realiseert men zich dat een moderne, houdbare ontwikkeling op macroniveau niet te bereiken is zonder een technologisch bekwaame en betrouwbare overheid.

Bekwaamheid alleen is niet voldoende. Economische participanten moeten ook kunnen vertrouwen op een berekenbare overheid.

Bekwaamheid alleen is niet voldoende. Economische participanten moeten ook kunnen vertrouwen op een berekenbare (consistente, efficiënte, duidelijke) overheid inclusief de rechterlijke en wetgevende macht. Zo'n vertrouwen is gemakkelijk te verliezen en moeilijk te heroveren. Het kan heel wat jaren vergen alvorens een consequent goed beleid en een berekenbare regering het vertrouwen van de particuliere sector weer kan winnen. Het is mijn persoonlijke overtuiging, gebaseerd op mijn jarenlange ervaring met ontwikkelingslanden in Azië, Afrika en Latijns-Amerika, dat het voortdurende streven van speciale belangengroeperingen naar profijt uit onder andere belastingvrijstelling of ontduiking, overdadige bescherming, industriële subsidies en regelrechte corruptie het belangrijkste obstakel is voor verdere ontplooiing van de ontwikkelingslanden. De onbekwaamheid van en/of de onberekenbaarheid in bestuur leidt tot een succesvolle uitvoering van bovenstaande praktijken ten koste van de gemeenschap. Stagnatie of recessie is vaak hiervan de uitkomst. Hoe zwakker de overheid, des te waarschijnlijker zal dit soort praktijken optreden.

Bij de Wereldbank zijn we in toenemende mate onze aandacht op dit hardnekkige ontwikkelingsprobleem aan het vestigen. We schrijven nu leningen uit om bestuurlijke hervormingen te ondersteunen, zoals de privatisering en de herstructurering van staatsondernemingen, bezuinigingen in het ambtenarenapparaat, het versterken

van de belastingadministratie, het moderniseren van het informatiesysteem en dergelijke. Een systematische bevordering van bekwaamheid en berekenbaarheid van bestuur hebben we aldus aan onze volle agenda van ontwikkelingseconomie toegevoegd.

NIEUWE UITDAGINGEN?

Wat zal de volgende uitdaging zijn? Overheidsbegeleiding? In de statuten van EBRD wordt dit nieuwe instituut specifiek opgedragen aan de bevordering van "particulier en ondernemend initiatief in Midden- en Oosteuropese landen die bereid zijn de principes van een meerpartijen-democratie, pluralisme en een vrije markt economie toe te passen." Er is veel discussie in Washington over het nut van deze principes, die als voorwaarde moeten dienen voor ontwikkelingshulp in het algemeen.

We zullen meer over de ontwikkeling van deze theorieën en hun praktische waarde te weten komen ten tijde van het achtste lustrum van Rostra Economica.

Deze tekst is overkort vertaald uit het Engels door Andreas van Embden.

SYMPOSIUM 'STRATEGISCHE BELEIDSVORMING IN EEN DYNAMISCHE OMGEVING'

Datum: 19 april
Plaats: Mozes en Aaron Kerk
Aanvang: 15.00 uur
Toegang: Gratis

SPREKER: DRS. F.A. MALJERS, DRS. B.F. BARON VAN ITTERSUM, DR. A. SZÁSZ.

Effectenbeurs en optiehandel

MARTIN FASE

Prof.dr. M.M.G. Fase was als oudredacteur verbonden aan Rostra in de periode december 1962 tot november 1965. Momenteel is hij onderdirecteur van De Nederlandsche Bank, hoofd van de afdeling Wetenschappelijk Onderzoek & Econometrie en buitengewoon hoogleraar Staathuishoudkunde aan de leerstoel monetaire economie.

In het onderstaande stuk wordt door prof. dr. M.M.G. Fase ingegaan op het economische en maatschappelijke nut van de optiemarkt. Wegen de positieve elementen van het bestaan van deze markt wel op tegen de negatieve, mogelijk destabiliserende, effecten en is er een actieve rol voor De Nederlandsche Bank weggelegd? Leest verder en U krijgt antwoord.

De vraag of financiële termijnmarkten en optiebeurzen de grote schuldligen waren aan de forse koersval op de aandelenbeurzen in oktober 1987 heeft de gemoederen van tallozen bezig gehouden. Dit was niet in de eerste plaats intellectuele belangstelling. De financiële belangen en de daarmee samenhangende vermogensrisico's waren groot en de angst voor een ernstige economische recessie was hevig. Thans weten we dat de toen verwachte recessie geheel is uitgebleven. De ongerustheid over een mogelijke financiële instabiliteit teweeggebracht door financiële termijn- en optiemarkten bleef echter bestaan. In de VS leidde dit in 1988 onder meer tot het zogenaamde Brady rapport, uitgebracht door de gelijknamige commissie, terwijl daarnaast de verschillende beursorganisaties in de VS zelf ook analyses hebben verricht en regulerende maatregelen namen.

Buiten de VS werd ogenschijnlijk minder aandacht besteed aan deze kwestie. Niettemin werden ook daar, mede op basis van aanbevelingen van de sinds oktober 1987 ingestelde onderzoekscommissies, regulerende maatregelen getroffen. In Frankrijk was er de commissie Lagayette en in Hongkong het Davidson rapport. In het Verenigd Koninkrijk, Australië en Canada werden van officiële zijde beleidsmaatregelen voor verdere beurscoördinatie uitgevaardigd. Ook in OESO-verband werd sinds 1987 de aandacht voor evenwichtige verhoudingen op financiële contanten termijnmarkten geïntensiveerd. In Nederland werd na veel heen en weer gepraat in de pers in november 1989 een onafhankelijke onderzoekscommissie

geïnstalleerd. De desbetreffende commissie, waarvan ondergetekende voorzitter was, kreeg de opdracht een analyse te verrichten van de wisselwerking tussen optie en aandelenmarkt in het algemeen en in Amsterdam in het bijzonder. Het eindrapport van deze commissie werd op 12 november 1990 uitgebracht en verscheen in december als boek ¹. Het volgende gaat in op een enkel aspect uit dit rapport en biedt een korte reflectie op een tweetal meer academische kwesties die niet in het rapport aan de orde zijn gekomen.

WEDERZIJDSE BEÏNVLOEDING

Anders dan in de meeste landen is in Nederland de optiebeurs naar omzet belangrijker dan de financiële termijnmarkt. De in 1987 opgerichte financiële termijnmarkt Amsterdam - korthedshalve FTA genoemd - is de jongere zus van de EOE Optiebeurs. De EOE optiebeurs en de FTA zijn werkmatschappijen van de Vereniging European Options Exchange die optreedt als holding-maatschappij (de andere werkmatschappij is de Clearing EOCC). De EOE Optiebeurs begon haar activiteiten in 1978 en is sindsdien uitgegroeid tot één van de grootste optiebeurzen in de wereld. Ter illustratie het volgende. Medio februari liepen op de EOE 1,4 miljoen contracten. In Amerika komt de Philadelphia Exchange niet verder dan circa 1,3 miljoen contracten, de Pacific Exchange heeft 930.000 optiecontracten openstaan en de optiebeurs in New York slechts 160.000. Groter dan de EOE is de American Stock Exchange met 2,1 miljoen openstaande contracten terwijl de CBOE in Chicago, de bakermat van de moderne optiehandel, met 4,3 miljoen contracten koploper is.

De kwantitatief belangrijkste producten op de EOE Optiebeurs zijn opties op aandelen en op indices waarvoor in 1990 het aantal contracten respectievelijk 72 en bijna 22 mil-

joen bedroeg. Dit komt overeen met bijna 94% van de totale optieomzet in 1990; de overige contracten betroffen opties op obligaties (2,8%), edele metalen (1,9%) en valuta (1,9%). In 1990 waren er inclusief de EOE-index 28 aandelenoptiefondsen genoteerd; het totaal aantal optiesoorten was 51.

Een interessante vraag is hoe de verhandeling van opties en aandelen zich onderling verhouden. Deze vraag spruit niet alleen voort uit nieuwsgierigheid maar lijkt ook van belang om inzicht te verwerven in de mate van evenwichtigheid tussen beide markten. Een beoordelingsmaatstaf biedt de procentuele verhouding tussen optieomzet (uitgedrukt in aantallen onderliggende aandelen) en het volume van de aandelenomzet. Het desbetreffende cijfer voor bijvoorbeeld 1989 leert dat er twee fondsen - AKZO en Hoogovens - zijn waarvoor dit kengetal boven 100% ligt - nl 127 en 144 - en vijf waarvoor het tussen 75% en 100% ligt (nl Ahold, KLM, NedLloyd, Koninklijke Olie en Unilever). Er zijn in 1989 slechts drie fondsen - DAF, Elsevier en NMB - die lager dan 25% scoren. Het is duidelijk dat deze getallen op zichzelf bezien weinig zeggen over de mogelijke wisselwerking. Anderzijds kan een hoog cijfer wel indiceren dat de kans op voelbare wisselwerking en een mogelijke evenwichtsverstoring tussen beide markten groter is dan voor een laag cijfer.

De econoom-statisticus Sam de Wolff - hij leefde van 1878 tot 1960 en verwierf onder andere in de jaren 1930 bekendheid als verdediger van de lange golf-zienwijze - zei eens dat je voor de feiten de hoed moet afnemen. De feiten rond de wisselwerking zijn door de onderzoekscommissie gestileerd tot een statistisch model, een zogenaamd bivariaat ARIMA model (het acroniem ARIMA betekent Autoregressive Integrated Moving Average model en komt uit de statistiek van de tijdreeksanalyse). Dit model is zodanig opgezet dat het terugkoppeling

insluit en statistische causaliteitsbetrekkingen toetst. Toepassing van deze gedachte is door de commissie beproefd op de omzetten van aandelen en opties in allerhande varianten: kortlopende 'at the money' put opties, kortlopende 'out of the money' call opties, enz. De schattingsuitkomsten leren dat er soms wisselwerking optreedt maar soms weer niet. Ze laten verder zien dat de patronen ook per fonds over de jaren heen nogal wisselen en duiden op weinig vastigheid. De eindconclusie moet dan ook luiden dat er zeker sprake is van wederzijdse beïnvloeding van omzetten op aandelenbeurs en optiebeurs maar dat deze minder is dan men zou denken. Er is derhalve geen sprake van een systematische beïnvloeding zoals sommigen ten tijde van de beurscrisis van oktober 1987 meenden. Naast de omzetvolumina is er natuurlijk de wederzijdse beïnvloeding van de koersvorming. Het rapport heeft deze prijzenkant van de analyse samengebracht in een analyse van de koersvolatiliteit. Ook hieruit resulteert geen simpel en duidelijk antwoord op de vraag naar de mate van onderlinge

samenhang. Voor sommige optieseries gaat de volatiliteit op de contante markt omhoog ten gevolge van de optiehandel maar voor andere series juist niet. Dit lijkt een onbevredigend resultaat voor wie in zwart-wit schema's denkt. Het doet echter recht aan de veelvormigheid van de beurspraktijk waar voor monomone verklaringen geen plaats is. Zou men tot een samenvattend oordeel op grond van deze statistische analyse moeten komen dan zou men, om de woorden van één van de commentatoren op het optierapport te gebruiken, mogen vaststellen dat effectenbeurs en optiebeurs elkaar niet ongunstig beïnvloeden maar in een soort symbiotisch evenwicht naast en tot elkaar staan. Daarnaast leert een vergelijking met de eveneens in het rapport opgenomen uitvoerige literatuuranalyse dat de vaak algemene conclusies worden getrokken zonder dat voldoende rekenschap werd gegeven van de gevoeligheid van de uitkomst van het gebezigde materiaal.

EEN VERBREDEND PERSPECTIEF

Bij wijze van toemaatje wil ik nog een

tweetal vragen aan de orde stellen welke het voorgaande in een wat ruimer, zo men wil meer maatschappelijk, perspectief plaatst. Dit betreft de intrigerende vraag naar de maatschappelijke nuttigheid van optiehandel en de kwestie dit financiële instrument te benutten voor het monetaire beleid en meer speciaal het valutamarktbeleid.

Voor beantwoording van de eerste vraag naar het welvaartsverhogend effect van de aandelen- en optiehandel wil ik, geheel à la mode, een speltheoretische invalshoek nemen en de vraag stellen of aandelenhandel kan worden opgevat als een nulsomspel. (Een nulsomspel is een spel waarvoor geldt dat de winst van de ene speler over een bepaalde periode altijd exact gelijk is aan het verlies van de andere speler over dezelfde periode.) Het valt gemakkelijk in te zien dat het antwoord op deze vraag ontkennend is. Afgezien van speculanten à la baisse, die aandelen verkopen zonder deze te bezitten, levert een koersstijging of -daling van een aandeel immers voor geen enkele direct betrokken marktpartij verlies of winst op. Eenieder profiteert of verliest naar rato van het aantal aandelen in portefeuille ongeacht de reden van de koersverandering. Anders ligt dit bij optie- en termijnhandel. Hiervoor geldt dat de hiermee te behalen winst voor alle deelnemers te zamen ten allen tijde nihil is. Tegenover iedere long-positie staat immers een short-positie. Derhalve is, in tegenstelling tot de transacties op de contante aandelenmarkt, de winst van de één altijd gelijk aan het verlies van de ander. De oorzaak is feitelijk dat, zoals bij baisse-transacties op de aandelenmarkt, de deelnemers een contract aangaan met een tegenpartij (indirect: de marketmaker treedt op als tussenpersoon) voor een bepaalde periode, waarbij de spelers een aan elkaar tegenovergesteld risico lopen. Optie- en termijnhandel zijn dan ook nulsomspelen.

Deze conclusie betekent niet dat optie- en termijnhandel geen maatschappelijk nut zouden hebben. Opties en termijncontracten bieden de mogelijkheid om het aan belegging in aandelen verbonden risico te beperken c.q. te vergroten. Het risicoprofiel van aandelen kan hierdoor meer in overeenstemming worden gebracht met de eigen wensen van de belegger. Deze zienswijze vindt steun bij veel empirisch onderzoek dat leert dat de herverdeling van risico die met behulp van deze instrumenten mogelijk is niet leidt tot een hogere koersvolatiliteit en

Fase: altijd redacteur gebleven.

thus groter risico. Het is zelfs zo dat optie- en termijnhandel soms de koersvolatiliteit verkleinen en daardoor eveneens nut afwerpen en de marktliquiditeit vergroten.

Opties en termijncontracten herverdelen risico's en stimuleren derhalve het aandelenbezit- en handel. De desbetreffende instrumenten vergroten daarmee, zij het indirect, de financierbaarheid van bedrijven met risicodragend vermogen. De analogie met het verzekeringsbedrijf dringt zich op.

Concluderend kan worden vastgesteld dat aandelenhandel geen en optie- en termijnhandel wel een nulsomspel is. Op grond van dit laatste kan het maatschappelijke nut van de optiehandel niet in twijfel worden getrokken. Het feit dat deze handel floreert en geen maatschappelijke weerstand oproept betekent - bij wijze van 'revealed preference' - dat zij maatschappelijk nuttig is en derhalve bijdraagt aan de maatschappelijke welvaart.

De tweede vraag die ik aan de orde wil stellen is of met valuta-opties marktinterventies verricht zouden kunnen worden. Deze gedachte heeft derhalve betrekking op de techniek van het geld- en valutamarktbeleid van de centrale bank en is geopperd door Hirschfeld (Het Financieele Dagblad, 14 maart 1988), hoogleraar uit Antwerpen. Hij stelt voor dat de Nederlandsche Bank door middel van valuta-opties in de valutamarkt zou gaan interveniëren omdat "centrale banken door een actief beleid in muntrechten een stabiliserende invloed op valutavolatiliteiten kunnen uitoefenen." Door bijvoorbeeld dollar/gulden puts te verkopen kan bereikt worden, aldus Hirschfeld, dat bij een dalende dollarkoers en een 'in the money' raken van de puts de kopers hun optie uitoefenen. Hierdoor stijgt de dollarkoers. Voordelen van interventie door valuta-opties zijn volgens Hirschfeld het feit dat de effecten op korte termijn zichtbaar worden. Verder zou door de hefboomwerking interventies goedkoper zijn terwijl de centrale bank de dollars alleen hoeft te kopen voorzover houders van opties tot uitoefening overgaan, met andere woorden indien opties 'in the money' zijn. Andere voordelen zouden zijn dat termijncontracten onherroepelijk zijn, valuta-opties anoniem en dat de centrale bank een putpremie zou ontvangen.

Mijn belangrijkste kanttekening bij dit voorstel is of de genoemde voordelen in de praktijk gezocht worden door centrale banken. Daarnaast is het onduidelijk of met dit instrument de beoogde koerseffecten optreden. Een centrale

bank wil met haar interventiebeleid direct op ongewenste koersontwikkelingen reageren door een signaal af te geven. Dat signaal moet door de markt in direct verband gebracht kunnen worden met het koersbeloop op een bepaald moment. Door interventie via opties wordt deze mogelijkheid echter uit handen gegeven en ontstaat de kans dat het koerseffect zich voordoet, op een tijdstip dat het eigenlijk niet meer zo gewenst is.

De conclusie moet luiden dat de gedachte creatief is maar voor het feitelijk beleid niet zo goed aansluit bij de geld- en valutamarktbeleidsintenties van centrale banken die veelal een kortere horizon bezitten dan het optie-instrument kenmerkt.

CONCLUSIE

Het voorgaande laat zich samenvatten in een aantal conclusies. Ten

eerste leert de analyse dat er vermoedelijk geen versturende invloed uitgaat van de optiemarkt op de aandelenmarkt en vice versa, al duiden sommige omzetverhoudingen wel op een fragiele situatie. Ten tweede lijkt het niet doelmatig de aandelenhandel op te vatten als een nulsomspel. De optiehandel is dat zeker wel. Dit impliceert echter niet dat de optiehandel geen maatschappelijk nut zou hebben. Ten derde is de gedachte valuta-opties te gaan gebruiken als interventie-instrument op de geld- en valutamarkt niet doelmatig. Dit middel strookt bovendien niet met de tijdshorizon van het desbetreffende interventiebeleid in de praktijk. ■

1. zie daarvoor: M.M.G. Fase, C.E. Beckers, A.G.Z. Kemna, S. de Wilde, Academic Service, Schoonhoven 1990, 260 bladzijden

**WIE DE ZOMER
AL IN Z'N HOOFD
HEEFT
MOET NU
Z'N HERSENS
LATEN
WAPPEREN**

De zomer komt eraan en het zonnetje wil nog maar niet doorbreken in je vakantie-budget, wat nu te doen? Even bellen met ASA Studenten Uitzendbureau. Of, beter nog, langsaan! Alle kans dat je meteen je hoofd uit je mouwen kunt steken. Want ASA heeft altijd werk voor studenten van alle studierichtingen en schoolverlaters vanaf HAVO. Vaak nog in 't verlengde van je studierichting!

ASA Studenten Uitzendbureau. Denkers Die Doen.

SINGEL 432, 1017 AV AMSTERDAM, TEL.: 020-228444.

Turbulentie in financiële wereld

DICK MEYS

Drs. Th.A.J. Meys was Rostra-redacteur van januari 1965 tot januari 1967. Het was de periode dat Rostra het gemeenschappelijk economische-faculteitsblad van Uva en VU was. Meys grijpt de gelegenheid om na 25 jaar weer in Rostra te publiceren met beide handen aan. Ditmaal als lid van de raad van bestuur van bankreus ABN AMRO.

Turbulentie in de financiële wereld, zeg dat wel. De Nederlandse markt werd begin november verrast door het fusievoornemen van Nationale Nederlanden en de NMB-Postbankgroep. En nog maar kort daarvoor had een fusie van AMRO en ABN, van AMEV en de Verenigde Spaarbank en van Rabo en Interpolis plaatsgevonden en kwam Van Lanschot vrijwel geheel in Britse handen. Deze fusie- en overnamestorm beperkt zich allesbehalve tot ons land, het is welhaast een mondiale storm die banken, verzekeraars en ook institutionele beleggers grondig door elkaar schudt. Alleen al in de afgelopen maanden werd bijvoorbeeld bekend dat:

- de Banca di Roma en de Cassa di Risparmio di Roma en de Banco di Santo Spirito fuseren tot de grootste bankgroep van Italië;
- de verzekeraar Trygg-Hansa en het pensioenfonds SPP fuseren tot de grootste verzekeraar in Zweden, en bovendien GOTA, een Zweedse bankgroep willen overnemen;
- ook in Japan gaan 2 leidende binnenlandse banken fuseren, die daardoor op de 19e plaats op de wereldranglijst terechtkomen (Kyowa Bank + Saitama Bank);
- Crédit Suisse de eerste buitenlandse bank is die een controlerend belang krijgt in een grote Amerikaanse (Investerings)bank: CS First Boston.

COLLECTIEVE GEKTE

Oppervlakkig gezien lijkt het er sterk op dat bankiers en verzekeraars waar ook ter wereld bevangen zijn door een 'collectieve gekte'. Vriendelijke buitenstaanders hebben het dan over het nastreven van modieuze doelstellingen, de wantrouwende buitenstaanders over een monopoliespel van banken en verzekeraars. Maar het is natuurlijk toch opvallend dat regeringen en andere toezichthouders zoals centrale banken, deze hergroeperingen vaak zonder meer toejuichen! Dat zou zeker niet het geval zijn indien de oorzaak van deze turbulentie een groot

theidswaanzin van de betrokkenen zou zijn. Deze hergroeperingen in de markt hebben vele en vaak zeer fundamentele oorzaken.

GROOTTE

Allereerst enkele opmerkingen over "grootte". Eind 1989 was het gezamenlijke aandeel van AMRO, ABN, Rabo en NMB Postbank in het balanstotaal van alle algemene banken in Nederland ruim 80%. Deze concentratieratio geeft aan dat op de Nederlandse markt voor bancaire diensten sprake is van sterke concentratie. Maar op de internationale markt was er voor deze Nederlandse banken allerminst sprake van een dominerende marktpositie. Alle vier bij elkaar waren ze ongeveer even groot als de grootste Japanse bank: Dai Ichi Kangyo. Eind 1989 stond

Er bestaat niet zoiets als een 'beste' oplossing

AMRO op de 46e plaats, ABN en Rabo op nummer 48 en 50 en de NMB Postbank Groep volgde op nummer 55. Dit illustreert dat de grote Nederlandse banken een stuk kleiner zijn dan de grootste banken uit Japan, Frankrijk, Engeland, Duitsland en de Verenigde Staten. En heel duidelijk is dat deze situatie er in de loop van de jaren niet beter op is geworden. Zo stond ABN in 1979 niet op de 48e, maar op de 24e plaats op de wereldlijst van banken. Alhoewel deze rangorde gegevens natuurlijk zijn vertekend door valutaire ontwikkelingen, geven ze duidelijk aan dat de topbanken in de wereld een schaalvergroting hebben gerealiseerd, die de Nederlandse banken niet konden bijbenen.

Dat is jammer, want ik geloof dat "groot" zijn reële voordelen heeft, zoals bij het aantrekken van eigen vermogen; het betekent voorts een grotere plaatsingskracht bij emissies en verstreking van grote internationale kredieten, een grotere financiële slagkracht om te expanderen op nieuwe

markten en bovendien een minder grote dreiging om te worden overgenomen.

Hier staat uiteraard weer tegenover dat met de omvang in principe ook de 'diseconomies' gaan toenemen. De verstandige financiële instellingen zullen zich daarom niet door omvang laten verblinden, maar dat vraagstuk zo genuanceerd mogelijk benaderen.

FINANCIËLE REVOLUTIE

Het spreekt vanzelf dat er geen universeel stationair optimum is. Niet alleen verschillen de diverse markten waarop de verschillende instellingen zich onderling bewegen, maar ze veranderen ook voortdurend, zowel in omvang als in diepte. De afgelopen jaren zijn de ontwikkelingen op de financiële markten in een ongekende stroomversnelling terecht gekomen en velen spreken dan ook terecht van een financiële revolutie. Een revolutie, die in gang werd gezet door de liberalisering van het internationale kapitaalverkeer en de deregulering van de binnenlandse kapitaalmarkten. Maar daarnaast hebben ook de talrijke financiële innovaties en de enorme technologische vooruitgang krachtig aan dit veranderingsproces bijgedragen.

Als gevolg van deze financiële revolutie hebben de financiële markten in belangrijke mate een werelddimensie gekregen; dat geldt voor zowel de krediet- als de effectenmarkten. Deze financiële integratie beperkt zich niet tot Europa met het 1992-project, maar strekt zich uit tot ver buiten de Europese landsgrenzen. Andere gevolgen zijn:

- een sterk toegenomen omvang en diepte van markten;
- een sterk toegenomen interdependentie van markten;
- een sterke toeneming van het aantal financiële instrumenten;
- sterk verminderde toetredingsbarrières tot markten;
- een sterk toegenomen aantal marktpartijen.

Deze vergroting van het marktpoten-

tieel is en wordt door de financiële instellingen ten volle benut, vaak daartoe ook krachtig gestimuleerd door de veranderingen die zich bij hun cliënten voordoen, zoals internationalisatie en schaalvergroting.

EMOTIELOZE JARGON

Dit ingrijpende veranderingsproces heeft ertoe geleid dat de concurrentie op de bancaire markten sterk is toegenomen. Veilige posities op de markt bleken minder veilig dan vroeger en winstmarges kwamen onder druk. Traditionele 'sellers'-markten, zoals die van de kredietverlening, werden steeds meer 'buyers'-markten. In het emotionele jargon van de econoom zeg je simpel dat in markten die zich kenmerken door overcapaciteit, de efficiënte aanbieders de inefficiënte aanbieders verdringen. Maar voor een ondernemer, een bankier betekent het wat anders en wel niets minder dan een strijd op leven of dood, waarbij de grote, financieel sterke internationale banken en andere nieuwe aanbieders een keiharde prijsoorlog voeren om markten op anderen te veroveren. De winstmarges in het bankwezen staan dan ook overal onder druk. In Nederland lagen volgens de OESO in 1986 de bruto winstmarges van de banken onder het Europees gemiddelde. Dat gemiddelde wordt overigens nogal omhoog getrokken door Spanje en Italië waar nog steeds sprake is van een afgeschermd markt met betrekkelijk weinig concurrentie. Maar in landen als Japan, Frankrijk en Luxemburg zijn de winstmarges lager dan in ons land, en dat zijn voor ons belangrijker concurrenten dan de Italianen en Spanjaarden. De aanhoudende druk op de winstmarges levert een uiterst belangrijke oor-

zaak op voor het turbulente veranderingsproces bij de banken. Het levert een impuls op tot kostenmatiging en efficiencyverhoging. "Lean and mean", zegt men in de Verenigde Staten. Maar een niveau dieper noopt het geschetste veranderingsproces en de er uit voortkomende overlevingsstrijd tot een ingrijpende heroriëntatie bij de banken, zowel ten aanzien van hun activiteiten als ook ten aanzien van hun geografische afzetmarkten. In essentie betekent dat de banken zich moeten afvragen wat voor bank zij onder de veranderende omstandigheden willen en kunnen zijn.

Het antwoord op die vraag wordt natuurlijk bepaald door de eigen aspiraties, maar het zal duidelijk zijn dat die gebaseerd moeten zijn op een reële inschatting van de eigen positie en mogelijkheden en op een goede inschatting van de behoeften van de markt. In tegenstelling tot het populaire geloof is een fusie niet het spontane resultaat van een onderonsje van twee ondernemers. Het is normaliter het resultaat van een zeer uitgebreid evaluatieproces van de eigen positie en de strategische keuzes waarvoor men in de verschillende markten is geplaatst. Dat is althans de ervaring van zowel Amro als ABN. Bij dat proces worden vaak verschillende teams deskundigen ingeschakeld. En als dan uiteindelijk op het hoogste ondernemingsniveau bepaalde conclusies zijn getrokken, kan het natuurlijk onverwacht snel gaan als zich opeens een goede mogelijkheid voordoet.

MINIMUMVOORWAARDEN

Internationalisatie ten einde continuïteit veilig te stellen. Maar om zo iets te kunnen waarmaken, moet je wel aan enkele minimum voorwaarden kunnen voldoen. Vrij algemeen wordt erkend dat een internationale expansie eigenlijk alleen maar kan als de betreffende bank over een sterke, onbedreigde positie op de thuishmarkt beschikt. En het is vanzelfsprekend dat de rentabiliteit en de solvabiliteit voldoende sterk moeten zijn om deze krachtsinspanning te kunnen opbrengen.

Een groot aantal marktpartijen voldoet niet aan deze voorwaarden. Ze zullen daarom allereerst hun financiële ratio's moeten versterken. Daarnaast zullen deze banken primair proberen hun binnenlandse positie te versterken. Daar zijn inmiddels al veel voorbeelden van. Ik noem U slechts

de defensieve fusie tussen de Banco de Bilbao en de Banco di Vizcaya. Deze krachtenbundelingen, gericht op binnenlandse expansie en diversificatie, beperken zich zoals bekend lang niet altijd tot banken. Met name het diversificatiestreven leidt ook tot nauwere banden tussen banken en verzekeraars.

Als aan de basisvoorwaarden is voldaan, rest onder andere de strategische vraag op welke wijze men dan het beste de gewenste internationale versterking kan realiseren. Indien men enigszins heeft kunnen volgen hoe de verschillende banken deze vraag voor zichzelf hebben opgelost, dan zal het duidelijk zijn dat er niet zo iets bestaat als een "beste" oplossing. Veel hangt af van de uitgangssituatie van de individuele bank en het aspiratieniveau. Men kan bijvoorbeeld kiezen om op eigen kracht expansie te realiseren door het oprichten van nieuwe kantoren in het buitenland. Op die manier zou het toch wel erg lang gaan duren en bovendien veel geld gaan kosten. Het is zeer de vraag of je als bank wel over zoveel tijd beschikt. Het maakt je kwetsbaar, tenzij je over enorme financiële reserves beschikt om het proces te versnellen.

Dat bezwaar geldt nog sterker voor de acquisitiestrategie: die is ontzettend duur door de enorme 'goodwill' die moet worden betaald. Prijzen van 20 maal de winst of meer zijn niet ongevoen. Die hoge prijzen zijn mede het gevolg van de schaarste: er zijn niet zoveel interessante banken meer te koop, en dat kan het zicht op een acceptabele rentabiliteit in de niet al te verre toekomst ernstig belemmeren. Banken moeten daarom noodgedwongen selectief gebruik maken van dit op zich aantrekkelijke instrument.

STRATEGISCHE ALLIANTIES

Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn het aangaan van één of meerdere strategische allianties versterkt door het nemen van participaties over en weer tussen gelijkdenkende banken. Van dit model zijn zeer vele voorbeelden zowel binnen als buiten Europa te vinden. In de afgelopen twee jaar blijkt zelfs het aantal gerealiseerde minderheidsparticipaties veel groter dan het aantal overnames of fusies van banken. Hieruit moge blijken dat bij veel instituten de wens leeft om grensoverschrijdende activiteiten uit te breiden zonder daarbij de zelfstandigheid op te geven. Aangezien deze vorm van samenwerking veelal niet gepaard gaat met een belangrijke verschuiving

in de zeggenschap van de betrokken instellingen, lijkt dit eerder een defensieve dan offensieve strategie.

Door de deregulering van de Europese financiële markten komt eveneens de optie in aanmerking om samenwerkingsverbanden aan te gaan of een fusie tot stand te brengen tussen verzekeraars en banken. Wie de ontwikkeling van de afgelopen tijd enigszins heeft kunnen volgen, krijgt al snel de indruk dat dit de magische formule is die overal in Europa wordt toegepast. Het is overigens geen eenduidige formule. In sommige gevallen gaan banken verzekeringsprodukten van verzekeringsmaatschappijen verkopen, iets wat in ons land al heel lang gebruikelijk is. In andere gevallen richten banken eigen verzekeringsbedrijven op, of kopen die. Verzekeringsmaatschappijen doen hetzelfde in de omgekeerde richting. En de meest vergaande vorm is uiteraard de fusie tussen een bank en een verzekeringsbedrijf.

Een fusie is niet het spontane resultaat van een onderonsje van twee ondernemers

De vraag of voor ABN AMRO een fusie met een groot verzekeringsbedrijf attractief is, is als gevolg van de extra territoriale werking van de huidige Amerikaanse bankwetgeving, niet relevant. Deze wetgeving verbiedt combinaties tussen banken en verzekeraars. Dat betekent overigens niet dat ABN AMRO niet in de verzekeringsmarkt is geïnteresseerd, integendeel. De bank beschikt sinds kort over een eigen schadeverzekeringsbedrijf en over een eigen volmachtorganisatie voor het levensverzekeringstrajekt.

Ik keer terug naar de door Amro gezochte internationale versterking.

De ABN past perfect in dit beeld. De beide banken hebben elkaar belangrijke zaken te bieden. Voor beide banken geldt dat de combinatie een grote internationale bank kan opleveren die door z'n omvang en internationale aanwezigheid in de gehele wereld ook in de toekomst een rol van betekenis kan blijven spelen. De combinatie van krachten maakt het mogelijk gezamenlijk verdere expansie te realiseren, op eigen kracht maar ook door middel van acquisities. De aanzienlijke financiële middelen van de twee banken tezamen bieden hiertoe betere mogelijkheden.

EXTERNE ONTWIKKELINGEN

Het spreekt vanzelf dat de verdere externe ontwikkelingen een belangrijk stempel op het uiteindelijk resultaat zullen drukken. De turbulentie op de bancaire markten is immers nog lang niet voorbij.

Denk bijvoorbeeld aan de problemen die de Amerikaanse en Japanse banken op het ogenblik ondervinden. Na jaren van agressieve expansie lijkt aan die opmars voorlopig een einde te zijn gekomen. In de Verenigde Staten wordt na de spaarbanken nu ook een aantal grote banken geconfronteerd met ernstige problemen zoals dalende winsten, toenemende debiteurenverliezen en de noodzaak daarvoor te reserveren. De combinatie van recessie en een dramatische verslechtering van de onroerend-goedsector heeft de positie van de grote Amerikaanse banken fors aangetast. De beurs heeft daarop luid en duidelijk gereageerd: de marktkapitalisatie van sommige leidende Amerikaanse 'money centre banks' is gedaald tot minder dan de helft van hun boekwaarde. Dat probleem wordt nog aanzienlijk vergroot door de noodzaak straks te voldoen aan de minimum solvabiliteits-eisen van de BIS.

Dit probleem van een tekort aan eigen vermogen is overigens geen typisch Amerikaans probleem. De Japanse banken in het bijzonder zijn hard geraakt door het in elkaar zakken van de effectenbeurzen en de onroerend goed markt. Men schat dat de 7 grootste Japanse banken, die ook de grootste ter wereld zijn, hun eigen vermogen met minimaal \$ 15 miljard moeten verhogen om aan de BIS normen te voldoen. En Salomon Brothers heeft berekend dat de 9 grootste Amerikaanse banken \$ 6,8 miljard nieuw vermogen zouden moeten aantrekken om aan deze BIS eisen te voldoen. Uitstel van de toepassing van deze BIS normen is natuurlijk geen oplossing omdat de markt zich zelf wel een oordeel vormt en de zwakke banken afstraft.

De omvang van het aan te trekken vermogen is enorm. Dat lijkt onder de huidige omstandigheden voor de betrokken banken dan ook geen haalbare kaart. Deze banken zullen zich ook op andere manieren moeten aanpassen, zoals dividendverlaging, herstructureringen en ontslag van werknemers. In de V.S. gaat het inmiddels al om aantallen die variëren tussen de 2000 en 5000 werknemers per bank. Kredietgroei is onder die omstandigheden voor die banken geen haalbare kaart meer. En in een aantal gevallen zal het

zelfs noodzakelijk zijn dat sommige grote Amerikaanse en Japanse banken een deel van hun leningen afstoten.

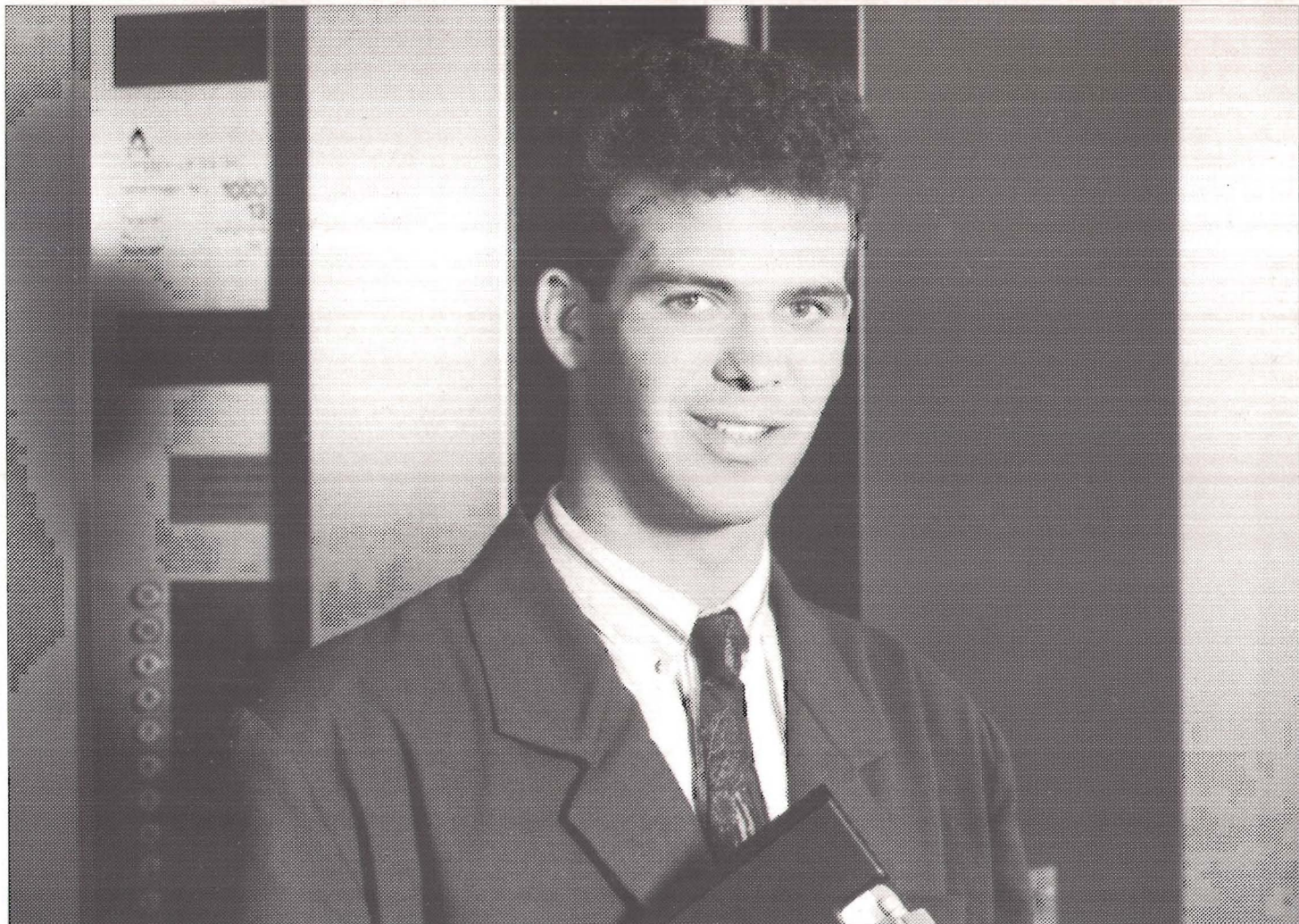
Zo schat Salomon Brothers dat Citicorp haar activa met ongeveer \$ 90 miljard zal moeten verminderen. Dat is meer dan één derde deel van hun activa. Dat kan natuurlijk minder worden, naarmate men kosten en dividend verder vermindert.

NIEUWE KANSEN

Het is tegen deze achtergrond hoogst waarschijnlijk dat deze banken, die in het vorige decennium nog zo'n sterke groei wisten te realiseren, zich de komende jaren zeer terughoudend zullen moeten opstellen bij het honoreren van de kredietvraag. En dat schept natuurlijk nieuwe kansen voor banken, zoals de Nederlandse, die niet door zulke vermogensproblemen worden geplaagd.

Ik voeg daar nog iets aan toe. De periode van hoogconjunctuur die zich in de jaren tachtig heeft gemanifesteerd, is voorlopig voorbij, met name in de Verenigde Staten. Het heeft tot gevolg dat beleggers waar ook ter wereld, kritischer worden ten aanzien van de debiteurenkwaliteit van bedrijven die zich rechtstreeks tot de kapitaalmarkt wenden. Dat betekent dat bedrijven langzamerhand weer wat meer op de banken raken aangewezen om in hun financieringsbehoefte te voorzien. En juist bij een aantal leidende internationale banken zal voorlopig sprake zijn van een noodgedwongen terughoudende opstelling. Het betekent dat het accent op de markt weer wat zal gaan verschuiven: van een 'buyers market' meer naar een 'sellers market'. En in zo'n klimaat mag men weer wat optimistischer worden over de ontwikkeling van de winstmarges.

Deze inschatting van de externe omgeving geeft aan waarom ik positief ben gestemd ten aanzien van de toekomstige mogelijkheden van de nieuwe ABN AMRO bank. En meer in het algemeen geeft het aan dat naar mijn inschatting de turbulentie op de financiële markten in de wereld voorlopig nog geen einde krijgt. Er is in de financiële wereld in de jaren tachtig een zeer ingrijpend herstructureringsproces in gang gezet, met name in Europa. Dat proces wordt in de jaren 90 voortgezet, waarbij met name de ontwikkelingen in de V.S. onze aandacht zullen trekken. ■

Een econoom combineert werk en studie bij de TRN Groep.

"Na mijn studie ben ik meteen doorgedaan met de postdoctorale accountancy-opleiding. Dat kost me minstens twee à drie jaar.

Maar nu ik bij de TRN Groep werk, tellen die jaren mee als werkervaring. Zo werk ik niet alleen gericht maar vooral ook efficiënt aan mijn carrière." Peter (25), afgestudeerd econoom, is hard bezig met zijn opleiding voor Registeraccountant. Om als RA voor benoeming tot medewerker in aanmerking te komen heeft hij minimaal vier jaar werkervaring nodig. En die doet hij nu tijdens zijn studie op.

Ook bij de TRN Groep vormen opleiding en vakbekwaamheid de basis voor een gezonde carrière. Maar sociale, commerciële en managementvaardigheden vormen

met een gezonde portie ondernemingszin minstens zo belangrijke componenten. Wie vanuit die positie wil bouwen aan zijn toekomst, is bij de TRN Groep op zijn plaats.

Ben je in het bezit van je doctoraal (Bedrijfs)economie of hoop je het binnen een jaar te halen, schrijf dan een brief aan TRN Nederlandse Accountants Maatschap de Tombe, Postbus 75121, 1070 AC Amsterdam, ter attentie van mevrouw mr. B.G. Tanis. Voor meer informatie kun je ook bellen: 020-73 30 12.

TRN Groep

Vanuit 60 vestigingen en met behulp van 3.100 mensen levert de TRN Groep haar complete financieel-zakelijke dienstverlening. In mondiaal verband is de TRN Groep aangesloten bij DRT International, een van de grotere organisaties voor financieel-zakelijke adviezen ter wereld. Met 60.000 mensen in meer dan 100 landen. In de TRN Groep werken samen: registeraccountants (TRN Nederlandse Accountants Maatschap de Tombe), belastingadviseurs (TRN Begheyn & Sneepe Meise), accountants-administratieconsulenten (TRN Van der Laan & Siebesma) en organisatie-adviseurs (TRN Volder & Vis)

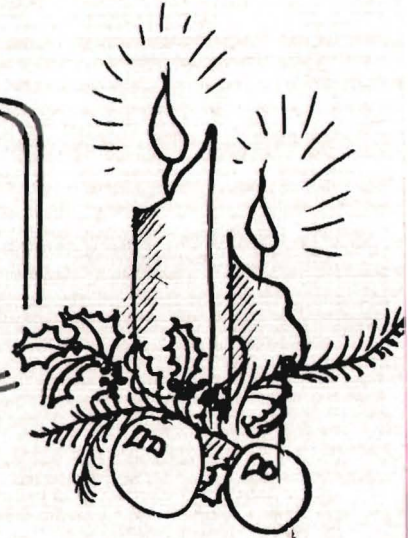
ONDERNEMEND IN ZAKEN

rostra

december 1976

nr **50**

**HALLELUJA!
50 KEER ROSTRA**

KPMG Klynveld is een toonaangevende organisatie in Nederland op het gebied van accountancy en consultancy en maakt deel uit van KPMG met 77.000 medewerkers in 123 landen. Het internationale hoofdkantoor is gevestigd in Amsterdam.

Tot de KPMG-organisatie in Nederland behoren registeraccountants, organisatieadviseurs, EDP auditors, belastingadviseurs, accountants-administratieconsulenten en andere professionele dienstverleners.

Er liggen 20 kansen voor ambitieuze bedrijfseconomen.

Voor 20 ambitieuze studenten bedrijfseconomie die hun idee over accountancy willen toetsen bij een op kwaliteit gerichte organisatie is de KPMG Klynveld Business Course een unieke kans om zelf na te gaan waarom KPMG zich in de markt onderscheidt.

Doel van de cursus is u kennis te laten maken met het basisconcept van een eigentijds controleproces en u te confronteren met functies en taken van een registeraccountant.

Eigentijdse accountancy.

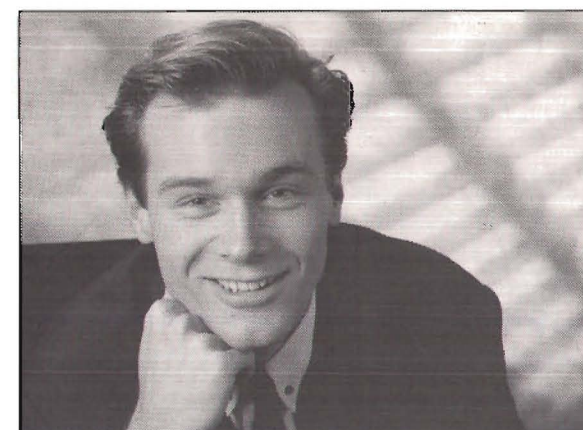
De accountancy verlegt haar grenzen, is inspirerend, afwisselend en vol uitdagingen.

Wil de moderne accountancy succesvol zijn dan zal zij, naast de controle die de basis vormt van de werkzaamheden, ruime aandacht moeten geven aan aspecten als consultancy, branchespecialisaties, internationale transfers, businessplans, acquisitie en informatiebehoefte bij cliënten.

Ook het bieden van ruime loopbaanmogelijkheden aan kwalitatief goede medewerkers is een belangrijke voorwaarde voor succes.

Accountancy: een beroep voor u?

Eigenlijk hebt u al gekozen om na uw studie bedrijfseconomie een studie voor registeraccountant te gaan volgen. Toch hebt u zonder twijfel nog een

Business Course 16-19 juni 1991 te Brussel.

aantal vragen:

- Voor welke organisatie moet ik kiezen?
- Wat voor werk ga ik precies doen?
- Wat is mijn carrièreperspectief?
- Zijn er internationale mogelijkheden?
- Kan ik mij specialiseren?
- Welk soort cliënten ga ik bedienen?

De KPMG Klynveld Business Course verschaft inzicht.

De Business Course is samengesteld en wordt begeleid door een groep jonge, universitair opgeleide registeraccountants.

De cursus geeft u inzicht in het werk en functioneren van bedrijfseconomen in de controle- en adviespraktijk. Gedurende deze intensieve dagen komen door middel van korte inleidingen en cases onder meer aan de orde:

- de praktische toepassing van een modern controleproces gebaseerd op toleranties en risico-analyses;
- de accountant als adviseur;
- de internationale aspecten van de accountancy;
- de accountant als ondernemer;
- de carrièreperspectieven in de accountancy.

De cases worden door de deelnemers uitgewerkt, waarbij een competitie is ingebouwd.

Aanmelding.

De aanmelding staat open voor studenten bedrijfseconomie die zich in de laatste fase van hun doctoraalstudie bevinden en de postdoctorale accountancy-opleiding gaan volgen.

Het aantal deelnemers is maximaal 20.

Informatie en een inschrijfformulier kunt u verkrijgen bij KPMG Klynveld, Bureau Werving & Selectie, Postbus 72001, 1007 TB Amsterdam, telefoon 020 - 656 7162, Corien Kauffman. De inschrijving sluit op 1 mei 1991.

Tijdens de ABN AMRO Banking Course gaan ze bijna allemaal open.

Achter de deuren van ABN AMRO bevindt zich een dynamische, expansieve en professionele organisatie, die in de nationale en internationale financiële wereld een toppositie bekleedt.

Het beleid is gericht op verdere expansie. Dat betekent ruimte voor nieuwe visies, nieuwe methoden en technieken. En dus voor een nieuwe generatie managers, mensen die bepalend zullen zijn voor het succes van de bank in de toekomst.

Unieke kans voor doctoraalstudenten.

Als u in de loop van volgend jaar uw studie bedrijfseconomie, algemene economie, rechten of bedrijfskunde denkt af te ronden en doelbewust op zoek bent naar een carrière in de financiële wereld, biedt ABN AMRO u een unieke kans om een kijkje te nemen achter de schermen van de grootste bank van Nederland.

Van 2 tot en met 6 september 1991 wordt de ABN AMRO Banking Course gehouden, waarbij alle deuren wijd voor u worden geopend. U neemt kennis van de visie en de strategie van het management. U discuteert met ervaren bankiers/specialisten én met medewerkers die hun eerste bankervaring hebben opgedaan.

Facetten van het bankvak zoals commercie, marketing en produktontwikkeling, management, financiële analyse, corporate finance en trading krijgen door middel van inleidingen, praktijkcases en simulatiespelen ruime aandacht. En uiteraard hoort u ook meer over het loopbaan- en opleidingsbeleid van ABN AMRO.

Zo kunt u in vijf dagen uw interesse en geschiktheid voor een nationale of internationale loopbaan bij ABN AMRO in 'n breed kader toetsen.

Selectie.

Bij de selectie spelen de persoonlijke kwaliteiten van de kandidaten een belangrijke rol. Ze moeten zakelijk en ondernemend zijn, initiatief tonen, uitdagingen opzoeken en risico's durven nemen.

En natuurlijk hebben ze een duidelijke financieel-economische belangstelling. Dat blijkt al meteen uit de aanmeldingsbrieven waarmee ze zich presenteren aan ABN AMRO.

Verder richten wij ons op studenten die maximaal één jaar voor hun afstudeerdatum staan (circa september 1992).

Het aantal aanmeldingen voor de ABN AMRO Banking Course zal aanzienlijk zijn. Daarom worden strakke selectiecriteria gehanteerd. Eerst wordt er een preselectie gehouden op basis van de ontvangen aanmeldingen.

Hierop volgen individuele selectiegesprekken op 4 en 5 juni. En zo blijven er uiteindelijk 25 deelnemers over.

Durft u de uitdaging aan?

Heeft u belangstelling voor de ABN AMRO Banking Course en voldoet u aan de gestelde eisen, stuur dan vóór 1 mei 1991 een brief waarin u uw motivatie geeft, vergezeld van een curriculum vitae, naar: ABN AMRO, Afdeling CKB/MRC, t.a.v. mr. E. R. J. Wassink, Vijzelstraat 20 (3.C.90), 1017 HK Amsterdam.

U hoort dan uiterlijk 15 mei 1991 of u uitgenodigd wordt voor een selectiegesprek.

Vervlogen jaren

FRANS HENDRIKS

Drs. F. Hendriks was als oudredacteur aan Rostra verbonden in de periode januari 1965 tot november 1967. Op dit moment is hij werkzaam bij het Philipspensioenfonds. Hier volgt zijn relaas. "Kenmerkend voor de Rostra-redacteurs was de no-nonsense uitstraling."

Een paar jaar geleden ontmoette ik Leo Geeris in - hoe kan het anders - een Brabants café. Aan het eind van de bar, telefoon aan het oor, een glas en een sigaar in de hand. Dikker dan twintig jaar ervoor, maar toch niet echt veranderd. Zijn manier van praten nog even ontwapenend verward als voorheen.

STALEN AANRECHTBAKKEN

Leo maakte een bliksemcarrière: halverwege de zestiger jaren was hij reeds directielid. Verantwoordelijk voor Rostra's financiën en advertentiebeleid. Zijn zuidelijke herkomst had tot gevolg dat de advertenties in Rostra betrekking hadden op stalen aanrechtbakken uit Helmond. En - met een vast contract - wentelbedden uit Uden. Niemand zou in zijn studententijd ooit zo'n bed beslapen. Laat staan erna. Zo nu en dan verscheen er een ernstige advertentie. Een aannemingsbedrijf vroeg een 'energieke medewerker met academische opleiding'. Dit alles klonk meer ingetogen dan 'mijn vriend is net als Oscar Wilde: hij wil uitsluitend het beste'. De taal waarmee KPMG in een recente Rostra jeugdige economen poogt te verleiden. Maar het is gelukkig eerst nu dat ik deze advertentieteksten lees.

BLOEDGROEPEN

De vergaderingen der Rostra-redactie vonden plaats in het Brouwerswapen aan het Rembrandtplein. Op de hoek waar lijn 4 luidruchtig het plein verliet in de richting van de Amstel. Voorzover ik mij herinner was het meestal op maandagmiddag. Het etablissement deed denken aan een enigszins mislukt Duits bierlokaal. Inderdaad was de koffie er ondrinkbaar. Dat gold in iets mindere mate ook voor het bier en de vergaderingen duurden derhalve nooit lang.

Economie-studenten waren eerder supply-siders avant la lettre

Misschien was ook een reden dat de beide bloedgroepen der redactie (VU en UvA) nooit volledig integreerden. De roddels inzake de twee faculteiten waren soms voor één deel niet goed te volgen. Bovendien bleken ook bij het beoordelen van ingezonden artikelen problemen die terug te voeren waren tot de verschillen in herkomst. Onmiddellijke eenstemmigheid der redactie was slechts te verwachten bij evidente zelffouten. Leo kreeg de schuld.

Een gebruikelijk thema was het gebrek aan kopij. De redactie schreef dus zelf. Reacties op artikelen waren derhalve niet zelden een reactie op een redactielid. De risico's voor de inzenders laten zich gemakkelijk raden.

Kenmerkend voor de Rostra-redacteurs was de non-nonsense uitstraling. Het waren allemaal 'echte economen'. Velen van hen verlieten de universiteit nooit of nooit helemaal. Zelfs zij die artikelen schreven, maar het nooit tot redactielid wisten te schoppen, werden in vele gevallen hoogleraar. Geen studenten avant-garde dus, geen provo-aanhangers of rookbommengooiers bij het huwelijk van de koningin. Eerder supply-siders avant la lettre.

ABONNEMENTSGELD

De artikelen waren ernstig, soms stichtelijk. 'Hulp en hypocrisie bij ontwikkelingssamenwerking' van Hans Visser. 'Economie, zuivere of toegepaste wetenschap' van Freek Broekman. En toen de faculteitsvereniging bestormd werd door 'linkse elementen' schreef Dick Meys 'De putsch'. Hij beoogde daarmee niets anders dan de bestaande 'orde van zuivere economen' te handhaven.

Vele schrijvende studenten van toen schrijven nog steeds. Bij een enkeling is zelfs het onderwerp nog maar nauwelijks veranderd. Wij komen hun namen thans tegen in De Economist en andere tijdschriften: het is nooit overgegaan.

Tenslotte het einde van Rostra zoals ik meende dat dit tot stand kwam totdat mij - een paar weken geleden - de wederopstanding bleek. Bij het nummer van december 1967- januari 1968 verzonden wij een klein bruin kaartje met de volgende tekst:

"De SEF en de VESVU hebben de financiële steun aan Rostra gestaakt. De Rostra-directie ziet zich daarom genoodzaakt van haar lezers een bedrag van f 2,50 aan abonnementsgeld te heffen. Toezending van Rostra volgt na invulling en verzending van nevenstaande kaart."

Ik herinner mij na het verzenden dagelijks met Freek Broekman gebeld te hebben om na te gaan hoeveel abonnees zich gemeld hadden. Na één maand waren het er 27, na twee maanden 31. Rostra leek opgehouden te bestaan..

ROSTRA

E C O N O M I C A

Presenteert haar

7e Lustrum

Dit wordt groots gevierd op
19 april!

—————**Bedrijvenspel**—————

—————**Symposium**—————

met de volgende oud-redacteuren:

Drs. F.A.Maljers: Voorzitter Raad van Bestuur Unilever N.V.

Drs. B.F. Baron van Ittersum: Voorzitter van de vereniging
voor de Effectenhandel

Dr. A. Szász: Directeur van De Nederlandse Bank

—————**Receptie**—————

De wedergeboorte van Rostra

HANS AMESZ, JAN HONOUT

In 1970 vond de wederopstanding van Rostra plaats, na twee jaar eerder in januari 1968 ter ziele te zijn gegaan. Amesz en Honout waren nauw betrokken bij de heroprichting van Rostra in een periode waarin "het enige ware Ajax alle aandacht opeiste".

Doorgaans had hij geen haast, de legendarische Hennipmanniaan, drs. J.P.J. Fit. Op de in maart gestelde vraag of het mogelijk zou zijn in augustus tentamen te doen bij zijn opperheer informeerde hij fijntjes of het nog om dit jaar augustus ging, of het volgende. De latere wethouder van Hoorn - thans dienst doende als directeur Rijks Geologische Dienst - wilde zijn academische carrière nog meer glans geven door het medium faculteitsblad te herstellen. Hij kon zich nog vaag herinneren dat hij als eerstejaars weleens een blaadje met de naam "Rostra Economica" had ingezien. Zoiets moest er maar weer eens komen. En dat kon geen jaar uitstel lijden.

Bij wie kon hij beter beginnen dan bij J.J. Klant? Was deze lector bankwezen in zijn jonge jaren niet door niemand minder dan W.F. Hermans aangeduid als de meest belovende literaire debutant van vlak na de oorlog? Van Klant's literaire oeuvre, onder andere 'De Geboorte van Jan Klaassen', 'De fiets' en 'Wandeling door Walein', wist drs. J.P.J. Fit weinig meer dan dat ze een licht erotische inslag hadden. Een schrijver van dat soort 'vieze boekies' zou samen met een verslaggever als student Hans Amesz, die in Folia Civitatis en Het Parool blijkt had gegeven als journalist heel wat meer waard te zijn dan als econoom, toch in staat moeten zijn Rostra een nieuwe start te geven. Amesz wist nog wel iemand: Jan Honout. Die trad op grond van zijn Rostra-bijdragen al gauw als copy-writer aan bij de Stichting voor Economisch Onderzoek. Daar werkte destijds ook de beroemde Antillenkenner en Papoealoog dr. Ton Butter. Zelfs Butter schreef, zij het sporadisch, een stukje in Rostra. Zijn journalistieke hoogtepunt bewaarde hij voor het weekblad De Tijd met een opmerkelijk artikel over de eerste oliecrisis. Hij kwam daarin tot de wetenschappelijke conclusie dat een benzinebon net zoveel waard zou worden als een gek ervoor gaf. Wellicht is deze verhandeling de ultieme reden geweest waarom deze waardepapieren, die al wel waren gedrukt,

nooit zijn uitgegeven. Klant werd vervolgens zelfsprekend hoofdredacteur; Honout & Amesz de razende reporters. Ene Meyeraan nam de directie van het blad op zich, wat weinig meer inhield dan dat hij de kopij afleverde bij de drukker.

"AF PLEMP!"

De wederopbouw van het blad moest worden gevierd. Tijdens het diner in een in die jaren populaire Spanjaard ontwaarde het gezelschap de heer Plempe van Duiveland die niet bekend stond als een vriend van Israël, maar wel als 'connaisseur van de Nederlandse haute finance'. Toen de jonge redactie, zoals altijd in de eerste plaats denkend aan het belang van Rostra, hem wilde werven als correspondent-bankwereld en hem naar zijn antecedenten vroeg, ontstak Van Duiveland in zo'n grote woede dat hij zijn wandelstok bijna kapot sloeg op het hoofd van Amesz. Gelukkig kon Klant

Rostra moest het doen met de doctorandussen Hardebol en Meltzer...

de aan lager wal geraakte filiaalhouder enigszins bedaren door in een ongeëvenaarde imitatie van de toenmalige ABN-president Batenburg "Af Plempe!" te bassen. Klant had daar geen moeite mee, omdat hij gedurende zijn eigen bankcarrière letterlijk in de schaduw had gestaan van deze Batenburg, weliswaar een briljant bankier, maar een gemankeerd schrijver, die zo slim was zijn pen door Klant te laten voeren.

GEEN ZANDBAK

Tijdens de paella werd het beginselprogramma van Rostra omlind. Het zou zoiets als "Propria Cures" voor de economische faculteit moeten worden, met vooral veel geroddel en weinig economie. Zeker geen zandbak voor jonge wetenschappelijke publicisten. Die gingen maar naar drs. J.P.J. Fit. Toen dat eenmaal vaststond en de

Spaanse resten waren weggespoeld begaven redactie en directie zich richting De Kring. In die tijd was dat het trefpunt van echte en vermeende kunstenaars, maar vooral van mensen die kunstenaar wilden worden. Het was daarom duidelijk dat directeur Meyeraan niet door Klant werd geïntroduceerd. Als eeuwig veelbelovend literair debutant en als penningmeester van zowel uitgeverij De Bezige Bij als van De Kring zelf, genoot Klant in dit milieu een zeer hoog aanzien.

NIET LULLIG

Klant introduceerde Amesz en Honout bij de toegesnelde Mulisch als de jonge hoogleraren met wie hij zojuist een nieuw literair-economisch tijdschrift had opgericht, dat binnen enkele weken onder de naam Rostra in alle kiosken zou liggen. Mulisch, het Cubaanse bruin nog op de konen, belde terstond zijn boekhandel om extra nummers te reserveren. De schrijver vroeg ook nog timide of hij een gedeelte uit zijn zojuist voltooide capita selecta over de economische theorie van Fidel Castro voor voorpublicatie mocht insturen. Daar deed Klant niet lullig over.

FAMEUZE ELF

Helaas kwam het artikel van Mulisch niet. Rostra moest het doen met de doctorandussen Hardebol en Meltzer, die weliswaar het Haavelmoo-theorema geheel onder de knie hadden en het ene na het andere inverdieneffect becijferden, maar van roddels niets moesten hebben. Klant had het te druk met zijn 'Spelregels voor economen'. Honout en Amesz kwamen nooit op de faculteit. Zij waren in de ban van het enige ware Ajax (Keizer, Vasovics - die in de tweede helft altijd harder liep dan in de eerste, doping? - Swart en Crujff) dat ooit heeft bestaan. Ook Klant heeft in zijn proefschrift menige

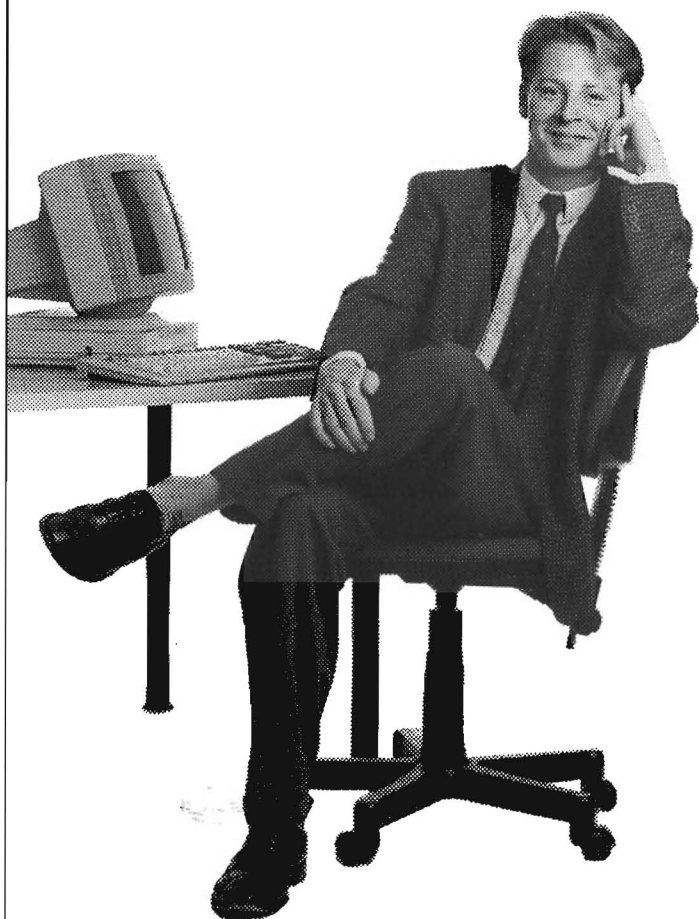
Vervolg pag 39

WEDERGEBOORTE

ROSTRA 175 MAART / APRIL 1991

**PAUL (24), REEDS ÉÉN JAAR
IN OPLEIDING VOOR ACCOUNTANT,
IS OP ZOEK NAAR EEN COLLEGA...**

**...MET DE BUL BEDRIJFSECONOMIE
OP ZAK EN DE AMBITIE OM
DOOR TE GROEIEN.**

Bij VB voelde ik mij meteen thuis. Elke dag is anders. Ik werk in steeds wisselende teams. Ik heb zo'n 30 collega's. Wij werken prima samen, van hoog tot laag. We hebben het alleen wat druk. Vandaar dat wij er graag nog iemand bij willen hebben. Die, net als ik vorig jaar, binnenstapt als afgestudeerd Bedrijfseconoom en er tegenaan wil. Voor mij was dit de start van een boeiende baan, waarin ik werk en post-doctorale studie accountancy combineer.

Ik kom bij verschillende cliënten en word voor uiteenlopende problemen geplaatst. Zo leer je veel en kun je snel doorgroeien.

VB is een veelzijdig accountantskantoor met een dertigtal vestigingen in Nederland. Voor onze cliënten verzorgen wij de controle, maar zij

vragen ons ook als adviseur bij informatievoorziening, organisatieverandering en belastingvraagstukken.

Mijn salaris is prima. De verdere arbeidsvoorwaarden (auto, verlof) hoor je in een persoonlijk gesprek. Die zet ik niet allemaal in deze advertentie. Lijkt het je wat? Bel dan voor meer informatie en/of een oriënterend gesprek het onderstaande telefoonnummer. Je stoel staat al klaar.

070-3738388

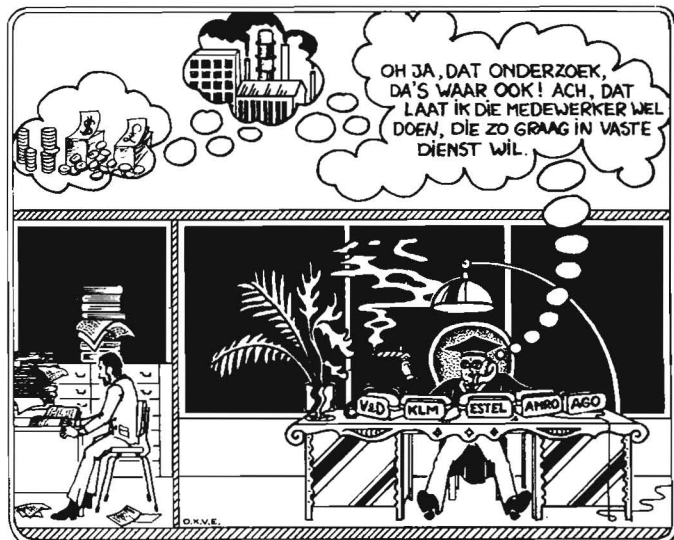
VB Accountants

Nassaulaan 12, Postbus 19331, 2500 CH 's-Gravenhage, telefoon 070 - 3738484

VB IS GEVESTIGD IN AMERONGEN, ASSEN, BENNEKOM, BERGEN OP ZOOM, BILTHOVEN, BREDA, BREUGEL, DELDEN, DOETINCHEM, DORDRECHT, DRACHTEN, HAARLEM, HEERENVEEN, DEN HELDER, HELMOND, HENGELO, 's-HERTOGENBOSCH, LEEUWARDEN, LELYSTAD, MAASTRICHT, NIEUWEGEIN, ROERMOND, TIEL, TILBURG, VEENDAM, VENLO, VLAARDINGEN, VLISSINGEN, WORMERVEER, ZOETERMEER EN ZWOLLE. HET HOOFDKANTOOR IS GEVESTIGD IN 's-GRAVENHAGE.

rostra

mei 1975 nr. 38

rostra

JUNI 1979 nr 70

发展纺织工业是国民经济中的一个重要问题。能否按时保质保量完成纺织生产计划，对于国家市场商品的供需和货币流通的平衡，有举足轻重的影响。那种认为纺织工业“可挤可让”的观点，不利于国民经济的迅速发展，只会促使比例失调。为了大力发展纺织工业，除了纺织系统全体职工积极努力外，国家对于纺织工业计划内需要的动力和各种原材料，首先是电，应该给予保证。近年来，电力供应跟工农业生产需要的矛盾很大。现在国家规定，在权衡各种得失因素时，即使在用电供需矛盾很大的情况下，也要保证纺织工业用电。要把“可挤可让”改为“重点保证、优先供应”。这样安排，对国民经济全局有利，各地区和各部门要确保落实执行。

rostra

JULI 1978 nr 63

PA IS MINISTER

LEES HET
INTERVIEW OP
PAG 5

rostra

OKTOBER '80

81

Bedrijf, regio en omgeving: een dynamische relatie

JAN LAMBOOY

Prof.dr. J.G. Lambooy was Rostra-redacteur van december 1974 tot januari 1978. Hij is momenteel als hoogleraar verbonden aan de vakgroep Economie van de Regio's en van de Sectoren. In dit artikel gaat hij in op methodologische en empirische problemen binnen de regionale economie.

In Rostra werden in het verleden discussies gevoerd over methodologische vraagstukken. De laatste jaren is er veeleer de neiging om direct op praktische vraagstukken af te koersen. Het is thans een interessante periode voor de economie. Er is veel vraag naar bruikbare antwoorden op politieke en economische vraagstukken uit het leven van alledag. De economische theorie is thans veel bescheidener dan in de zestiger en zeventiger jaren. Er is gelukkig ook niet meer een echt dominerende theorie. Er zijn zoveel mogelijkheden om op basis van empirie en visie feiten te verzamelen en te rangschikken dat verschillende theorieën tot andere uitkomsten leiden zonder dat er fouten tegen de logica worden gemaakt. Daardoor is er meer onzekerheid en daarmee ook meer openheid voor nieuwe benaderingen.

Ons vakgebied, de regionale economie, is een veld waarop diverse theoretische benaderingswijzen bij elkaar komen. Bovendien zijn er ook diverse overlappingsen, onder meer met vakken zoals externe organisatie en de micro-economische bestudering van de arbeidsmarkt. Hierna zal ik in het kort aangeven welke speciale karakteristieken ons vak kenmerken bij het bezien van de relatie Bedrijf-Omgeving.

CONFIGURATIES

Kort geleden publiceerde het IMF een verontrustende analyse van Nederland. De economische groei van ons land zou - onder meer - worden belemmerd door ons sociaal beleid, het slecht functioneren van de arbeidsmarkt, de achtergebleven lonen en het gebrek aan technologische oriëntatie. De werking van de markt en daarmee dus ook het efficiënt produceren van ondernemingen zou stelselmatig worden belemmerd door met name de institutionele omgeving, dus de restricties die we met zijn allen aan de werking van het marktmechanisme opleggen vanuit diverse idealen en belangen. De omgeving van ondernemingen is in Nederland anders georganiseerd dan in veel andere landen

waardoor ondernemingen anders reageren. De instituties zijn echter maar een onderdeel van de totale omgeving waarin een onderneming functioneert. Voor het begrijpen van de groeipotenties van landen zal men natuurlijk naar de institutionele factoren (belastingen, arbeidswetgeving, milieuwetgeving, etc.) moeten kijken, maar veel andere bepalende factoren zijn tot de marktomgeving te rekenen. Te weinig wordt gezien dat de markt niet alleen maar een abstracte ontmoetingsplaats tussen vragers en aanbieders is, maar dat er sprake is van (voor bepaalde ondernemingen) een netwerk of een configuratie van relaties, waardoor de markt voor elke onderneming er weer anders uit kan zien. Dat geeft ze ook de mogelijkheid om er anders op in te spelen. Ook al produceren twee ondernemingen min of meer voor dezelfde categorie vragers, in werkelijkheid kunnen die vragers in heel andere plaatsen en landen woonachtig zijn en dus andere inkomens en smaken hebben. De relatie van een bepaalde onderneming met andere ondernemingen en met de werknemers en de overige

marktrelaties (zoals kapitaalverschaffers) zijn van het grootste belang. Die relaties worden niet in voldoende mate gedekt door te letten op grootheden als prijs en hoeveelheid. Er zijn ook andere factoren aan de orde zoals kwaliteit, afstand, informatie, plaats van vestiging, smaken, cultuur en politiek. Die factoren vormen bij elkaar de voor de werking van de markt bepalende configuratie van kenmerken de onderneming.

AANVULLING

Niet alleen de configuraties van ondernemingen maar ook die van steden, regio's en landen kunnen nogal verschillend zijn. Hiervoor wezen we reeds op het IMF rapport. Maar ook de recente ontwikkeling van activiteiten zoals 'city- en regiomarketing' worden in ons vakgebied gezien als een verdere benutting van die differentiatie.

In de regionale economie wordt natuurlijk vooral gelet op de voor die regio's, steden of landen specifieke configuraties. In die configuraties zitten meer dan bij de economische hoofdvakken ook variabelen als afstand, milieu, segmentatie van de arbeidsmarkt, technologie, smaakverschillen, ruimtelijke structuren en de aard van vast goed, de kwaliteit van de grond, het klimaat, taalverschillen enzovoort. Die grotere differentiatie van factoren kan inzichten verdiepen. Hiermee kan een aanvulling ontstaan op de benaderingen van de andere economische vakgebieden, zeker als het gaat om beleidsrelevante toepassingen. Voorbeelden zijn gemeentelijk en Europees beleid, marktonderzoek en het bepalen van ondernemingsstrategie inzake een optimaal vestigingspatroon voor een mondiale of Europese markt.

BENADERINGSMETHODE

De ontwikkeling van een economisch vakgebied dient naar mijn mening niet alleen gestuurd te worden door abstracte theoretische schema's, maar

Lambooy in 1977

ook door de veranderende economische werkelijkheid. Economie kan niet worden gevangen in mathematische formules. Deze kunnen wel een belangrijk hulpmiddel zijn om enkele zich herhalende verschijnselen in te vangen. Maar pogingen om de veranderende werkelijkheid te begrijpen hebben prioriteit. Het zoeken naar regelmatigheden in de vaak chaotisch aandoende werkelijkheid blijft toch een drijvende kracht in de wetenschap.

Voor het vakgebied van de regionale economie geldt daarbij een extra probleem. Een stedelijke of regionale eenheid heeft zowel unieke als niet-unieke kenmerken die beide hun waarde hebben. Het is dikwijls niet mogelijk om met ceteris paribus voorwaarden tot stroomlijning te komen. Er is een grotere differentiatie van variabelen dan in veel andere vakken van de economie gebruikelijk is, waardoor het nodig is om de methoden en technieken op een andere wijze te selecteren.

STANDAARDTHEORIE

In de neoklassieke theorie wordt dikwijls zeer sterk op de aannamen bezuinigd, waardoor een beperkt gebruik van de variabelen kan worden gemaakt. Daardoor kunnen uitspraken worden gebaseerd op 'de arbeid', 'het kapitaal', 'de producent' en zo meer. Daar is wetenschappelijk gezien natuurlijk niets op tegen, maar deze benadering is voor andere vakken binnen de economie minder zinvol. Daar gaat het nu juist dikwijls om de differentiatie en de dynamiek van complexe verschijnselen, zoals soorten ondernemingen, soorten arbeid, soorten steden, regio's en landen. Door er juist naar te streven de differentiatie en de uniciteit van bepaalde configuraties te beschrijven en te verklaren wordt het moeilijk om 'standaardtheorie' met vrucht te gebruiken.

Overigens betekent dat niet dat bijvoorbeeld geen econometrische technieken kunnen worden gebruikt. De waarde van deze technieken is deels nu juist hun vermogen om configuraties van variabelen bijeen te houden en de beschrijving daarmee te vergemakkelijken. Maar het probleem is dat vaak de data ontbreken of dat ze verzameld zijn voor heel andere sectoren of regio's. Daarom is de regionale economie gedwongen zelf materiaal te verzamelen via enquêtes en gesprekken met managers, consumenten en werknemers. Er kan worden gesteld dat het inzicht daardoor meer wordt gediend dan door allerlei schijnexactheden die worden verkregen uit het

wiskundig stileren van gebrekkig statistisch materiaal.

WIRTSCHAFTSGEIST

Deze uitweiding over enkele methodologische problemen is nodig om dieper in te kunnen gaan op een van de interessante thema's die in de economie thans aan de orde zijn, te weten de relatie onderneming en omgeving.

Voor veel ondernemers is 'de markt' vaak niet goed kenbaar. In gevallen dat bovendien de gegevens dagelijks veranderen zullen ondernemers vaak imitatiegedrag vertonen en al doende leren hoe de markt reageert. Ondernemen is te vergelijken met "shooting on a moving target". Ondernemers en managers zijn gewone mensen die sterk worden beïnvloed door de mensen waarmee ze omgaan, door hun huisgenoten en vrienden en door de kranten die ze lezen. Maar hun gedrag komt tot uitdrukking in de jaarcijfers zodat ze gedwongen zijn zich voortdurend te bezinnen op hun keuzen. Die zijn achteraf gezien dikwijls niet rationeel. Het is niet voor niets dat bijna 70% van de gestarte nieuwe ondernemingen na 5 à 7 jaren al weer is verdwe-

nen. Het is interessant om te zien dat er grote verschillen zijn tussen regio's voor wat betreft aantallen nieuwe ondernemingen, maar ook wat de geslaagde betreft. Sommige regio's en landen werken kennelijk zeer stimulerend. Dit houdt niet alleen verband met het overheidsbeleid maar vooral met de regionale 'Wirtschaftsgeist', de lokale cultuur, de geboden mogelijkheden en de in het onderwijssysteem besloten collectieve waarden.

Bij de grotere ondernemingen ligt de relatie natuurlijk anders. Maar ook managers zijn mensen, die zeer beïnvloedbaar zijn door modische tendensen, theorieën van managementgoeroes en kranteberichten. Managers reageren soms geheel verkeerd, zoals de ontwikkelingen bij Philips, RSV, V&D en vele andere leren. Ook hier is vaak weer de directe omgeving van belang. Ondernemingen als Philips en V&D waren in een beperking van hun relatienetwerk terecht gekomen. Kritiek van vreemden werd niet meer geaccepteerd.

Dit thema van de relatie onderneming-omgeving is zeer interessant maar toch nog te weinig bestudeerd. We gaan door. Hulp is gewenst. ■

MICRORENTAL®

Computers te huur

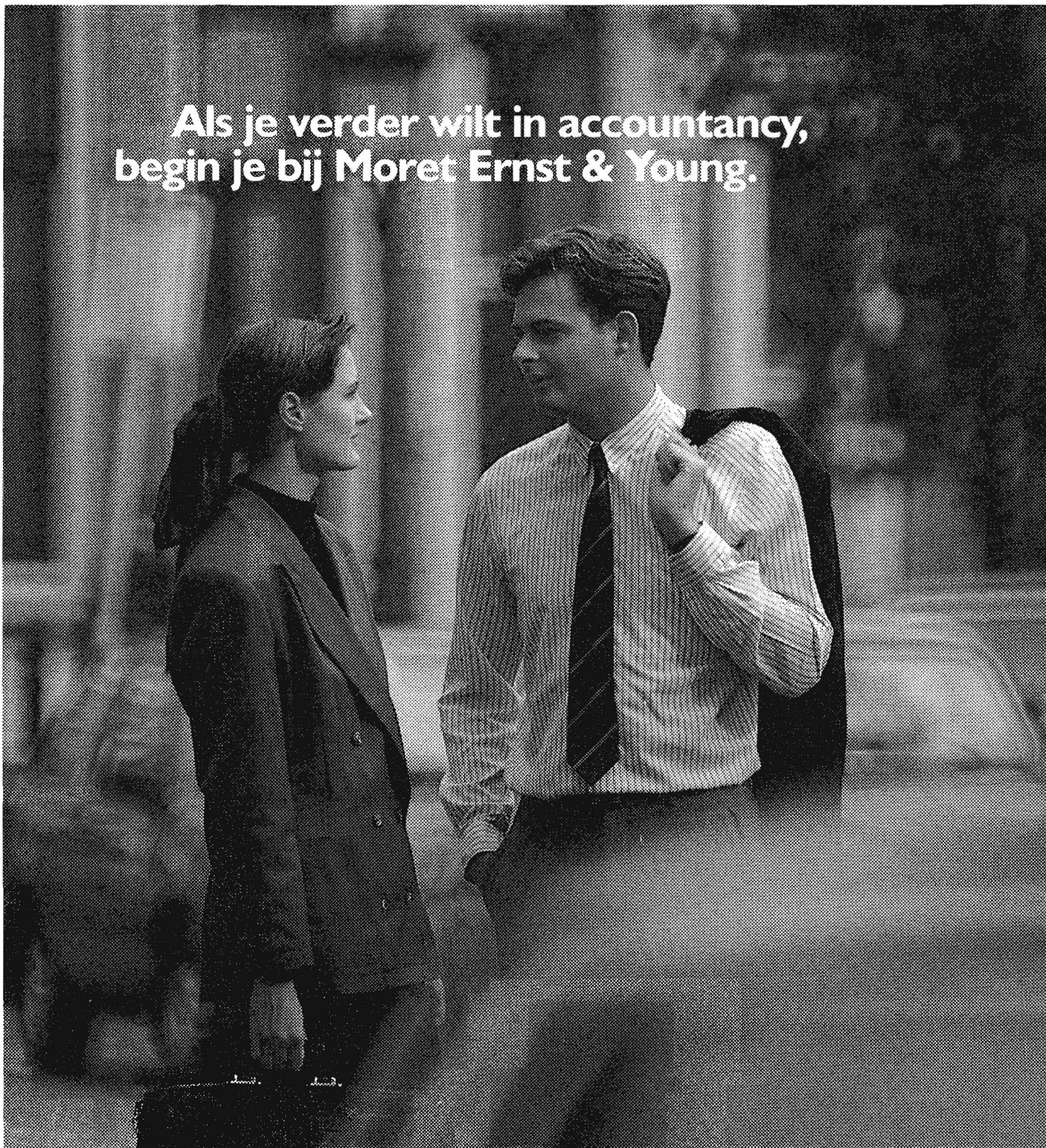
Nederland

- Dolch, IBM, Tandon en vele andere merken
- Laserprinters, Monitoren, Toetsenborden in vele talen
- Persoonlijk advies
- Onderhoud onbeperkt en gratis
- Mogelijkheid tot koop of lease
- Wij hebben ervaring, capaciteit en goede service

Telefoon 020 - 641 50 26

Telefax 020 - 645 80 16

**Als je verder wilt in accountancy,
begin je bij Moret Ernst & Young.**

Moret Ernst & Young, registeraccountants komt graag in contact met (bijna) afgestudeerde bedrijfs-economen, die een carrière als registeraccountant of EDP System Auditor ambiëren.

Moret Ernst & Young maakt deel uit van Ernst & Young International, een wereldwijd netwerk van samenwerkende maatschappen van accountants, belastingadviseurs en management consultants. Momenteel werken er zo'n 70.000 mensen in ruim honderd landen. Bel voor een afspraak met de heer R.J.Ekkebus, tel: 010 - 4074368.

 MORET ERNST & YOUNG

Het mens in de economie

IRIS DE VEER

Iris de Veer is oud-redacteur van Rostra en momenteel als wetenschap pelijk medewerker werkzaam bij het Bureau van de emancipatieraad. Zij vertelt over het lot van het vak Emancipatie-economie.

Regelmatig hing ik half huilend bij mijn vader aan de telefoon tijdens mijn studie economie. "Het is helemaal niet leuk. De hele dag sommen maken, het is een stom vak." Mijn vader was gelukkig behalve econoom ook nog een verstandige man.

Natuurlijk vond hij het goed dat ik andragogie, sociologie of Swahili ging doen. Maar ik moest dit studiejaartje nu nog even uitzitten. Zo heeft hij mij vier jaar lang weten te lijmen en heb ik uiteindelijk mijn doctoraal gehaald. In de tien jaar daarna ben ik regelmatig geconfronteerd met hullerige ex-leerlingen (ik heb les gegeven aan het Montessori-lyceum in Amsterdam) en (ex-)studenten (ik heb aan de faculteit les gegeven in Interne Organisatie en Vrouwenstudies). "Economie is een stom vak. Het gaat niet over mensen, maar over differentiëren en worteltrekken", was zo ongeveer de algemene teneur. En ik kan ze nog steeds geen ongelijk geven. Economie, een stom vak,... nou..., maar dan wel met die nuancering, dat economie door het merendeel van economische faculteit tot een stom vak gemaakt wordt. Ik beschouw het rapport van de visitatiecommissie dan ook als een teken dat ik en al die andere hullerbalken niet gek zijn.

KICK

In de laatste twee jaar van mijn studie zag ik af en toe een glimp van de echte economie. Toen werd het leuk: niet alleen vanwege een studiereis naar IJsland (we gingen de hyperinflatie bekijken, en je kunt het geloven of niet, je kon hem nog zien ook), maar ook door een aantal bijzondere doctoraalvakken. Interne organisatie en arbeidsverhoudingen van professor Verburg bleek wel over mensen te gaan, al was dat dan volgens sommigen weer geen economie. Bij geschiedenis van het economisch denken van Klant bleek opeens de duidelijke wisselwerking tussen werkelijkheid en economische theorie: John Stuart Mill, een wonderkind en feminist; David Ricardo een mannetje met gefrustreerde ambities die met behulp van voorkennis een vermogen verdiende. Economische geschiedenis van Stuy-

venberg; boekhouden kwam voort uit de godsdienst, en over de slavenhandel kon je alleen goed nadenken als je de juiste methode van kostencalculatie hanteerde. De economie bleek alive and kicking!

AFWAS

Een bijzondere ervaring vormde ook de studiedag "Vrouw, gezin en economie" die mevrouw Bruyn-Hundt organiseerde eind 1975. Opeens vielen er een heleboel verwarrende losse puzzelstukken uit de economie op hun plaats. De homo economicus was dus inderdaad van de mannelijke kunne. Het onderscheid tussen productie en consumptie bleek helemaal niet zo eenduidig als de heren docenten ons altijd wilden laten geloven. Niet iedere deelnemer aan de studiedag kwam overigens tot vernieuwde inzichten. Prof. B.M.S. van Praag weet tot op de dag van vandaag waarschijnlijk nog niet waarom alle vrouwen in de zaal zich tranen met tuiten lachten toen hij opmerkte dat het met de ongelijke verdeling van de onbetaalde arbeid "best wel meeviel", omdat hij zijn vrouw "heus wel eens hielp met de afwas". Opeens begon het allemaal te leven: verhitte discussie over het systeem van de inkomstenbelasting, de wijze van berekenen van het Nationaal Inkomen en het welvaartsbegrip. Deze onderwerpen lieten de gemiddelde deelnemer aan de discussie tot voor die dag volstrekt siberisch. Zo kon economie dus ook zijn.

ECHTE ECONOMIE

De faculteit maakte als dank voor deze dag een ruimhartig gebaar door mevrouw Bruyn voor 0,1 formatieplaats te benoemen als coördinator vrouwenstudies. Vrouwenstudies is inmiddels uitgegroeid tot Emancipatie-economie, met een echte hoogleraar, wetenschappelijk medewerkers en zelfs een secretaresse. Ik heb bij geruchte vernomen dat de faculteit haar inspanning uit eigen middelen voor vrouwenstudies inmiddels verviervoudigd heeft tot 0,4 formatieplaats. Hulde!!

Een persoonlijk UHD-schap voor mevrouw Bruyn kon er echter nog niet af. Maar ja, het is natuurlijk in de ogen van de meesten aan de faculteit ook geen échte economie, emancipatie-economie. Ik herinner me nog goed hoe een van de hoogleraren zijn felicitaties met mijn aanstelling als wetenschappelijk medewerker vrouwenstudies vergezeld liet gaan van de volgende opmerking: "Maar je kunt toch wel een gewone baan krijgen. Dat is toch niets voor jou, met die huisvrouwen enzo..."

LEUKE ECONOMIE

Vrouwenstudies, emancipatie-economie is leuk. Het is niet alleen leuk, omdat vrouwen object van studie zijn, dat vergroot de herkenning voor vrouwen. Maar emancipatie-economie is ook zeer waardevol voor mannelijke studenten en wetenschappers. Je doet er vaardigheden op die je niet gauw bij andere vakken verkrijgt. Bij emancipatie-economie leer je dat de werkelijkheid uit verschillende lagen bestaat. Natuurlijk is het zinnig om bij micro of macro over het arbeidsaanbod te spreken, aanbieders van arbeid hebben immers veel met elkaar gemeen. Maar aanbieders van arbeid kan je in ook in tamelijk homogene groepen verdelen die onderling niet veel gemeen hebben. Zo zijn er mannelijke aanbieders en vrouwelijke, zwarte en witte, jonge en oude. Je leert zien dat de fixatie van veel economen op de geldeconomie lacunes in de economische theorie heeft gelaten. Als je dat gaat zien, kan je ook beter overweg met andere welvaartstheoretische problemen als milieuvervuiling, derde wereldproblematiek, de economische beschouwing van het recht, enz.ovoort.

De werkelijkheid krijgt meer perspectief als je die lagen kunt zien. Emancipatie-economie is theoretisch grensverleggend. Allerlei theoretische dogma's komen ter discussie te staan als je

---

Vervolg pag 47

HET MENS

Vijfendertig jaar Macro-economie

ROB DE KLERK

Drs. R.A. de Klerk was Rostra-redacteur van februari 1979 tot april 1982. De Klerk is verbonden aan de vakgroep Macro-economie van onze faculteit. De Klerk beschrijft de geschiedenis van de macro-economische theorie.

Drieëneenhalf decennium is lang. Een half mensenleven. Anderhalve seconde verschil in het wereldrecord 100 meter hardlopen. Meer dan 400 miljard verschil in Bruto Nationaal Produkt in marktprijzen voor Nederland. En een aantal paleisrevoluties in de macro-economie. Deze laatste maatstaf van tijd zal ik in dit stukje iets verder uitwerken.

DE INTERPRETATIE VAN KEYNES

Het midden van de jaren vijftig. Het is een rustige tijd. De macro-economie bevindt zich als vak eigenlijk in de beschermde peuter- en kleuterjaren. Terwijl in het beleid het 'nieuwe denken' al gemeengoed is geworden, wordt in de theorie nog steeds gewerkt aan de interpretatie van Keynes' theoretisch systeem. Richtsnoer is natuurlijk Hicks' artikel uit 1936 ("Mr. Keynes and the Classics"), waarin Keynes voor de eerste keer in het keurslijf van IS en LM werd geperst. Via de handboeken zouden na hem nog heel wat eerstejaars volgen.

In 1936 had Hicks de verschillen tussen Keynes en de klassieken al in grote mate gemarginaliseerd. De discussie was eigenlijk verschoven naar de vraag welke van beide versies de meer algemene theorie vormde. Dankzij het theoretisch werk van Pigou en Patinkin. De (her)ontdekking en herformulering van het zogenaamde Pigou effect. Met behulp van dit effect was aangetoond dat keynesiaanse evenwichtsposities met werkloosheid niet konden bestaan.

De Klerk 12 jaar geleden.

De klassieke theorie is dus de algemene theorie. Keynes theorie beschrijft slechts een specifieke situatie. Maar wel een belangrijke, zo haast men zich daaraan toe te voegen. Want het Pigou-effect heeft volkomen flexibele prijzen nodig. En daar is in de praktijk natuurlijk niet aan voldaan. En wat het economisch proces zelf niet of niet snel genoeg doet (het evenwicht herstellen door prijsaanpassing) daar moet het beleid op keynesiaanse wijze bijspringen.

"The classics won the intellectual battle; Keynes won the policy war", zo drukte A.G. Hines deze ontwikkeling - die eigenlijk het motto van de neoklassiek-keynesiaanse synthese vormt - eens uit.

DE HERINTERPRETATIE VAN KEYNES

Het bleek echter niet het einde, noch van de oorlog, noch van de veldslag. Pas in de jaren zestig -de puberteitsjaren van de macro-economie- begon de strijd eigenlijk pas goed. Her en der stonden groepjes auteurs op die de aanhangers van de synthese-visie een verkeerde interpretatie van Keynes toedichtten. Post-keynesiaanse auteurs als Joan Robinson en Nicholas Kaldor wisten, naast een massaaf offensief dat de neoklassieke kapitaaltheorie vernietigde (maar getuige de geringe overlast die neoklassieken hiervan ondervonden niet uitschakelde), ook nog een lange termijn-theorie van groei, inkomensverdeling en groei uit te werken. Voor de constructie hiervan werd ook in ruime mate geput uit door Marx, Kalecki en Harrod aangedragen bouwstenen. De post-keynesiaanse theorie is dan ook nooit zo'n geïntegreerd geheel geworden als de neoklassieke theorie. Waar de laatste immers de eenheid van denken bereikt via een abstract principe (het rationeel optimaliserende individu in een door de veilingmeester in de hand gehouden markt), daar moet de eerste het hebben van de nadruk op de realiteitswaarde van de veronderstellingen. En daarover is niet altijd zo gemakkelijk overeenstemming te

bereiken.

Ook op een andere -dan de postkeynesiaanse- wijze werd voor eerherstel van Keynes gepleit. Mensen als Leijonhufvud en Clower probeerden aan te tonen, dat de keynesiaanse theorie ten onrechte geïnterpreteerd was als aanval op de Wet van Say. Volgens hen echter ontkende Keynes de Wet van Walras die op vele manieren is gedefinieerd, onder andere als: "de stelling dat de som van de excessieve vraagoverschotten gelijk is aan nul". Oftewel als één markt uit evenwicht is, dan moet er minimaal één andere markt ook uit evenwicht zijn. Op basis van een ontkenning van de Wet van Walras kwam nu een algemene onevenwichtstheorie tot stand. Het neoklassieke concept van de veilingmeester als metafoor voor de perfecte werking van markten werd losgelaten. Uitgangspunt is Keynes' uitgangspunt dat op korte termijn de prijzen relatief star zijn, en dat onevenwicht dus hoeveelhedaanpassingen teweegbrengt. Al naar gelang de (onevenwichtige) prijsverhoudingen (op de goederenmarkt en de arbeidsmarkt) ontstaan verschillendsoortige onevenwichtssituaties. Aangezien onevenwichtsprijzen impliceren dat altijd één marktpartij minder realiseert dan hij/zij zou willen ("gerantsoeneerd is") wordt deze benadering ook wel omschreven als rantsoeneringstheorie. Deze theorie is onder andere door Malinvaud toegepast op de analyse van verschillende vormen van werkloosheid.

NEOKLASSIEKE UITGANGSPUNTEN.

De ontworsteling aan neoklassieke uitgangspunten heeft ook al niet het eeuwige leven gehad. In de jaren zeventig is de macro-economie snel volwassen geworden. Tijd voor no-nonsense en het afrekenen met de wilde jaren. Al in de jaren zestig had Friedman's Monetarisme aan de deur van het macro-economisch denken staan kloppen. De stagflatie van eind jaren zestig/begin jaren zeventig openden de deur voor een terugkeer naar de door Friedman gepredikte neoklassieke uitgangspunten. Het moest nou maar eens afgelopen zijn, zowel de

grondslagenoorlogen (er is maar één acceptabele economische theorie en die gaat uit rationeel optimaliserend gedrag en van perfect werkende markten) als de economisch-politieke veldslagen (door gebrek aan kennis en verfragingen kan de overheid door haar ingrijpen de marktsituaties alleen maar verslechteren.

NOG VERDER TERUG.

Friedman won in ieder geval de veldslag (getuige het in de Westerse wereld gevoerde beleid na het midden van de jaren zeventig). De theorieoorlog werd een "schone oorlog". Het was immers niet meer "bon-ton" om keynesiaanse ideeën uit te dragen. Sterker nog, de volgende revolutie hield zich niet aan de tot nu toe geordende afwisseling van progressief-keynesiaanse met behoudend-neoklassieke standpunten. De monetaristische theorie werd rechts ingehaald door de zogenaamde nieuwklassieke theorie. Het wezenlijke verschil tussen beide betreft de veronderstelling over de vorming van verwachtingen. Friedman ging uit van adaptieve verwachtingen, die, doordat ervaringen uit het verleden worden doorvertaald naar de toekomst, kunnen leiden tot systematische beoordelingsfouten door individuen. Dit is ook de reden waarom in de monetaristische theorie op korte termijn het beleid effect kan hebben, bijvoorbeeld op het niveau van de werkloosheid. Nieuwklassieken gaan uit van rationale verwachtingsvorming, die toekomstgericht is en waarbij door individuen gebruik wordt gemaakt van alle ter beschikking staande informatie. Systematische beoordelingsfouten blijven achterwege. En voorzover de overheid systematisch beleid voert wordt dat economische subjecten doorzien en door erop te anticiperen geneutraliseerd. We zijn nu dus één stapje verder: overheidsbeleid is niet zozeer slecht, maar heeft gewoon geen invloed.

TWEE STAPPEN TERUG

Anti-keynesiaanse opvattingen hebben de macro-economie op z'n minst een decennium lang gedomineerd. De macro-economie is daardoor snel oud geworden. De afgelopen jaren hebben zich echter weer tekenen van een verjongingskuur afgetekend. Ook buiten de eigen kring (tijdschriften als de "Cambridge Journal" en de "Journal of Post Keynesian Economics") kan het begrip "keynesiaans" weer zonder schaamtegevoelens worden uitgesproken. In de economische literatuur

zien we de 'keynesiaanse benadering' vooral in een tweetal varianten die beide als startpunt hebben het loslaten van de metafoor van de veilingmeester. De eerste is de hiervoor genoemde rantsoeneringstheorie die laat zien welke situaties resulteren uit verschillende constellaties van onevenwichtsprijzen. De tweede benadering wordt gevormd door de nieuwkeynesiaanse theorie die analyseert hoe de

Rostra heeft 40 en 50 jaar General Theory overgeslagen.

economie eruit ziet als economische subjecten zelf (en niet de veilingmeester) hun prijzen vast moeten stellen. Van oorlogen en veldslagen is in het vak echter weinig te merken. Ieder bewerkt zijn eigen akker en gaat confrontaties kennelijk uit de weg. Het enige waarover je fors van mening zou kunnen verschillen is over de vraag welke stroming op dit moment in de macro-economie domineert.

HET TELLEN VAN DE STAPPEN.

In vijftiendertig jaar zijn er binnen de macro-economie een vijftal subperiodes te onderscheiden met meer dan alleen accentverschillen in de dominante oriëntatie van het denken. De neoklassiek-keynesiaanse synthese werd aan de kaak gesteld door de post-keynesiaanse theorie en de herinterpretatie van Keynes. Het keynesiaanse beleidsactivisme viel ten prooi aan de monetaristische beginselen. Het monetarisme (als theorie en beleidsontwikkeling) werd omvergelopen door het nieuw-klassieke denken. En tenslotte zien we vanaf het begin van de jaren tachtig een voorlopig vredege ontwikkelingsproces van verschillende stromingen in het macro-economisch denken. Een vijftal blokken binnen vijftiendertig jaar houdt een gemiddelde in van zeven jaar. De conjunctuurontwikkeling in de theorie zou dan dus dezelfde periodiciteit hebben als de naar Juglar genoemde golfbeweging in de feitelijke economische ontwikkeling. Maar daar houdt de gelijkenis op. De ontwikkeling in de economische theorie immer lijkt contracyclisch te zijn: met het keynesiaanisme wordt pas goed afgerekend in tijden van recessie. Maar er zijn, althans voor keynesianen nog enkele verontrustende elementen in de geschetste ontwikkeling. Zo lijkt de duur van de regeerperiode van keynesiaanse denkbeelden erg kort. En bovendien zitten zij met de vraag hoe het

mogelijk is dat in de jaren tachtig een neoklassieke door een nog neoklassieker stroming is afgelost. Er is kortom in de toekomst veel in te halen door keynesianen. Ook de redactie van Rostra dient zich dat aan te trekken. Misschien mag ik er in dit verband op wijzen dat de laatste Keynes-special van Rostra dateert van november 1966 (overigens met een keur van schrijvers als bijvoorbeeld Hansen, Hennipman en Pen, en een tengeleide van de toenmalige Minister van Financiën)! Dat betekent dat respectievelijk 40 jaar General Theory en 50 jaar General Theory zijn overgeslagen. Het wachten is dus op Rostra van november 1996.

Vervolg van pag 35

WEDERGEBOORTE

passage aan deze fameuze elf gewijd. Ze zagen elkander steevast elke veertien dagen op de Reynolds-tribune in de Watergraafsmeer waar ze tussen de Ajax-doelpunten door een redactievergadering belegden. Alle ideeën om meer leven in de ingeslapen Amsterdamse economische gemeenschap te blazen, mislukten voortijdig omdat Ajax alle aandacht opeiste. Eigenlijk zijn ze nooit verder gekomen dan de primeur dat Duisenberg een Duesenberry op de kop had getikt, dat Verburg van de weeromstuit tijdens een faculteitsdiner - hij zat naast iemand die zich ontpopte als marxist - soep met een vork probeerde te eten en dat Zahn sancties in het vooruitzicht stelde voor wie hem niet aansprak met professor. Ook waren zij er na grondig onderzoek achter gekomen dat vrijwel het gehele sigaren rokende deel van het docentencorps incapabel was, omdat het uitsluitend gematteerd opstak. Reden voor een gedwongen afscheid van de redactie was de publikatie van de advertentie waarin een jonge ambitieuze hoogleraar in de PAIS-THEORIE werd gevraagd. Toen de latere onderwijsminister geheel onverwacht die door vele concurrenten begeerde baan had gekregen, waren zij Rostra-redacteurs af. Getuige het karakter van Rostra anno 1991 is hun credo niet lang overleefd gebleven. Jammer.

Innovatie-indicatoren

MARIA BROUWER

Dr. M.T. Brouwer was Rostra-redacteur in de periode 1983-1985. Zij is recentelijk gepromoveerd op het proefschrift 'Schumpeterian puzzles' over technologie, innovaties en overheidsbeleid. Onderstaand artikel van haar hand gaat over de meetbaarheid van innovaties.

Als oud-redacteur van de Rostra ben ik gaarne bereid om een bijdrage aan de jubileumeditie te leveren. In plaats van de loftrumpet te steken op het jubilerende Rostra is mij gevraagd een artikel te schrijven over het meten van innovaties. De dynamische blik van de redactie van de jubileumeditie is verantwoordelijk voor deze keuze: in plaats van stil te staan bij het verleden is het beter om vooruit te kijken en heikele problemen niet uit de weg te gaan.

DE MEETBAARHEID VAN INNOVATIES

Innovaties worden algemeen als belangrijk voor de groei en concurrentiepositie van een onderneming, een bedrijfstak of de gehele economie beschouwd. Innovaties zijn, samen met economische machtsposities, de belan-

definitie is die van nieuwe combinaties van produktiefactoren. Deze legt de nadruk op de herallocatie van produktiefactoren door innovaties. Deze definitie biedt echter weinig houvast voor empirisch onderzoek. Door een taxonomie van soorten innovaties te maken kunnen wij dichter bij het gestelde doel van kwantificering komen. Soms wordt het innovatiebegrip beperkt tot technologisch hoogwaardige producten en processen. Maar bovendien omvat een breed innovatieconcept naast technologische ook organisatorische vernieuwingen en 'pseudo-innovaties', zoals het creëren van een nieuw produkt-imago middels een reclame-campagne omvat. Beide benaderingen hebben gemeen, dat succesvolle innovaties

PRODUKTIVITEITSSTIJGING

De winstontwikkeling is echter een slechte indicator, omdat (groeierende) winsten mogelijk zijn zonder innovatie en achter een gebrek aan winsten een grote mate van innovativiteit kan schuilgaan. Dit is het geval als verschillende ondernemingen om dezelfde innovatie strijden, dan wel als imitatie gemakkelijk is. Innovaties zouden door middel van produktiviteitsstijgingen gemeten kunnen worden. Deze indicator is echter ook niet perfect, omdat nieuwe producten veelal niet in een stijging van de produktiviteit tot uitdrukking komen. Bij produktiviteit in waarden gemeten, kan de efficiëntieverbetering in de concurrentiestrijd ten onder gaan, als zowel de winsten als de reële lonen niet toenemen. Daarbij komt nog, dat de produktiviteitsontwikkeling meer door diffusie dan door pure innovatie wordt bepaald. Deze innovatie-indicatoren verliezen hun geldigheid, als de extra gecreëerde waarden worden geabsorbeerd door de (internationale) concurrentie. Zij stellen een onderneming of een land echter wel in staat om de werkgelegenheid te behouden of zelfs uit te breiden. De 'output' indicatoren van innovatie laten ons dus enigszins in het ongewisse.

INPUT-INDICATOREN

Vandaar, dat veelal van zogenaamde 'input-indicatoren' van de innovatie gebruik wordt gemaakt. Als wij ons tot de technische innovaties beperken, zijn er een aantal input-indicatoren te noemen, zoals de (nationale) research & development intensiteit; het aantal in een land aanwezige ingenieurs en technici en het aantal nieuw verleende patenten en merknamen. Deze indicatoren zijn echter niet nauw gecorreleerd. Zo blijkt, dat (veranderingen in de) R&D bestedingen en de aanwezigheid van ingenieurs en technici jaren voorlopen op het aantal verleende patenten en merknamen. Een ander bezwaar van deze input-indices is dat zij niet de intensiteit van de technische innovatie meten, maar

Brouwer: "Het wordt me soms allemaal wat te veel met al die indicatoren."

griekste bronnen van winst voor een onderneming. Tegelijkertijd zijn innovaties en hun diffusie verantwoordelijk voor het leeuwedeel van de produktiviteitsstijging en daarmee voor de lange termijn toename van de reële inkomens. Innovaties zijn echter niet gemakkelijk waar te nemen, zodat dit voor de economie cruciale verschijnsel moeilijk te kwantificeren valt.

De definitie van het begrip innovatie roept al problemen op. Een technische

waarden creëren: hetzij voor de producent in de zin van toegenomen winsten, hetzij voor de consument doordat beter aan zijn behoeften wordt voldaan. Een combinatie van beide effecten is ook mogelijk. Innovatie is dus een 'positive sum game'. De oorsprong van de innovaties lijkt daarbij van slechts secundair belang; alle veranderingen, die een verbetering betekenen vallen onder de begrippen innovatie en diffusie.

zich slechts beperken tot het meten van de innovatieve capaciteit. De daadwerkelijke innovatie-activiteit wordt veeleer bepaald door de concurrentiedruk. Deze aanbodstechnologische indicatoren zijn dus slechts belangrijk als hun resultaten geadopteerd en verspreid worden.

VAKLITERATUUR

Soms probeert men innovaties ook direct te meten door de vakliteratuur op de aankondiging van innovaties door te nemen. Van de meeste 'radicale' innovaties zijn ook 'case studies' verschenen, die inzicht in het ontstaan van de innovatie en hun adoptie geven. Deze innovatiestudies tonen eveneens weer een belangrijke vertraging met zowel de R&D bestedingen als de verlening van patenten. Omdat de vertraging varieert in de tijd valt over de relatie tussen deze indicatoren en de daadwerkelijke innovatie-activiteit weinig te zeggen.

CREATIEVE DESTRUCTIE

Een andere indicator is het niveau van de investeringen en de veranderingen daarin. Als alle innovaties tot de

aanschaf van nieuwe kapitaalgoederen leiden, zou dit een betrouwbare indicator kunnen zijn. Dit is echter niet altijd het geval. Er vinden ook investeringen plaats die geen innovaties behelzen. Toch geeft de ontwikkeling van de investeringen belangrijke informatie over innovatie en diffusie. Het verschil tussen bruto- en netto-investeringen is hierbij ook van belang. Een versnelling van het innovatietempo zal veelal gepaard gaan met creatieve destructie: versnelde afschrijving van oude kapitaalgoederen en/of het ten onder gaan van bedrijven.

De bruto-investeringen zijn dan ook een betere indicator voor de innovatie-activiteit dan de netto-investeringen. De herallocatiefunctie van innovaties komt ook tot uitdrukking in het aantal fusies en overnames, bedrijfs-sluitingen, nieuwe ondernemingen en de mobiliteit van de factor arbeid. Deze herallocatiebewegingen zullen een positieve som laten zien, als de werkgelegenheid en/of de reële lonen en bedrijfswinsten toenemen. De verdeling van de economische groei over de factoren arbeid en kapitaal is een kwestie van machtsverhoudingen,

maar ook van kapitaalvernietiging door middel van creatieve destructie.

CONCLUSIE

Wij kunnen concluderen, dat innovatie een moeilijk grijpbaar fenomeen is. Het beste is een mix van input, output en mobiliteitsindices te gebruiken om de innovativiteit te meten.

De innovativiteit van Rostra staat echter buiten kijf, zolang er zulke gemotiveerde en talentvolle studentredacteuren toestromen zoals in het verleden het geval is geweest. ■

Toets uw theoretische kennis aan de praktijk!

Neem bovendien de kans waar uw schrijfvaardigheid verder te ontwikkelen. Treed in de voetsporen van **Duisenberg, van litersum en Steenmeyer** en begin uw carrière bij Rostra als (bedrijfseconomisch) redacteur.

Er wordt onder andere van je verwacht dat je:

- over enige (bedrijfs)economische kennis beschikt;
- een redelijke schrijfvaardigheid hebt;
- interviews afneemt en artikelen schrijft;
- regelmatig ideeën naar voren brengt.

Geïnteresseerd? Stuur dan een brief met c.v. naar:

ROSTRA ECONOMICA
kr. 2386
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam.

De gulden harder?

MARLEEN JANSSEN GROESBEEK

PvdA-fractievoorzitter Wöltgens toonde zich onlangs voorstander van een opwaardering van de gulden met 5% ten opzichte van de Duitse mark. M.E. Janssen Groesbeek, Rostra-redacteur van 1986 tot 1988 en momenteel journaliste bij Het Financieële Dagblad bespreekt in Rostra de gevolgen 'op persoonlijke titel'. Kraakt een hardere gulden de Nederlandse economie?

De gedachte aan een mogelijke spijlsaanpassing van de gulden wordt ingegeven door de verwachting dat de Duitse inflatie dit jaar verder zal stijgen, de scherpe daling van het overschot op de lopende rekening van Duitsland als gevolg van de Duitse eenwording en het omvangrijke overschot op de Nederlandse lopende rekening.

De debatten over de wisselkoers zoals die plaatsvonden in de tweede helft van de zeventiger jaren, maar toen over een devaluatie, lijken met de voorzet van Wöltgens te herleven. Het Centraal Planbureau (CPB) heeft aangekondigd dat het in het Centraal Economisch Plan (CEP) dat eind maart verschijnt, een scenario voor de opwaardering van de gulden zal meenemen.

PLANBUREAUMODEL

Vooruitlopend daarop wil ik in dit artikel ingaan op enkele gevolgen van een revaluatie en gebruik daarbij ter illustratie een berekening van Financiële Diensten Amsterdam van een opwaardering van de gulden met 5% met behulp van de pc-versie van het Planbureaumodel. Het nadeel aan dit model is dat het slechts een eenvoudige rentevergelijking kent en dus het belangrijkste argument om de gulden te revalueren, nl. een lagere Nederlandse rente, niet meeneemt. De veronderstellingen bij dit model luiden:

1. De Duitse mark verandert niet in waarde ten opzichte van de overige valuta.

2. Invoerprijzen reageren direct en volledig op de revaluatie van de gulden.

3. De ontwikkeling van de lonen van ambtenaren en uitkeringen zijn gekoppeld aan de loonontwikkeling van het bedrijfsleven.

4. Het model kent eigenlijk geen invloed van revaluatie op de rente. Toch is in de berekening van Financiële Diensten Amsterdam enige invloed van de opwaardering van de gulden op de renteontwikkeling meegenomen. Deze laatste veronderstelling is een tekortkoming van dit model omdat juist de rente-

verlaging een belangrijk argument is bij het idee van een revaluatie.

Het Planbureaumodel kent een vrij eenvoudige rentevergelijking en wil dan ook geen echte monetaire ontwikkeling weergeven. Het model is vooral bedoeld om inzicht te geven in de ontwikkeling van de productie, prijzen, arbeidsmarkt en overheidsbegroting.

DEVALUATIES

In de tweede helft van de jaren zeventig werd in Nederland een discussie gevoerd over de vraag of het gevoerde wisselkoersbeleid van de harde gulden van invloed was op de verzwakking van de Nederlandse concurrentiepositie in die periode. Verschillende vertegenwoordigers uit bedrijfsleven en politiek drongen wegens de verslechterde economische omstandigheden aan op een versoepeling van het monetaire beleid. En hoewel De Nederlandsche Bank (DNB) deze mening over een versoepeling niet deelde, werd wel in oktober 1976, oktober 1978 en september 1979 de gulden ten opzichte van de Duitse mark steeds met 2% gedevalueerd.

Janssen Groesbeek

In maart 1983 laat de toenmalige minister van Financiën Ruding, de gulden weer met 2% devalueren. De gulden lijkt dan met deze laatste actie definitief vastgeketend aan de Duitse mark. Het beleid van de jaren tachtig blijft gericht op een koppeling van de nominale koers van de gulden aan die van de Duitse mark.

De belangrijkste overweging voor het vastketenen van de gulden aan de Duitse mark was en is het Duitse anti-inflatiebeleid. Door het gevoerde beleid heeft Nederland samen met Duitsland en Denemarken één van de laagste inflatiepercentages van de EG. In januari steeg het Nederlandse prijsindexcijfer ten opzichte van dezelfde maand een jaar eerder met een voorlopige 2,4%. In Duitsland bedroeg de stijging over dezelfde periode een voorlopige 2,9%.

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) verwacht over 1991 een Duitse inflatie van 3,5%. Verschillende analisten komen op een inflatie van ruim 4% voor 1991. Als deze stijging inderdaad zo doorzet, is de vraag gerechtvaardigd of de gulden op dit niveau wel aan de Duitse mark gekoppeld moet blijven.

REVALUATIE

Een groot verschil tussen de Nederlandse en Duitse economie is dat op dit moment de economische groei in Duitsland vooral door binnenlandse bestedingen wordt gegenereerd. Vorig jaar bedroeg de Duitse groei 4,6%. Voor dit jaar houdt de Duitse regering rekening met een flinke vertraging, maar dan nog zal de groei rond de 2,5% à 3,5% uitkomen.

Nederland voelt daarentegen als kleine open economie de recessie dichterbij komen en zelfs landen als Frankrijk en Italië hebben al aangegeven dat ze last hebben van een sterk vertragende economische groei. Het minder gunstige verloop van de internationale ontwikkeling vindt zijn weerslag in de forse vertraging van de productie in de verwerkende industrie in

de maanden oktober en november. Het is nu juist de industriële produktie die voor een groot deel afhankelijk is van de export.

Uit de berekening met het model van het CPB blijkt dat een revaluatie van de gulden leidt tot een invoerprijsdaling en daardoor een vermindering van de inflatie. De inflatie daalt zelfs tot nul in 1991. Hierdoor stijgt het reële inkomen en dat geeft dan weer een stimulans aan de particuliere consumptie. Desalniettemin zal, zo blijkt uit het model, de produktie van de bedrijven afnemen. Deze lagere produktie vloeit voort uit de verslechterende concurrentiepositie. De invoer wordt immers goedkoper en de export duurder.

De inflatie daalt in Nederland zelfs tot nul in 1991.

Door een lagere benutting van de produktiecapaciteit als gevolg van de terugvallende vraag naar binnenlandse produkten, zullen de investeringen afnemen. Dit gebeurt ondanks een daling van de kapitaalmarktrente.

Uiteindelijk zal met enige vertraging de geringe inflatie leiden tot lagere loonstijgingen en kan de concurrentiepositie zich iets verbeteren. Door de terugvallende investeringen en de kleinere benutting van de produktiecapaciteit, zal de werkloosheid zich in de jaren tot en met 1994 op een hoog niveau handhaven.

BEGROTINGSTEKORT

Volgens het Planbureau model heeft een revaluatie van de gulden een nadelige invloed op de overheidsbegroting. Door de geringe loon- en prijsstijging, de daardoor lagere kosten van de koppeling en de dalende kapitaalmarktrente nemen de overheidsuitgaven weliswaar af, maar de overheidsinkomsten dalen sterker. De produktie van de bedrijven is kleiner, lagere prijzen en loonstijgingen zorgen voor minder belastinginkomsten.

Aan de niet-belastingopbrengsten kant zullen de aardgasinkomsten dalen als gevolg van de koppeling van de aardgasprijs aan de prijs van ruwe olie en die is in dollars.

Het Planbureau model berekent dat het financieringstekort als gevolg van de opwaardering van de gulden met zo'n 0,5%-punt zal toenemen.

De kanttekening bij deze conclusie over de stijging van het financieringstekort is dat het model niet in de berekening een eventuele renteverlaging

als gevolg van de sterke gulden is betrokken. Een lagere kapitaalmarktrente zou nu juist op termijn de rentelasten van de overheid kunnen verlichten.

DNB

Bovenstaande in beschouwing genomen is het de vraag of het Centraal Planbureau een goede bijdrage zou kunnen leveren aan de discussie over een revaluatie van de gulden. DNB heeft zich nog niet openlijk in de discussie gemengd en zij zou nu juist haar licht over de monetaire consequenties van een revaluatie kunnen laten schijnen. Maar de vraag is of DNB zich tot zo'n debat laat verleiden.

De uitkomsten in de reële sfeer van het Planbureau model wijzen erop dat de Nederlandse economie onder invloed van een opwaardering van de gulden wel een bijzonder lage inflatie zou kennen, maar dat de economische bedrijvigheid onder druk zou komen te staan. Met een toch al teruglopende groei van de wereldeconomie lijkt deze negatieve invloed van een revaluatie ongewenst. Bij een grotere invoer en een teruglopende uitvoer zou het enorme overschot op de lopende rekening weleens als sneeuw voor de zon kunnen verdwijnen.

Het wachten is op het Centraal Economisch Plan, dat eind maart verschijnt, waarin naar verluid de verschillende revaluatiescenario's aan de orde komen. Vooral nog ligt het voor de hand met een teruglopende economische groei de gulden niet harder te maken dan die al is. ■

Vervolg van pag 39

HET MENS

geleerd hebt ook door de emancipatiebril te kijken. Daarnaast leer je om je theoretische kennis te vertalen naar beleid. Die vaardigheid moeten de meeste economen zich door schade en schande in hun werk verwerven.

Ik hoop, dat de Economische faculteit haar rijkdom naar waarde gaat schatten, en emancipatie-economie de plaats geeft die het verdient. Ze kan dan meer goede economen afleveren, studenten meer plezier in de economie geven en hoeft niet bang te zijn voor een volgende visitatiecommissie. ■

---

werk

Leidsegracht 110, 1016 CT Amsterdam

als je
het
nodig
hebt

020 - 228 555

Uitzendburo
De Werkstudent

Is Adam Smith nog in leven?

JOS DE BEUS

Dr. J.W. de Beus was Rostra-redacteur van februari 1987 tot augustus 1990. Hij is docent aan onze faculteit en hoogleraar politieke filosofie aan de Universiteit van Twente. Hieronder een stukje politieke economie van zijn hand.

Adam Smith, de Schotse moraalfilosoof en grondlegger van de politieke economie, heeft een belangrijke maar toch beperkte bijdrage geleverd aan de theorie van de kapitalistische onderneming. Die bijdrage bestaat in het leerstuk van de reikwijdte van de markt als grens aan de externe arbeidsdeling; een stelling over de verwaarlozing van de belangen van aandeelhouders door directeuren in 'joint stock companies' en het streven van zulke directeuren naar privilegiëring door de overheid; een stelling over de maatschappelijke nadelen van een tekortschietende opleidingspeil van werknemers, en, vooral, het leerstuk van de voordelen van interne arbeidsdeling. In Smiths speldenfabriek leidt specialisatie tot grotere handigheid, tijdsbesparende concentratie op een bepaalde bezigheid en uitvinding van betere machinerie van de kant van de arbeiders. We leven thans in een ontwikkeld kapitalisme, dat wordt gekenmerkt door moderne organisatievormen welke Smith, die leefde van 1723 tot 1790, onmogelijk kon voorzien. Ik meen dus dat Smiths leer dus aan actualiteit heeft ingeboet. Het is bepaald geen verrassing dat de grote theoretici van het moderne kapitalisme, zoals Joseph Schumpeter, Alfred Chandler en Oliver Williamson, op dit punt voorbijgaan aan Smith (en aan Marx, die andere klassieke auteur over de fabriek).

SMITH EN DE TWEDE WERELD

De vraag is nu of Smith actueel blijft in volkshuishoudingen die zich in de eerste ontwikkelingsfase van het kapitalisme bevinden. Vele landen in de Tweede Wereld, waaronder Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije, maken thans een snelle overgang door van de centraal geleide volkshuishouding naar de vrije-ruilverkeershuishouding. Men zegt dat de nieuwe machthebbers het tanende en rituele geloof in Karl Marx hebben vervangen door een zelfbewust, bijna romantisch vertrouwen in de wijsheid van Smith, met de wijsheid van Friedrich Hayek als goede tweede. Het is bekend dat Smith, die afkomstig was uit een milieu van ambtenaren en kleine landeigenaren, de oertheoreticus van het

economisch liberalisme is geweest. Minder bekend is dat westerse ideeënhistorici tot op de dag van vandaag worstelen met de vraag welk politiek-economisch regime volgens Smith nu het beste was voor een burgerlijke samenleving. Het zal duidelijk zijn dat we eerst precies moeten vaststellen op welke manier Smith de vrije markt heeft verdedigd voordat we een uitspraak kunnen doen over de actuele betekenis van Smiths leer voor de bestrijding van de economische crisis in de Tweede Wereld.

Zoals het huidige Mozartjaar een literatuurhousse brengt rondom de componist, zo ging vorig jaar de herdenking van de hooggeleerde, erudiete, verlichte, gematigde, wat saaie maar allesbehalve wereldvreemde vrijgezel uit het Schotse Kirkcaldy gepaard met een golf van publicaties. Ik attendeer de lezer van Rostra op twee boeken, met twee tegengestelde interpretaties. De Amerikaan Edwin West ziet Smith als de woordvoerder van een modern liberaal constitutionalisme, met een voorkeur voor een zo klein mogelijke publieke sector. Maar de Canadees David McNally situeert Smith geheel in de achttiende eeuw als de aanhanger van een gemenebest van de landadel en andere gentlemen, met een voorkeur voor een zo groot mogelijke kapitalistische landbouwsector.

NATUURLIJKE VRIJHEID

Over de hoofdlijnen van Smiths stelsel van de natuurlijke vrijheid zijn beide auteurs het wel zo'n beetje eens. Smiths idee van de "onzichtbare hand" houdt in dat de maximalisatie van de materiële voorspoed van het land en de levensstandaard van de armen en de werklieden gediend is met een vrije mededinging op de markt. Smith bepleit internationale vrijhandel, vrije loonvorming op de arbeidsmarkt, vrije arbeidsverdeling en vrije ontwikkeling van allerlei organisatievormen, waaronder het hiërarchische kapitalistische bedrijf. Hij is een tegenstander van protectionis-

me, kolonialisme en de oprichting van centrale banken onder overheidstoezicht. Dat zijn stuk voor stuk verspillende dwangsystemen. (Smith is ook tegen het instituut van de staatskerk, maar dat is een verhaal apart.) De overheid dient zich te beperken tot drie taken, namelijk de landsverdediging met een staand leger, de handhaving van de rechtsorde, waaronder het private eigendomsrecht, het contractrecht en de vrije mededinging en, ten slotte, de publieke werken. Pas als het particulier initiatief uitblijft, mag de overheid volgens Smith actief worden op het gebied van de voorziening van munten, de post, de bestrating en straatverlichting, de havens, de kanalen, de wegen, de bruggen en de scholen. Voor de rest bemoeit de overheid zich niet met het economisch proces, al maakt Smith een uitzondering voor de beheersing van de rentevoet ter afschrikking van geldverkwisters en speculanten alsmede de bescherming van de concurrentiepositie omwille van de nationale veiligheid.

EIGENTIJD LIBERAAL

West wil de actualiteit van Smith laten zien. Zo noemt hij een onderzoek naar 115 landen in de periode 1960-1980. Daaruit blijkt dat landen met politieke openheid, een rechtsstaat en een vrije markt een gemiddelde jaarlijkse economische groei kennen van 2.73 procent, terwijl landen met politieke geslotenheid, staatsmonopolie en centrale leiding slechts met 0.91 procent groeien.

West legt het accent op twee punten. Ten eerste zou Smith ervan uitgaan dat de mensen zowel op de markt als in de politiek door hun materiële eigenbelang worden gedreven. Maar terwijl de onzichtbare hand op de markt in het voordeel van allen werkt, leidt deze hand in de politiek slechts tot klassejustitie, monopolievorming onder handelaars en fabrikanten, en andere vormen van juridische en politieke ongelijkheid. Dit probleem wordt opgelost zodra de diverse klassen en standen inzien dat hun eigenbelang op de lange termijn gebaat is bij de invoering

van een liberale constitutionele orde en de geregelde uitverkiezing van wijze liberale staatslieden. Volgens West is Smith eigenlijk een aanhanger van de theorie van het maatschappelijk verdrag. De liberale inhoud van dat verdrag is volgens West nog altijd geldig, afgezien dan van die rare regulering van de rente.

Ten tweede is het verkeerd om in Smith een voorloper van de huidige theorie der collectieve goederen te zien. Smiths eerste twee overheidstaken horen thuis in zijn geschiedkundig beeld van de grillige evolutie van de staat en het recht. En de aard van de derde overheidstaak hangt helemaal af van de werking van de kapitaalmarkt. Door middel van de legalisering van de vennootschap en de beperkte aansprakelijkheid in het verzekerings- en bankwezen en het openbare-nutsbedrijf kan de kapitaalvoorziening worden versoepeld en ontstaat de mogelijkheid van een private voortbrenging van de infrastructuur. Volgens West is Smith de peetvader van de privatiseringsbeweging. Smiths overheid is inderdaad zo klein als mogelijk is onder de heersende machts- en schaarsteverhoudingen op de wereldmarkt.

OUDERWETSE GEMEENSCHAPSZIN

McNally ziet Smith als een prominent deelnemer aan het achttiende-eeuwse debat over de goede en kwade gevolgen van de commercialisering. De goede gevolgen zijn de technische ontwikkeling, de verhoging van de arbeidsproductiviteit, de trendmatige lotsverbetering van allen en de verbreiding van deugden als soberheid, spaarzaamheid en vlijt onder de laagste klasse en de middenklasse. De kwade gevolgen betreffen de armoede binnen een snel groeiend stedelijk proletariaat; het gebrek aan betrokkenheid bij de publieke zaak, met name bij de actieve landsverdediging (men wordt geheel in beslag genomen door het streven naar rijkdom en luxe); de afstompende en vervreemdende werking van de interne arbeidsdeling op de fabrieksarbeider; de sociale ontwrichting als gevolg van de overheersing van contractuele relaties tussen mensen en een gerichtheid op nut, en het verval van de goede zeden. Smith geloofde dat de corrumperende werking van het vrije ruilverkeer alleen langs staatkundige weg kan worden ingedamd. Onontbeerlijk is dan een gemengde politieke orde met een constitutionele monarchie of republiek, een onafhankelijke rechterlijke

macht en een zelfstandig parlement; een politiek overwicht van de landadel ten opzichte van de handelaren en fabrikanten in de steden; een rekrutering van politici met oog voor het algemene belang uit de middenklasse en een liberale overheid die het leven, de vrijheid en het eigendom van de burgerij waarborgt.

De beus in Twente

McNally gaat nog een stap verder. Smiths negatieve uitlatingen aan het adres van samenspannende industriëlen zijn allesbehalve opmerkelijk. Ze passen naadloos in zijn droombeeld van een agrarisch kapitalisme. McNally's bewijsmateriaal is overstelpend. Smith meende dat lage prijzen van noodzakelijke consumptiegoederen en zo laag mogelijke winsten behoren bij economische vooruitgang. Hij zag in de discipline van de concurrentie de enige remedie tegen het mercantilisme, de wetgeving ten gunste van groepen handelaren en de grootste belemmering van economische vooruitgang. De bewoners van het platteland - de landeigenaren en de landarbeiders - zijn volgens Smith in intellectuele en morele zin superieur aan de stedelingen. Een bloeiende landbouw is dan ook de motor van elke economische ontwikkeling en een voorwaarde voor industrialisatie in de steden: De landeigenaren kopen de luxeproducten van de nijverheid. En de bloei van de landbouw is verbonden met investeringen in de landbouw (volgens Smith de meest productieve investeringen), groei van de werkgelegenheid aldaar, en verbreiding van een vrije grondmarkt en van het grondbezit, niet in de laatste plaats onder de succesrijke industriëlen uit de stad. McNally concludeert dat Smith de Franse fysiocraten steunde in hun propaganda voor de landbouw. Maar terwijl deze Franse economen hun hoop vestigden op de

welwillendheid van de absolute monarch, hoopte Smith op een politieke orde met een overwicht van verlichte en op het algemeen belang gerichte grondbezitters en boeren. De hele gedachte van Smith als de ideoloog van het industriële kapitalisme is in feite een 19e-eeuwse misvatting.

LESSEN

Ik geloof dat McNally's uitleg aannemelijker is dan die van West. Smith beschouwt het maatschappelijk verdrag uitdrukkelijk als een fictie. De verzoening tussen het streven naar eigenbelang op de markt en het streven naar eigenbelang in de politieke arena komt bij hem niet tot stand via een constitutioneel idealisme van de ondernemers maar via een numerieke groei van de groep van deelnemers aan het marktmechanisme in een hoog ontwikkelde landbouwsamenleving. Deze groep heeft in de ogen van Smith een gevestigd belang bij de bescherming van het liberale vrijheidsideaal. De les die de nieuwe machthebbers in de Tweede Wereld uit deze ideeëngeschiedenis moeten trekken is bij nader inzien bijster ingewikkeld. Het succes van het kapitalistische Westen sinds 1945 ging samen met het loslaten van het zuivere liberalisme à la Smith, om te beginnen op de uiterst instabiele markten voor landbouwproducten. En de boeren in West en Oost staan van oudsher niet bekend als liberale kiezers. Als men desondanks de boodschap van Smith wil verabsoluteren, zoals men in het verleden Marx heeft heilig verklaard, dan moet in drie richtingen worden gewerkt. De eerste is de bevordering van een kapitaalkrachtig particulier initiatief en ondernemerschap. De tweede is een drastische modernisering van de landbouw op kapitalistische grondslag. En de derde is een 'faire' representatie van de belangen van de boeren in de nieuwe democratische organen. Evenals de liberaal Kornai (1990), geloof ik niet in de directe gebruikswaarde van het klassieke liberalisme van Smith voor de concrete economische politiek in de post-communistische wereld. Maar als men dan toch op Smith wil steunen, dan komt de actualiteit van diens leer bij nader inzien neer op drie vloeken in de leeglopende kerk van Gorbatsjov.

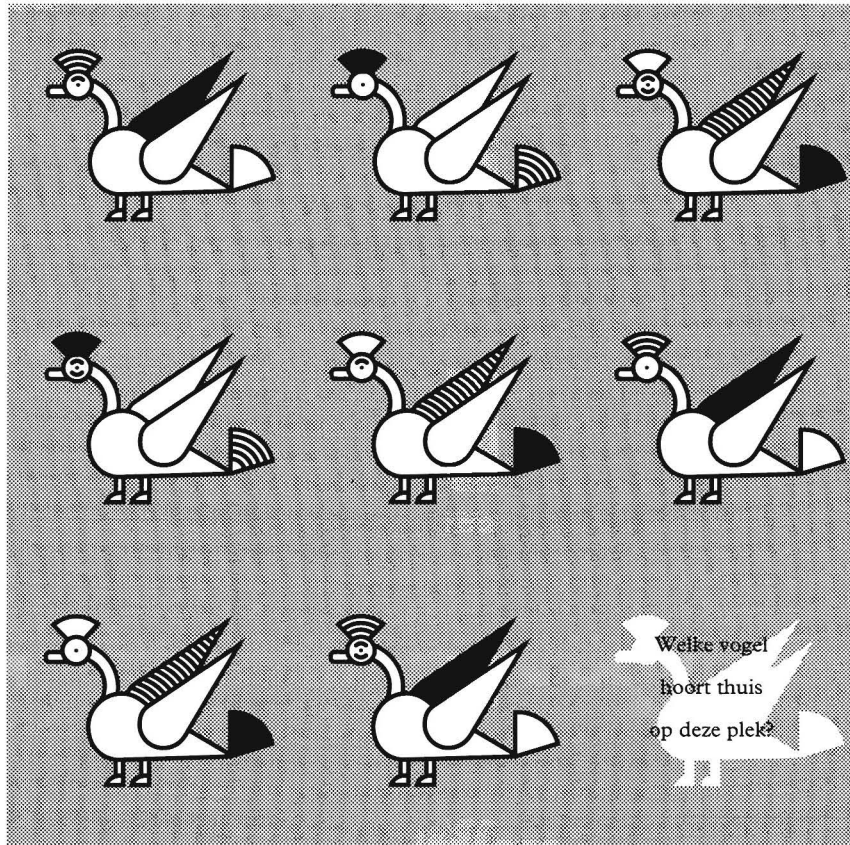
Kornai, J. (1990), *The Road to a Free Economy*. New York: W.W.Norton.

McNally, D. (1989), *Political Economy and the Rise of Capitalism*. Berkeley: University of California Press.

West, E.C. (1990), *Adam Smith and Modern Economics*. Aldershot: Edward Elgar.

Dus u denkt bij PTT Nederland een vliegende start te kunnen maken?

Koninklijke PTT Nederland NV zoekt (bijna) afgestudeerde economen en econometristen. Géén dames en heren die van plan zijn om rustig naar het pensioen toe te schuifelen.

Maar mensen, die een goed verstand koppelen aan een krachtige, resultaatgerichte aanpak en een besmettelijk enthousiasme. Als u vindt dat wij nogal hoge eisen stellen, heeft u gelijk. Want we willen namelijk absoluut zeker zijn van de kwaliteiten van onze medewerksters en medewerkers.

Ook van onze nieuwe generatie generalisten en specialisten. PTT is 's lands grootste transporteur van informatie. En dat willen wij graag

blijven. Dat betekent alert reageren, investeren - in techniek en mensen - en vooruit lopen op ontwikkelingen. PTT gaat als marktgerichte organisatie deze uitdaging op alle fronten aan. Vaak tot ver over onze grenzen. Kortom beweging en expansie zijn synoniem aan PTT.

Daarom zijn wij uitsluitend geïnteresseerd in jonge vrouwen en mannen met het talent en de mentaliteit om hun eigen loopbaan uit te stippelen. Die in staat zijn onze - en hun eigen - belangen met verve te verdedigen en geen kans onbenut laten om die verder uit te bouwen.

De selectieprocedure is even gevarieerd als zwaar. Als u bovenstaand vraagstuk snel heeft weten op te lossen, is dat een pré, maar onze selectieprocedure heeft veel meer om het lijf. Denkt u te passen in ons profiel, dan is uw gemotiveerde sollicitatiebrief welkom bij Koninklijke PTT Nederland NV, concernstaf Management Development, Postbus 15000, 9700 CD Groningen. Voor meer informatie kunt u ons bellen: 06-0142.

PTT. Waar mensen 't maken.

Rostra als forum

MARGRETH HOEK

Na ruim twee jaar actief redacteurschap heeft Jasper Wesseling afscheid genomen van Rostra. Hieronder de visie van 'een jong oud-redacteur' over beleid en toekomst van Rostra.

"Of ROSTRA gelezen wordt valt moeilijk te onderzoeken. Drie jaar van persoonlijk genomen steekproeven heeft me echter wel het beeld gegeven dat Rostra uit de wikkel wordt gehaald. Op de faculteit heerst echter geen sfeer waarin artikelen ter discussie worden gesteld.

Rostra is en blijft een blad voor de faculteit en moet dat ook blijven. Daar ligt haar taak. De universiteit is een onderzoeksfabriek. Rostra zou daarbinnen op kleine schaal een forumfunctie kunnen vervullen. Een plek waar de faculteit kennis kan maken met wat er op onderzoeksgebied binnen de verschillende vakgroepen gebeurt. In het meest gunstige geval een plek waar mensen reageren op elkaars ideeën en waar discussie ontstaat. Onderzoek is gebaat bij discussie omdat dat de basis vormt voor vooruitgang.

DRIESPORENBELEID

Om dit idee te verwezenlijken voert ROSTRA een driesporenbeleid. We hebben dan ook drie aandachtspunten. Ten eerste artikelen over onderzoek en onderwijs op de faculteit. Ten tweede het verstrekken van informatie over de faculteitspolitiek. En als laatste: actuele gebeurtenissen en een economische bespiegeling daaromtrent door vakmensen van onze faculteit. Daarnaast komt er drie maal per jaar een themanummer uit. Deze doelstellingen proberen we, binnen zekere beperkingen, te bereiken. De lange produktietijd is een voorbeeld van zo'n beperking. Daardoor kunnen we niet de actualiteit van een krant of Folia nastreven. Een andere beperking is ons lezerspubliek. Het is niet de bedoeling net als de ESB louter theoretische artikelen te publiceren.

PROFESSIONELER

De afgelopen twee jaar is er steeds meer specialisatie binnen de redactie ontstaan. We hebben nu bijvoorbeeld een fotograaf. Ook de verzorging van de lay-out wordt steeds professioneler. Daardoor is er voor dit werk een specialist nodig. Dat de lay-out steeds belangrijker is geworden houdt ver-

band met de leesbaarheid. Een artikel van vier pagina's vol tekst wordt niet gelezen. Een inleiding, tussenkopjes, grafieken, foto's met een pakkend citaat maken een artikel aantrekkelijker. Een Amerikaans onderzoek naar leesgedrag heeft uitgewezen dat mensen eerst de foto's met onderschrift lezen, dan de koppen en daarna misschien het artikel lezen. Zo'n plaatje kan dus enorm belangrijk zijn. Dat neemt niet weg dat het draait om de inhoud. Een goed produkt verkoopt zichzelf.

BEDRIJFSECONOMEN

Negentig procent van de studenten studeert bedrijfseconomie. Dit weerspiegelde zich niet in de Rostra-redactie. Dit is nu doorbroken en er worden nu meer bedrijfseconomische artikelen

Drie jaar van persoonlijk genomen steekproeven heeft me het beeld ge- geven dat Rostra uit de wik- kel wordt gehaald

geschreven. Er is echter nog een ander probleem. Tot nu toe komt onderzoek nog te weinig aan bod en is het aanbod niet gelijkmatig over alle vakgroepen verdeeld. Doordat er weinig bedrijfseconomen in de redactie zaten had dit zijn weerslag op de inhoud van Rostra. Daardoor voelden de bedrijfseconomen zich minder aangesproken. Anderzijds hadden we weinig contacten met de bedrijfseconomische vakgroepen. We wisten niet wie we moesten benaderen voor een artikel.

Daarnaast kan er meer aandacht geschonken worden aan scripties en scriptieprijsen. Wellicht levert meer duidelijkheid over de mogelijkheid om artikelen in te zenden al meer artikelen op.

ROSTRA IN DE JAREN NEGENTIG

Ik voorzie een steeds minder "schrijvende" redactie, maar een redactie die zich meer gaat bezig houden met het regelen van artikelen. Daarbij zal ze rekening houden met een evenwichtige

verdeling tussen de verschillende vakgroepen en onderzoeksgebieden. Informele contacten met de verschillende vakgroepen zijn daarbij van belang zodat je beter weet wat daar leeft en wat interessant is voor Rostra.

Dit heeft twee grote voordelen. Ten eerste zullen de redactieleden iets ontlast worden. Elke maand een artikel produceren is een hoge belasting. De vrijkomende tijd kan dan worden gebruikt om een gedegen artikel te schrijven voor de themanummers. Daardoor kunnen deze nummers een coherenter geheel gaan vormen.

Het tweede voordeel is dat artikelen die geschreven zijn door vakmensen diepgaander zullen zijn dan wanneer hetzelfde onderwerp door een student wordt behandeld.

Een hoop te doen dus. Er is echter ook veel bereikt. Tegenwoordig wordt er genotuleerd tijdens de wekelijkse vergadering. Er is sprake van een zekere continuïteit. Zo is er één keer per jaar een beleidsvergadering. Dit betekent dat mensen iets verder kijken dan hun neus lang is en ook aan het blad als geheel denken. Dit is al een hele vooruitgang. De tijd dat het voldoende was je artikel onder de deur van de Rostrakamer (2386 overigens) door te schuiven in de hoop dat het geplaatst werd en je dan redacteur te kunnen noemen is voorbij. ■

Waarom zijn er nonprofits?

MAARTEN SCHULP

Drs. M. Schulp is verbonden aan de vakgroep Financieel Management als universitair docent. Al enige maanden neemt hij zitting in het faculteitsbestuur. Schulp is momenteel lid van de Rostra redactie.

Naast ondernemingen en overheidsorganisaties bestaan er non-profit organisaties. Sommigen zien non-profits als organisaties die opereren in een omgeving, waarin het niet mogelijk is om winst te maken: non-profit tegen wil en dank. Veel non-profits maken echter wel degelijk 'winst'; het kenmerkende van deze organisaties is echter dat er geen eigenaren zijn aan wie deze winst wordt uitgekeerd. De winst moet dus altijd binnen de organisatie worden aangewend. Het zijn organisaties die werken onder een 'nondistribution constraint'. Een non-profit organisatie maakt altijd publiekelijk kenbaar een non-profit te zijn: dus geen winst te zullen uitkeren. Men kiest meestal voor een non-profit voorzieningswijze op grond van relatieve efficiency-verschillen.

ONTSTAAN NONPROFIT ORGANISATIES

Non-profits ontstaan als een reactie op het tekort schieten van de overheid. De overheid kan voor collectieve goederen geen belastingprijzen vaststellen die overeenkomen met het in geld uitgedrukte marginale nut van deze goederen voor de burgers. Enerzijds omdat er sprake is van onvolledige informatie, zowel bij vragers als aanbieders; anderzijds omdat vragers bij collectieve goederen geneigd zullen zijn hun voorkeuren te verbergen. Het afstemmen van

Veel nonporfitorganisaties maken weldegelijk 'winst'.

het overheidsaanbod van collectieve goederen op de consumentenvoorkeuren wordt daardoor bemoeilijkt. Voorzover nu voor een deel van bevolking de belastingprijzen lager zijn dan het nut dat men toekent aan een collectief goed, zal men daarvan meer wensen aan te schaffen dan de overheid bereid is aan te bieden. Dit zal vooral het geval zijn als de vraag naar collectieve goederen erg heterogeen is. Er zal dan een extra aanbod van collectieve goederen binnen de private sector tot stand komen, gefinancierd door donaties. Deze aanvullende private voorziening van collectieve goederen betekent

dat beter wordt beantwoord aan de consumentenvoorkeuren en derhalve een efficiëntere allocatie.

ASYMMETRISCHE INFORMATIE

Een andere verklaring ziet non-profits als een antwoord op asymmetrische informatie (contract failure) en in het verlengde daarvan principal-agent problemen. Informatie-asymmetrie bestaat bijvoorbeeld als de consumenten niet over alle informatie beschikken met betrekking tot de hoeveelheid en de kwaliteit van een goed, maar de producenten wel. De consumenten hebben bijvoorbeeld geen zicht op bepaalde kwaliteitskenmerken; en daardoor kunnen zij deze ook niet controleren. Bijv. vliegtuigonderhoud bij luchtvaartmaatschappijen, de kwaliteit van de dienstverlening in verpleeghuizen. Een naar winst strevende producent zal in een situatie, waarin de consument de kwaliteit van het goed moeilijk kan beoordelen, al snel in de verleiding komen een mindere kwaliteit te leveren dan met de afnemer is overeengekomen. Het gevolg is dan dat voor deze goederen ofwel geen contracten zullen worden afgesloten, dan wel dat de controle op de naleving van het contract tekort zal schieten. Dus als er alleen ondernemingen zouden zijn, zou er te weinig van deze goederen worden aangeboden (en gevraagd). De non-profit organisatie biedt echter uitkomst: de nondistribution constraint zal bij de producent de prikkel om te rommelen met de kwaliteit voor een belangrijk deel wegnemen. Tegelijkertijd is het een signaal naar de consument toe dat hij de organisatie kan vertrouwen.

Informatie-asymmetrieën kunnen principal-agent problemen tot gevolg hebben. Veel non-profits zijn voor een belangrijk deel afhankelijk van donaties. De donor is als het ware een cliënt die er belang bij heeft dat de productie van de non-profit, qua hoeveelheid of kwaliteit, toeneemt. De donor verkeert echter in het ongewisse over het marginale effect van zijn gift. Ook hier dus weer asymmetrische

informatie die bij op winst gerichte organisaties aanleiding kan zijn tot contract failure (d.w.z. de potentiële donor is dan niet bereid giften te verstrekken). Bij non-profits bestaat dit probleem in mindere mate. De donor kan worden gezien als de principaal; de manager van de non-profit als de agent. En de nondistribution constraint is het beheersingsinstrument, dat het waarschijnlijker maakt dat de agent zich conform de wensen van de principaal zal gedragen. Het is overigens zeer de vraag of de nondistribution constraint in werkelijkheid ook dit effect zal hebben. Hoewel de non-profit manager zich niet direct de winst of de donaties kan toeëigenen, kan hij dit wel op verkapte wijze doen, bijvoorbeeld door het inrichten van mooie bureau's, het aantrekken van mooie secretaresses en het declareren van forse onkostennota's; ook kan hij te laks zijn in het bewaken van de X-efficiency; of als een non-profit meerdere goederen voortbrengt, kan hij de kwaliteit van het ene goed verminderen en met de aldus verkregen middelen de voortbrenging van een ander goed verspoedigen (interne subsidiëring). Een donor of een afnemer die dus zonder meer afgaat op de nondistribution constraint kan daarmee wel eens bedrogen uitkomen.

QUASI-COLLECTIEVE GOEDEREN

Non-profits bestaan ook omdat het voor de overheid efficiënter kan zijn de voortbrenging van quasi-collectieve goederen over te laten aan de private sector, waar men minder aan regels en voorschriften is gebonden die binnen de overheid. De overheid geeft om die reden non-profits aanzienlijke bijdragen in de vorm van subsidies en belastingfaciliteiten. De overheid is dan dus wel voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de financiering, maar de voortbrenging van deze quasi-collectieve goederen heeft zij gedelegeerd aan non-profits.

Omdat particuliere organisaties beter dan de overheid in staat zijn vergoedingen te vragen van afnemers betekent dit delegeren van de verant-

woordelijkheid voor de produktie dat de overheid een deel van de kosten makkelijker aan de afnemers kan doorberekenen. Daarnaast hebben particuliere organisaties vaak lagere loonkosten dan de overheid, omdat de beloningen daar minder zijn gereguleerd. Anderzijds kan de particuliere sector voor gespecialiseerd personeel hogere salarissen bieden dan de overheid. Tenslotte is de overheid zelf vaak niet in staat een voldoende gedifferentieerd aanbod van goederen (naar religies, taalgebieden, etnische groepen) tot stand te brengen. Het subsidiëren van particuliere organisaties die zulks wel kunnen is dan een logische ontwikkeling.

Maar waarom kiest de overheid dan nonprofits in plaats van ondernemingen?

In de eerste plaats omdat bij produktie door nonprofits meer private donaties zullen worden uitgelokt, zowel in geld als in tijd, dan bij produktie door ondernemingen. In de tweede plaats vanwege monitoring-problemen in bedrijfstakken waar veel kleine produktie-eenheden goederen voortbrengen, waarvan de kwaliteit moeilijk is te beoordelen. De non-profit status van

de gesubsidieerde organisatie biedt de overheid dan in ieder geval de garantie dat de subsidies binnen de organisatie zullen worden aangewend en niet in de vorm van winst aan derden zullen worden uitgekeerd.

Nonprofits komen dus in beeld als ondernemingen of overheid minder efficiënte voortbrengingswijzen blijken te zijn.

Ondertussen weten we over nonprofits zelf nog niets. Welke zijn de doelstellingen van de bestuurders? Hoe is het gesteld met de efficiency bij nonprofits? En met de interne subsidiering? Voordat we het antwoord op deze vragen weten kan niet op voorhand voor de non-profit voorzieningswijze worden gekozen.

En dan blijken ook nonprofits lang niet altijd optimaal te zijn. Maar zelfs dat is geen punt. De overheid gebruikt nonprofits soms om politieke redenen: namelijk niet om dingen beter, efficiënter te laten doen, maar om te verhullen hoe beroerd ze worden gedaan. Nonprofits worden vaak bekritiseerd vanwege de afwezigheid van formele hiërarchische structuren en duidelijk meetbare doelstellingen. Maar juist deze zwakheden kunnen in bepaalde

situaties hun kracht (mellow weakness) zijn. Juist die zwakheden zijn onder bepaalde omstandigheden de bestaansreden van de non-profit; zij stellen haar in staat een breder maatschappelijk doel te dienen, hoewel vanuit een individuele organisatie bezien deze kenmerken disfunctioneel zijn. De 'organizational slack' geeft de non-profit de gelegenheid te verdoezelen of een doel werkelijk is bereikt; en als het niet bereikt is, wie daar dan voor verantwoordelijk moet worden gesteld. De non-profit roept op die manier een illusie van probleemoplossing in leven en draagt daardoor bij tot de stabilisatie van een politiek systeem, waar echte oplossingen voor problemen vaak niet bestaan. Door verantwoordelijkheden af te schuiven op de nonprofits voorkomen politici dat ze worden aangesproken voor het niet oplossen van problemen die niet op te lossen zijn. De 'mellow weakness' van de nonprofits - hun tekort aan beheersing en professionaliteit - blijkt hun sterke punt te zijn. Juist daardoor kunnen ze overheidsmiddelen aantrekken en overleven. ■

A G E N D A

- 15 APRIL**
Vanaf 15 april verkiezingen voor de faculteitsraad
- 16** Lezing: Fusies en strategische allianties in een Europese context. Spreker: Leo Sleuwaegen, universiteit van Leuven/EUR. tijd: 12.30-13.30 in zaal 3212.
- 17** Lezing: Technologie in de ban van de internationale economie. Spreker: Prof. Luc Soete, Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology, Rijksuniversiteit Limburg. Plaats: Balie, Kleine Gartmanplantsoen 10, A'dam aanvang: 15.00. Excursie: Price Waterhouse, voor fiscaal-economen en juristen. Informatie bij de SEF.
- 18** VNU-Marketingdag, informatie verkrijgbaar bij Marketing associatie, kamer 3104.
- 19** Rostralustrum: Bedrijvenspel tijd: 9.00. Symposium: Strategisch beleid in een dynamische omgeving. Sprekers: drs. F.A. Maljers; Voorzitter van Raad van Bestuur Unilever N.V.; Drs. B.F. Baron van Ittersum; Voorzitter van de vereniging voor de Effectenhandel; Dr. A. Szász; Directeur van De Nederlandsche Bank.
- 22** Lezing: Time use of Swedish men and women. Spreker: Prof. dr. Christiana Jonung, Lund University, tijd: 15.00-17.00 in zaal 3212. NOBAS-beroependag informatie op de NOBAS-kamer en in de kantine.
- 23** Lezing: Haagse economie. Spreker: Henk Don, Centraal planbureau, U.v.A., tijd: 12.30-13.30 in zaal 3212. Excursie GAK. informatie bij de SEF verkrijgbaar.
- 24** Lezing: Multinationale ondernemingen en de toekomst van de technologie. Spreker: Prof. Gerd Junne, Internationale betrekkingen, U.v.A. Plaats: De Balie, Kleine Gartmanplantsoen 10, A'dam. Tijd: 15.00
- 25** Prijsuitreiking door Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Emancipatie-economie naar aanleiding van prijsvraag onderzoekvoorstel "onbetaalde arbeid". Tijd: 16.00, Burgemeester Tellegenhuis kamer P 301 (secretariaat Emancipatie-economie)
- 26** Excursie C.B.S., speciaal voor econometrie-, statistiek en in wiskunde geïnteresseerde economen. Informatie bij de NOBAS-kamer.

Strategie en wisselkoersen

EELKE DE JONG

Dr. E. de Jong is als universitair hoofddocent verbonden aan de Vakgroep Macro-economie. In dit artikel gaat de Jong in op ondernemingsstrategieën ten aanzien van wisselkoersveranderingen.

Uit verschillende recent gepubliceerde jaarverslagen blijkt, dat veranderingen in wisselkoersen en met name in de dollar/gulden koers een grote invloed hebben op de omzet en het resultaat van Nederlandse bedrijven. In het algemeen wordt dan bedoeld dat door een waardevermindering van de buitenlandse valuta de gerapporteerde grootheden veel kleiner zijn dan wanneer de bedragen zouden zijn omgerekend tegen dezelfde koers als die welke gebruikt is bij de vorige rapporteringsronde. Dit risico staat bekend als het translatierisico. Veel minder aandacht wordt besteed aan het economische risico. Dit is het risico dat de concurrentiepositie van een bedrijf door wisselkoersveranderingen wordt aangetast, zodat toekomstige kasstromen verminderen. In tegenstelling tot het translatierisico valt de omvang van het economische risico niet exact te bepalen. Ook de wijze waarop het beheerst kan worden is niet altijd even duidelijk. De beheersing van het economisch risico wordt mede bepaald door het gedrag van concurrenten en vormt een onderdeel van het strategische beleid van een onderneming. In dit artikel wordt door middel van voorbeelden aangegeven dat en hoe wisselkoersveranderingen bij het maken van strategische beslissingen een rol kunnen spelen.

HET ECONOMISCH RISICO

Voor veel Nederlandse bedrijven geldt dat het aandeel van in gulden (of gerelateerde valuta) luidende kosten vele malen groter is dan het deel van de omzet dat in deze valuta wordt behaald. Zo was in 1989 meer dan de helft van de omzet van Akzo afkomstig uit Nederland en Duitsland, terwijl in deze twee landen minder dan 40 procent van de omzet werd afgezet. Voor Philips geldt dat het dollaraandeel in de verkopen de laatste jaren ongeveer gelijk is aan 40 procent, terwijl ongeveer 25 procent van de kosten in dollars of aan de dollar gekoppelde valuta wordt gemaakt. Het gevolg van deze valutaire mismatch is dat een daling in de waarde van andere valuta (met name van de Amerikaanse dol-

lar) ten opzichte van de gulden leidt tot een vermindering van het bedrijfsresultaat. Nedlloyd bijvoorbeeld, heeft becijferd dat elke cent die de dollar daalt op korte termijn leidt tot een verlies van twee miljoen gulden.

KOSTENSTRUCTUUR

Om deze invloed op het resultaat tegen te gaan kan een bedrijf proberen het aandeel van de kosten luidende in Amerikaanse dollars te vergroten. De minst ver gaande mogelijkheid is het meer dan voorheen inkopen van inputs in dollars. Een voorbeeld hiervan vormt de beslissing van Nedlloyd om de huur van 'slots', dit zijn plekken op schepen voor vracht, in dollars te betalen. Deze beslissing is mede genomen om het valutarisico te verkleinen.

Een veel verder gaande vorm is het stichten van een productiecentrum in het buitenland. Fokker bijvoorbeeld heeft een tijdlang overwogen om een deel van de productie van de F-100 toestellen in de Verenigde Staten te vestigen. Omdat de verkoopprijzen van vliegtuigen in dollars luiden zou hierdoor het dollarrisico verminderd kunnen worden. Uiteindelijk heeft de directie besloten om de productiecapaciteit in Nederland uit te breiden in plaats van een nieuwe vestiging elders te openen. In dit geval hebben valutaire overwegingen dus geen doorslaggevende rol gespeeld bij de uiteindelijke beslissing.

Dat koersschommelingen uiteindelijk wel invloed kunnen hebben op de keuze van de vestigingsplaats bewijst het volgende aan Snijders, Director Corporate Finance van Philips ontleende voorbeeld. "In 1985 toen de dollar nog duurder was dan drie gulden, besloot Philips de productie van de 14-inch-TV te verplaatsen van de Verenigde Staten naar Taiwan. Toen echter de Taiwanese dollar apprecieerde ten opzichte van de Amerikaanse dollar, werd besloten de productie naar het Mexicaanse grensgebied over te brengen (1).

Ook het streven binnen ondernemingen naar een grotere geografische spreiding van de productielocaties leidt tot een vermindering van het

economische risico. Akzo en Philips zijn ondernemingen die naar een betere geografische spreiding van de productie streven.

OPBRENGSTENSTRUCTUUR

Tot nog toe hebben we mogelijkheden besproken om via een aanpassing van de kostenstructuur van een onderneming de gevolgen van wisselkoersschommelingen op te vangen. Het is ook mogelijk om via de opbrengstentkant dit probleem aan te pakken. In principe kan een onderneming door middel van marketing haar verkopen vergroten in valuta waarin ze veel van haar kosten heeft. Het is onbekend in hoeverre van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt. Een alternatief is de keuze van de producten. De aard van de markt waarin de onderneming opereert is dan van belang. In een markt met een min of meer uniform produkt en een grote mate van concurrentie zullen de prijzen moeilijk aangepast kunnen worden aan veranderingen in de kosten. De verkoopprijzen van gespecialiseerde producten kan echter makkelijker worden veranderd zonder dat dit direct veel invloed heeft op de omzet. Dit is voor Akzo een reden geweest om minder de aandacht te richten op bulkgoederen en om zich meer op de productie van gespecialiseerde producten toe te leggen (2).

SLOT

Uit het voorgaande blijkt dat wisselkoersbewegingen een rol spelen bij strategische overwegingen als de keuze van de vestigingsplaats en van de samenstelling van het assortiment. Benadrukt dient echter te worden dat de wisselkoers maar één van de vele bepalende factoren voor deze beslissingen is. Een belangrijk element waaraan geen aandacht is geschonken vormt het gedrag van de concurrent. Veelal zal een onderneming haar beleid mede hierop afstemmen. ■

1. Snijders, D., 1990, *Internationale financiering bij Philips*, in H. Jager en E. de Jong, red., *Internationale Financiering: de theorie en de Nederlandse praktijk*, Stenfert Kroese, Leiden, blz. 198.

2. Zie Bergsma, S. en A.R.G.J. Zwiers, *Internationale financiering bij Akzo*, in H. Jager en E. de Jong, op. cit., blz. 213.

Age contra Nobas, een debat

DE VERKIEZINGEN STAAN VOOR DE DEUR

Om voor iedere studenten voor eens en voor altijd helder te krijgen welke partij hem of haar mag vertegenwoordigen in de vele instanties die deze faculteit rijk is, heeft Rostra een strakke vragenlijst samengesteld en die voorgelegd aan de beide studentenpartijen, Age en Nobas.

Kunt u iets vertellen over het ontstaan van uw organisatie?

Age: De Age is een studenten-organisatie die al meer dan 22 jaar de belangen van economie studenten behartigt. Een lange periode, waarin veel ideeën, opvattingen en human capital is ontstaan. Door goed te letten op informatie overdracht tussen Age-leden onderling, zijn wij in staat een op constant hoog niveau mee te draaien in de facultaire politiek. De commissie in 't Veld, de commissie die de afgelopen maanden het functioneren van de faculteit heeft onderzocht, heeft dit weer eens bevestigd. Lucette Plug (student bestuurslid, Age) zou, volgens de commissie, de enige zijn binnen de economie faculteit die het financiële verdeelmodel goed kent. Eigenlijk een heel sombere conclusie, maar voor ons een bevestiging dat we op de goede weg zijn.

Nobas: De NOBAS werd 5 jaar geleden opgericht, omdat er volgens ons behoefte bestond aan een wat redelijker en liberaler faculteitsvereniging, naast Age, die toen nog echt links was. We zijn een afsplitsing van de OBAS, die destijds echt veel te rechts en ballerig was.

Waarom vertegenwoordigt de Age respectievelijk de NOBAS de belangen van studenten beter dan de andere partij?

Age: De belangrijkste doelstelling van de Age is de afgelopen jaren het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs aan onze faculteit geweest. Misschien in

de ogen van veel studenten een erg abstract begrip, maar niets is minder waar. De Age is van mening dat er via bestuurlijke weg veel verbeteringen kunnen worden gerealiseerd. Door actief en goed voorbereid mee te praten in de facultaire commissie's wordt er veel bereikt door studenten. Hier ligt ook het grote verschil tussen de Nobas en de Age. Naar onze mening legt de Nobas veel te veel de nadruk op de facultaire kant (uittreksels, excursies) van hun organisatie, terwijl de politiek een beetje vergeeten wordt. Een gerechtvaardigde keuze, natuurlijk, maar niet onze visie.

Age: Nobas maakt teveel uittreksels. Dat kan de SEF net zo goed.

Nobas: De eerste reden is makkelijk, wij zijn de grootste fractie in de Raad en hebben dus meer invloed. Daarnaast staat de NOBAS minder op de barricaden dan de Age, en zijn we meer bereid tot goed overleg met de docentenfracties. De NOBAS is er in de eerste plaats voor studentenbelangen, maar we begrijpen goed dat we om onze plannen uit te kunnen voeren de medewerking van docenten nodig hebben. Docenten en studenten vormen samen de faculteit.

Wat zijn de feitelijke verschillen in standpunten geweest van beide or-

ganisaties met betrekking tot de besluitvorming in de Universiteitsraad?

Age: Binnen de faculteitsraad en binnen de vele andere facultaire commissie's, proberen de Age en de Nobas veel samen te werken. Dat is logisch, alleen samen kunnen we de belangen van de economie studenten goed behartigen. Toch ontstaan er natuurlijk wel eens verschillen. Zo was de houding van de Age tijdens de bestuurscrisis bewust anders dan die van de Nobas. Aanvankelijk zaten we op één lijn. Op een gegeven moment veranderde de Nobas echter haar mening. In plaats van een totale reorganisatie van het bestuur, zoals ons tot dan toe beide voor stond, formuleerde zij vijf eisen waaraan moest worden voldaan wilde het bestuur kunnen blijven zitten. De Age had geen vertrouwen in de uiteindelijke invulling van deze eisen. En de praktijk geeft ons gelijk. Op dit moment (enige maanden later) is pas één van de eisen van de Nobas ingewilligd en het ziet er niet naar uit dat de rest ooit nog zal komen. Ze balen er enorm van.

Nobas: De NOBAS vormt voor de UR een lijstverbinding met de OBAS. Zij hebben twee zetels in de UR, en met hen hebben we goed overleg. De NOBAS dringt er ook bij hun op aan dat de F.E.E. vooral met meer geld en formatie geholpen wordt.

Wat is volgens u nodig om deze faculteit uit de kennelijke crisis te halen waarin zij zich bevindt?

Age: De bestuursstructuur van onze faculteit dient grondig gereorganiseerd te worden. De volgende maatregelen zouden genomen moeten worden:

-Het instellen van een regelmatig overleg tussen faculteitsbestuur en vakgroepvoorzitters, dit om de communicatielijnen te verkleinen, en contacten te intensiveren.

-De decaan moet worden gekozen en niet via het anciënteitsbeginsel worden aangesteld, aangezien anciënteit geen kwaliteit garandeert.

-De faculteitsraad moet meer ruggraat tonen, sneller tot besluitvorming

Age: Wij bedrijven politiek op hoog niveau.

komen, en de genomen besluiten niet continu opnieuw ter discussie stellen.

-Vakgroepen dienen opnieuw op hun rechten, maar vooral ook plichten gewezen te worden. Het mag niet langer voorkomen dat vakgroepen genomen besluiten niet uitvoeren. Voor het geval vakgroepen weigeren mee te werken moeten harde maatregelen worden vastgesteld.

-De faculteit moet werken aan een 'gezamenlijke identiteit', zodat er meer gezamenlijke verantwoordelijkheid ontstaat. De opzet van de 'faculteits-club' is een goede eerste stap maar nog lang niet genoeg.

-Deelname van studenten in vakgroepen veroorzaakt een nauwer contact tussen studenten en docenten. Dit komt het onderwijs ten goede en draagt bij aan een verbetering van discussie's in raden en commissie's.

Nobas: Het rapport van de Externe Commissie (In 't Veld, Wolfson en Bak) hierover wordt erg belangrijk en dient steun te krijgen. De faculteit moet dan ook eens beslissingen durven te nemen. Goede voorstellen moeten worden uitgevoerd, de nieuwe studieopzet dient eindelijk ingevoerd te worden, bedrijfseconomie en algemene economie moeten eens gaan samenwerken in plaats van elkaar tegen te werken, het bijvakonderwijs moet eens structureel opgezet te worden, er zal meer automatisering in het onderwijs en bij het faculteitsbureau moeten komen, en ten slotte, heel belangrijk, moet ook het College van Bestuur zich uitspreken de faculteit echt te steunen, ondermeer met extra geld.

Wat is de reden achter het feit dat politieke organisaties faciliteiten leveren (uittreksels, readers) die in principe ook door de SEF geleverd zouden kunnen worden?

Age: Als politieke organisatie kun je vele soorten faciliteiten leveren. Je kunt proberen om met behulp van faciliteiten het voor de student 'zo

makkelijk mogelijk te maken' (door bijvoorbeeld uittreksels uit te brengen), of je kunt proberen om met behulp van faciliteiten jouw visie over een goede economie-studie te verwezelijken. De Age doet het laatste. Naar onze mening zou de Nobas beter wat minder tijd kunnen steken in het maken van bijvoorbeeld uittreksels. Dat kan de Sef net zo goed! Met de faciliteiten die wij leveren (bijvoorbeeld de readers die bij de Sef te koop zijn over Philips en de fusie van ABN - Amro, lezingen over de aansluiting tussen studie en werk, enzovoorts) proberen we de economie-studie juist wat meer inhoud te geven. Je probeert als politieke organisatie een bepaalde visie te verwezelijken en niet om een tweede Sef te worden. Dat is onze mening.

Nobas: Age organiseert ook opeens lezingen

Nobas: De NOBAS is geen politieke organisatie, wij doen aan studentenbelangenbehartiging in de Faculteitsraad en andere facultaire commissies. Daarnaast hebben we inderdaad een grote facilitaire tak, excursies, uittreksels, studiereizen, de beroependag etc, zaken die door de SEF (nog) niet worden georganiseerd. Naast al dat gepraat in die commissies is het ook leuk om dingen te organiseren waar je direct resultaat van ziet; 30 studenten gaan op donderdagmiddag naar een goede excursie. Het feit dat er voor al deze activiteiten veel belangstelling bestaat, is voor ons ook reden om er mee door te gaan. Het is grappig om te zien dat ook de Age, die altijd principieel tegen dergelijke nevenactiviteiten was, ook opeens lezingen organiseert over de arbeidsmarkt. Vroeger verweten zij de NOBAS dat dit een goedkope manier van stemmen winnen was. Het is vanzelfsprekend dat studenten die een uittreksel kopen of

op een studiereis gaan daarmee de NOBAS niet in een faculteitsraadbeslissing te hoeven steunen.

Moet de bestuurlijke structuur van de F.E.E. niet gewijzigd worden als bij elke verkiezing weer blijkt dat de belangstelling van de meeste studenten voor deze zaken nihil is?

Age: Een irrelevante vraag. Kijk naar de verkiezingen voor de provinciale staten. Het is jammer dat er weinig mensen stemmen, maar dat doet niets af aan het belang van een democratische structuur. Wij houden het er maar op dat wie zwijgt ook instemt. De studenten die op onze faculteit actief zijn, de Age, Nobas, maar ook de Sef en de VSAE, doen ongekend veel en weten veel te bereiken. Lees er het rapport van de commissie in 't Veld maar op na. Studenten zijn goed geïnformeerd en draaien actief mee in het besluitvormingsproces. Op het punt van studenten is er geen reden om de structuur te veranderen.

Nobas: Ik denk dat er juist wel veel geïnteresseerde en actieve studenten zijn op onze faculteit. De NOBAS, SEF, Age en VSAE zetten zich allemaal op hun manier voor de studenten in. Een stempercentage van 40% is niet slecht, en bovendien kunnen studenten met 6 van de 14 raadszetels toch veel bereiken.

Waarom zit er al twee jaar een vertegenwoordiger van de Age in het faculteitsbestuur en niemand van de NOBAS terwijl die organisatie over het algemeen minstens net zo goed scoort bij verkiezingen?

Age: Zoals al gezegd bedrijft de Age, naar onze mening, op hoog niveau politiek. Onze actieve leden hebben veel kennis van onderwijs- en studentenzaken. Vorig jaar was de Nobas aan de beurt om de studentenbestuursfunctie in te vullen. Ze bleken niet in staat iemand te leveren met evenveel capaciteiten als wij dat konden. Zodoende vulde de Age de open plaats in. Waarom de Nobas niet in staat was om iemand met genoeg kwaliteiten te leveren? Het ligt niet in onze aard om op deze vraag te antwoorden; wij leveren liever opbouwende kritiek.

Nobas: De Age had de afgelopen twee jaar met Lucette Plug en Anne Leemhuis twee prima kandidaten. Hiervoor had de NOBAS drie studentbestuursleden. De vertegenwoordiger wordt in goed overleg aangewezen, waarbij kennis en kwaliteit belangrijker zijn dan 'bloedgroep'. De NOBAS zal echter binnenkort ook heus weer aan de beurt komen. ■

Nobas: Wij zijn geen politieke partij

rostra

april

1977

nr 53

VERKIEZINGEN

A Huis Ouverts

De lustrumviering van Rostra vindt plaats op een belangrijk tijdstip. Aan de hand van het eindrapport van de Commissie In 't Veld zal bepaald moeten worden of er nog een toekomst is voor onze faculteit. De toekomst van het faculteitsblad hangt hier nauw mee samen. De kwaliteit van Rostra is in handen van de redactie en ik hoop dat toekomstige redacteuren het huidige niveau weten te handhaven.

BEGROTING

In de raadsvergaderingen van februari en maart was het belangrijkste punt de begroting voor 1991. Twee vergaderingen lang is hierover gediscussieerd en nog altijd is de begroting niet vastgesteld. Anders dan je op een economie-faculteit zou verwachten is de begroting erg primitief. Het leeuwedeel van het geld wordt rekenkundig verdeeld in plaats van beleidsmatig. Van meerjarenplannen is al helemaal geen sprake.

Het belangrijkste punt van discussie in de begrotingsbesprekingen van dit jaar is de formatie (het aantal arbeidsplaatsen) voor het faculteitsbureau. Het faculteitsbestuur heeft voorgesteld deze te vergroten, omdat het takenpakket dusdanig groot is dat de huidige formatie niet meer toereikend is. De docentenfracties voelen daar niet voor, omdat ze naar hun zeggen te weinig zicht hebben op wat er op het bureau gebeurt. Dit heeft geleid tot lange betogen en contra-betogen, zonder dat er daadwerkelijk knopen doorgehakt werden. Er zal een derde vergadering aan te pas moeten komen om de begroting vast te stellen.

VERKIEZINGEN

In april zijn er weer verkiezingen voor de faculteitsraad en de universiteitsraad. Op onze faculteit doen twee

studentengroeperingen mee aan deze verkiezingen: de AGE en de NOBAS. Zoals je hebt kunnen lezen in de verschillende blaadjes op de faculteit -Rostra, Nobas Nieuwsbrief en Page- is de faculteitsraad het afgelopen jaar het toneel geweest van heftige debatten met verstrekkende gevolgen. De student-raadsleden bezetten ó van de 14 zetels en vormen dus een belangrijke factor in die raad. Nu de faculteit op het punt staat om zich uit de puinhopen op te richten en een nieuwe start te maken is het meer dan ooit van belang dat de studenten meebeslissen over de weg die ingeslagen gaat worden. Als de opkomst bij de verkiezingen te laag is zullen de studentenfracties een of meer zetels onbezet moeten laten. Daarom wil ik alle studenten oproepen om te gaan stemmen.

COMMISSIE VAN DRIE

De Commissie van Drie onder leiding van R. in 't Veld heeft inmiddels een tussenrapport geproduceerd. Omstreeks Pasen komt het definitieve rapport uit en dan zal ik er uitgebreid aandacht aan besteden. In het tussenrapport staat een aantal keiharde uitspraken, die een hoop stof doet opwaaien. In hoeverre deze ook in het eindrapport zullen staan, moeten we maar afwachten. Vermeldenswaard is in ieder geval dat de studenten in de bestuurlijke organen geprezen worden om de wijze waarop ze geïnformeerd zijn en de wijze waarop ze zich bezig houden met strategie-formulering. De AGE en de NOBAS staan in voor deze kwaliteit en je stem zal dan ook zeker geen verloren stem zijn!

LUCETTE
PLUG

Quanti est Sapere!

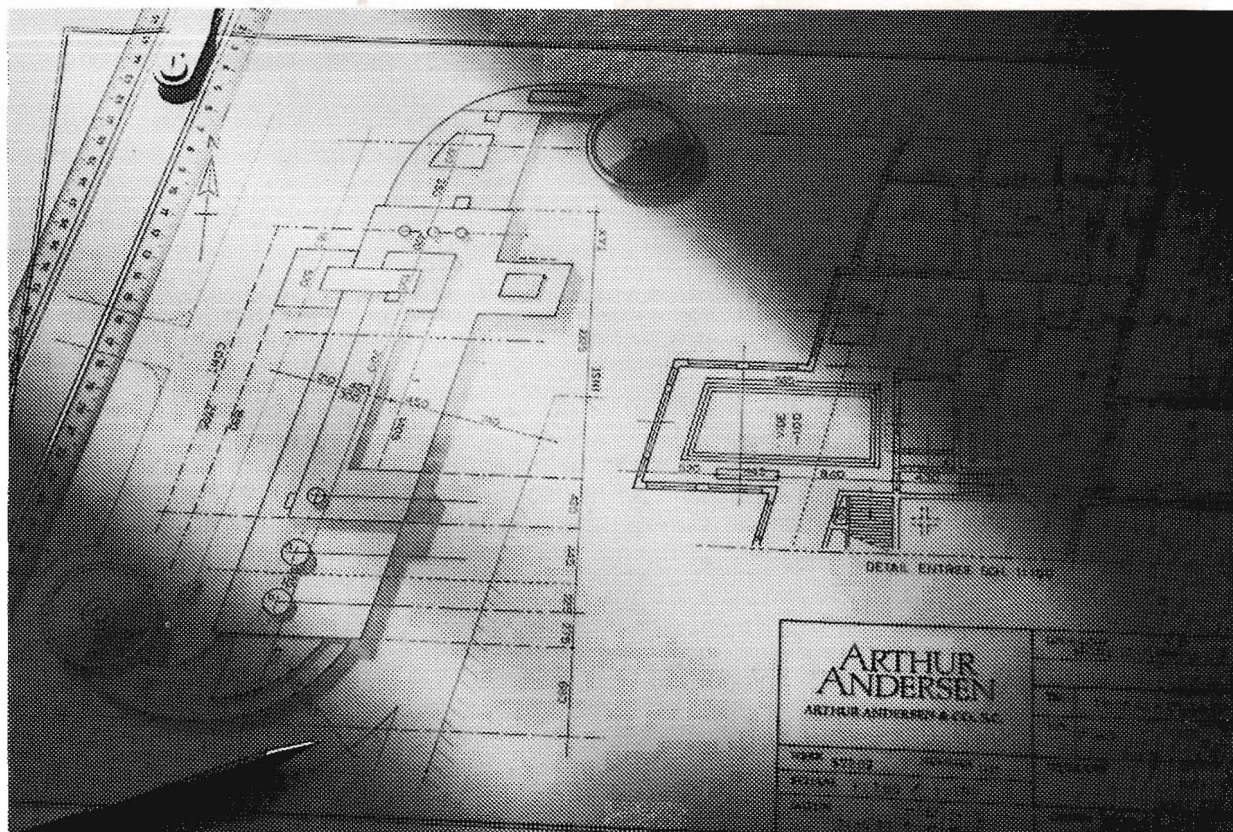
Dit wordt een aardige column want het is feest, zo heeft de redactie besloten. Omdat u natuurlijk het eerst van al, wellicht zelfs enkel, deze column leest, heb ik de eer het u te onthullen: Rostra Economica viert haar 7e lustrum! Zeker nu Philips haar 100-jarig bestaan niet kan vieren, leek het de redactie gepast deze leemte te vullen met een fantastisch symposium. Op dit symposium zullen enkele beroemde ex-rostri een babbel opzetten over strategie, een van de specialiteiten van Rostra en zeker ook van de sprekers. Zo gaat Maljers (nu baas van Unilever) dus niet naar de verjaarspartij van Timmer, maar komt hij bij ons op de borrel. Het is opvallend hoe goed ex-rostri terecht komen: ze beheren de grootste ondernemingen, de beurs en de centrale bank en ook in de universitaire wereld komen ze uitstekend terecht. Er zijn de redactie eigenlijk geen onbekenden bekend. Het kan haast niet anders dan dat je met zoveel nationale eer een tikkeltje arrogant wordt. Aangenaam arrogant. Maar als wij een feestje geven voor onze ex-collegae, kan dat gezien hun niveau niet in een bruine kroeg. Alhoewel

ik er begrip voor heb dat de redactie het traditionele 'low profile' verlaten heeft als een te krappe jas, zal ik enige aspecten ervan toch missen. Zo waren onze vorige lustra een stuk intiemer. Maar wat vooral belangrijk was, Rostra was nog niet ontdekt door c.v.-jagertjes. Deze zullen actief geweerd moeten gaan worden nu openbaar is hoe lucratief het redacteurschap is. Want de ware Rostrix is er slechts op uit de ongeïnformeerden te informeren en zijn/haar scherpe inzichten te delen met minder scherp geblikten. Zal deze mentaliteit overeind blijven bij het nieuwe 'fitting profile'?

Ik houd het kort want ik besef dat we al in de categorie der onbescheiden zelffelicitaties beland zijn. Maar mogen we na al die jaren noeste arbeid dan ook niet trots zijn op de successen?

Graag wil ik bovendien plaats maken voor uw felicitaties op deze pagina. Want feliciteer ons van harte!

MARK
BRONSTEIN

WIE LEGT STRAKS DE BETERE FUNDAMENTEN?

De architect ontwerpt. De architect maakt een raamwerk. En later, als de papieren dromen gerealiseerd zijn, doen vaak duizenden mensen hun werk daarbinnen. Dan blijkt of de architect zijn of haar werk goed gedaan heeft.

Is het arbeidsklimaat optimaal? Kunnen mensen er goed functioneren? Het wel en wee van een onderneming hangt hier nauw mee samen.

In wezen is een goede accountant met hetzelfde bezig. Voor de financiële fundamenten van een bedrijf draagt hij het ontwerp aan. Hij laat zien hoe een perfecte administratieve organisatie opgebouwd wordt. Want zonder dat gaat ook het mooiste bouwwerk eens scheuren vertonen.

Arthur Andersen heeft wereldwijd circa 57.000 medewerkers en meer dan 300 vestigingen, maar waar u ook binnenkomt, overal zal u één ding opvallen: hier doen mensen met plezier hun werk.

Voor onze vestigingen in Den Haag, Rotterdam, Eindhoven en Amsterdam zijn we nu op zoek naar mensen die zich de waarde van hun vak realiseren. En die hun talenten ten volle zouden willen benutten.

Ben je afgestudeerd bedrijfseconoom of HEAO'er? Wil je werken met collega's die minstens zo enthousiast zijn over je vak als je zelf bent?

Schrijf dan naar Mevr. E. Piller, Stadhoudersplantsoen 24, 2517 JL Den Haag. Of bel 070-3425625. We maken graag 'ns met je kennis.

**ARTHUR
ANDERSEN**
ARTHUR ANDERSEN & CO., S.C.
ACCOUNTANCY